

**THE BOOK WAS  
DRENCHED**

UNIVERSAL  
LIBRARY

**OU\_204319**

UNIVERSAL  
LIBRARY



OSMANIA UNIVERSITY LIBRARY

Call No. 127 | R127 Accession No. 12913

Author S. S. S. S. S.

Title S. S. S. S. S.

This book should be returned on or before the date  
last marked below.

---



THE  
**Prameelarjuneeyam**

( A Telugu Drama in Five Acts )

COMPOSED BY

**The late Mr. D Krishnama Charlu,**

"ANDHRA NATAKA PITAMAH"

BELLARY

Third Edition.

PUBLISHED BY

**D. K Krishnama Charlu & Brothers,**

BELLARY

Printed at the Bhuvaneshwari Press,

BELLARY

1934.

All Rights Reserved.

Price |

| Re. 1-0-0.



శ్రీ

ప్ర మీ లా ర్జ నీ య ము.

శ్రీ

అగ్రాసాహక వితామహా " యసు చిరుమహిమంబి

దరవరము రామకృష్ణమాచార్యులచేతి

ర చిం నం బ డి

జి. కె. కృష్ణమాచార్య, వారిస హోదానకులవలన ప్రకటింపబడినది.

మూడివ కూర్చు.

బ శ్చా రి.

భువనేశ్వరి ముద్రాశాల యందు

నిర్మింపబడినది.

1934

All Righte Reserved.

[ ప్రయము రూప 1—0—0. ]



# All Rights Reserved.

Copyright 1914-by D. K. Krishnama Charlu & his brothers. This Book is fully protected by an Indian and foreign Copyright. No one will be permitted to reproduce this book in whole or in part or translate it into any other language or stage it without permission or offer it for sale. A substantial copy of words, ideas contained herein constitutes an infringement of a copyright and notice is hereby given that a suit will be filed in every case of infringement.

Checked 1969

కాపీరైటు 1914 సం॥ బల్కారి ధ. కృష్ణమాచార్యుల కుమార్తె  
కాపీరైటుదార్లు ఈ పుస్తకము ఇండియా కాపీరైటుచేతను సరకీయ  
మైన కాపీరైటుచేతను సురక్షితమైనది. ఎవరుగాని యీపుస్తకము  
సంపూర్ణముగాగాని యింకొకభాగముగాగానితామువేయిసరికించు  
టకును మఱియు నొకభాగముందు భావంతరించించి క్రియమున  
కిచ్చుటకును, తాము పుస్తకరపులేకనే ప్రచురించుటకును, వాక్కు  
యివ్వబడిదు. ఇందుగల పదములుగాని, భావములుగాని, ఏమాత్ర  
మైన కాపీ చేసినయెడల అది కాపీరైటు నుల్లంఘించినట్లుగుటచే అట్టి  
వారు దావాకు వాస్తవికుడగుదురు.

శ్రీ.

## పీఠిక.

ఈప్రమీలాద్వనీయనాటకములోని యతివృత్తము తెలిసినిభావతములోనికి. ఇందు పీఠాస్య శృంగారరసములు ప్రాముఖ్యము నందియున్నవి ఇతరరసములగును నచ్చటచ్చట దాపుగలదు. భాసంవిధానవిధానమును, బాత్రోచిత్యవైచిత్ర్యము, మనోహర సంభాషణాచమత్కారమును నేతన్నటుక కర్తకు నెన్నతోడఁబెట్టినవగుట యాతని నాటకములఁ జదివినవారి కెల్లను దెల్లము. కావున నీనాటకమునందును నాగుణము లేకొంటుండు లేక పాటించఁబడియున్న వని సహృదయు తెలుంగఁగలరు.

హిందూసంఘమున శ్రీల కెక్కిష్ఠానము నాద్యులొసంగియుండిరచుట చర్చకెక్కి పూర్వపారపరములు లోకముక కీడ్చి, సంఘసంస్కృతిలలిపించుకొనువారి లోకవంకకీడ్చనిదమిత మని నిష్కయింపఁబడునది. నిర్భయమున్నది ఇట్టితరుణమున నేదోయొక నిర్భయమునకు దూరి దెచ్చినట్లు చూపుట నుద్దేశించియే యీనాటకము వ్రాయఁబడి యుండునట్లు వాదించుచున్నది. కారణ మేమన నిరుక్తవారి చూడవలగును నీనాటకములో నందందు సమాధానములు దొరక నున్నవి. కావున నిది యొకవిధమగు సంఘసంస్కరణనాటక మని నుడివినను సర్వమునను మారము కాఁజాలదు.

పాశ్చియగుశ్రీః సహజముగనుండు పవిత్రప్రేమయు, వీరశ్రేష్ఠుఁ డగుపురుషచర్యయుఁ గవఁబడుకేర్పియును, బ్రవీలయందుఁ గావఁబడుచున్నవి. కార్యతంత్రవిప్లవాగముమున్నగుపురుషసత్కమాల సైతము ఆస్పదమిచ్చినచో - శ్రీలతిదక్షతతో నిర్వహింపఁగల రని నుడువుటకుఁ బ్రసేలాపాత్రపోషణ మెకనిచ్చుచున్నది. అంతయు

కొన్ని చప్పుడు గమనింపవలసినవిషయ మొకొకటి కలదు. తొల  
నుండి నిశ్చింతగ నవక్రపరాక్రమముచే నేజంకుకొంకులులేక తన  
రాజ్యమునేలుకొనుచుండిన ప్రమీల, పురుషవర్మండగునర్జునుసంస్కరము  
చేదనకర్తవ్యమును మాని, సజ్జికైన నోర్చి ప్రాణమైసద్యజంప సిద్ధ  
పడుటఁజూడఁ, దమస్వభావమునకు విరుద్ధములగుపురుషధర్మములను  
స్త్రీ లెంతచక్కఁగనుస్మరించుచున్నను, నవ్వుడుకొకున్నముచ్చులవైన,  
విరుద్ధధర్మావలంబనమనర్థదాయకమని స్పష్టముగ ధ్వనించుచున్నది.  
ఈవఁకుఁ బ్రమీల యంతదనుకఁ దానవలంబించిన పురుషధర్మముం  
ద్యపించి, పురుషజనోచితకర్మశత మాని, స్త్రీజనసహజముగ శరీష  
కుసుమవేశలయు , బ్రేమమయస్వరూపిణియై యర్జునునిపరించి  
తనసర్వస్వమాతని కర్పించి తన జన్మమును నార్థకము గావించి  
కొనినది.

తరుణేజనసాహచర్యముచేర్జునుని యాధిపతు లగు సాత్యకిప్రము  
ఖులు తమకర్తవ్యముల మఱిచుటఁగలగాకతాముగైకొన్న కార్యదీక్షకు  
భంగ మాపాపింపవలెనఁ బ్రార్థించుచూడఁ బురుషులెట్టిసేరులైనను  
నొడువారిచూపు టుపరలకుఁ జిక్కిరేని వారిధైర్యసాహసములు నీ  
ఆగుట తర్కమని నిరూపిత మగుచున్నది. స్త్రీలకుసర్వసాతంత్ర్యముల  
నిచ్చి, యెల్లప్పుడును వారితోఁ గలసి మెలసి తిరుగుచుండిన, నెట్టి  
చేయిను నేలవాటిల్లునని భ్రమపడు పురుషుల కీనాటక మొకమంచి  
నీతిని గఱపుచున్న దనవచ్చును. అంతమాత్రమేకాని యట్టిసేరమాన  
సముగలతరుణేజులనుదనహృదయమునకు నచ్చడుపురుషునిసహాహస  
మించుక లభించినంతనే తనసేరమానసమంతయుఁ గరఁగి స్వీకృతము  
చేసె పోవ హృదయముసోలిపోవ, నాపురుషునిజెట్టపట్టి ధన్యతనొంద  
నభిలషించుననునూర్తి ప్రమీల యందు స్వానుభవమునఁ జేయెత్తి  
చాటుచున్నది. పురుషులతో సమానస్వాతంత్ర్యము నడసి స్వేచ్ఛగ  
వారితోఁ గలసి తిరుచుండిన నెట్టికీడును నేలవాటిల్లునని భ్రమపడు  
యువతులకును నీనాటకము మంచినితని గఱపుచున్న దనవచ్చును.

ఈనాటకమునకు నుండును త్తరంగము పూర్వాచారపరాయణుల కుచితరీతి సుబోధము గావించునని యొత్తి నుపవచచ్చును. మొట్టమొదట త్రికాలజ్ఞులగుబుష్పిన త్తములచే నిర్ధరింపఁబడిన కొన్ని కట్టుబాటులు కాలక్రమమున శిథిలములై తమతొంటిరూపము మాసిపోన, వికారకారముల నిష్పన్నులై తాల్చియుండుట మాహింపవచ్చును. అట్టివికారరూపములే వానికిఁ దొలినుండియుఁ గలవని భ్రమించువారును నీనాటకమున మంచిహితమును గీతరవచ్చును. కొవున నాంధ్రనాటక పితామహుని యితరనాటకములవలె నెన్నియో యిట్టిసీతుల కాలవాలమగు నీనాటకమును గుణగ్రహణవారీణచణ మగు నాంధ్రలోకి మానరించుఁ గాత.

బళ్ళారి.

9—10—25.

ఇట్లు విన్నవించునొక,

బుధవిధేయుఁడు.



## కృతజ్ఞత

అంధ్రలోకమున కాంధ్రనాటక చిత్రామహుని నాటకములపై నెంత తాదరమో! కావుననే యాతని యొక్కొక్క నాటకమును బెర్కుసారులు ముద్రింపఁజేసి భాగ్యము గాంచుచున్నది. వానిలో నీ ప్రమీలాష్టనీయ మొకటి.

స్త్రీలకును బురుషులకును బ్రకృతిచే నొసంగఁబడిన భిన్నభిన్న దేహతత్త్వనిర్మాణమును, దాని ననుసరించి నైజముగ నలవడిన కర్తవ్య విభాగమును, గమనించి సూక్ష్మాకర్తవ్యములకు దోహద మొసంగ నేర్పడిన వేటువేటు ధర్మములను దారుమారు గావించుటవలన సంఘమున నెట్టికల్లోలములు నయించుటయు, మరల వానిని యథా విధిగ ననుసరించుటవలన నెట్టికాంక్ష నేకూటయు నిరూపించుచు, ఘోరారణ్యమునఁ జిక్కి సరియగుతెన్ను గానక నలుదిక్కుల కురుక నుంకించుచుండు నేటిహిందూ సంఘమున కీప్రమీలాష్టనీయనాటక మొక రాచబాటను గనఁబఱచుచున్నది. “అడుగు ప్రొక్కనేల- పాలు గడుగనేల?” యని యడుగుచున్నది.

ఇంక స్త్రీ బురుషుల నడుమ నుండవలసిన సంబంధము విషయమై పూర్వకాలమునందుండిన విధానమునందలి భాగోగులును, నీకాలమువారు దానిని మార్చి మొసంగఁజేయుచు క్రొత్తరూపము నందలి మంచిచెడ్డలును, భావికాలమున కావర్త ప్రాయముగ నిలువఁజోవు విధానంపు సూచనలును నిరూపించుచు నీనాటక మొక ముఖ్య సాంఘిక కమన్వయ విష్కరింపఁబూనిచాలవలయుననియత్నే ముసంగు జయమందిన దనవచ్చును. సహృదయులు సూక్ష్మదృష్టితోఁ బరిశీలింతురుగాక.

ఈ నాటకము న్రాయబడి పెక్కేండ్లయ్య దీనియందలి నవీ  
నతఁ కొఱవడకపోవుటచేఁగాఁబోలు నిది నేటికిని బహుజనాదరము  
సహజ బాత్రమై తనరారుచున్నది. సర్వకాలములయందును సమా  
నాదరణము నొసంగఁగలయొక విధమగు పరిపక్వదశ భావములకును,  
వాని నిమిచ్చికొన్న భాషకును లభించియుండ వలయుఁగాక-అట్టి  
పానికిఁ గ్రొత్తయేమి ప్రాఁతయేమి? అట్టిదశ యలవడక పోవుటచే  
నెన్నిత్రొత్తలు ప్రాఁతలు కాలేదు? ఆంధ్రనాటక పితామహుని  
నాటకములు దినదినమునకును నవినాదరము వడయుట కాలని  
భావములును, దడనుగత భాషయుఁ గారణములై యుండఁబోలు  
నని యూహించుట తప్పగునా?

ఆ కారణములకు మనసిచ్చి యెప్పటివలె నీనాటకముల  
నాఁపించుచుండు నాంధ్ర మహాశయుల యెడ మే మెంతయుఁ  
గృతజ్ఞులము.

బళ్ళారి,  
20—1—34.

ఇట్లు విన్నవించు  
ప్రకాశకులు.



ప్రమీలాష్టసీయ నాటకము—కథాసంగ్రహము.

ప్రథమాఙ్కము.

రంగము 1. వనవిహార మొనర్చుచున్న ప్రమీలారాణియొక్క సేనా నాయకలు ధర్మరాజుచే నశ్వమేధయాగముకొరకు విడు వబడి మేఘవర్షాదిరథికులు వెంబడింప నచ్చుచున్నహయ మును బట్టుదురు.

రంగము 2. అష్టనునిచే రాయబారిగారి బంపబడిన సుయోగుని యాశ్చర్యవిచారము.

రంగము 3. ప్రమీలాదేవిసభ. యుద్ధవిషయకమైన యాలోచన. సుయోగుని ఆగమసము యుద్ధారంభము.

ద్వితీయాఙ్కము.

రంగము 1. యుద్ధభూమి అష్టనుని సేనానాయకులెల్ల (ప్రమీలారాణి సేనా నాయకల కటాక్షములకులోబడుట. (మనోహరరంగము.)

తృతీయాఙ్కము.

రంగము 1. అష్టనాదులకుఁదామె గొడినట్లు ప్రమీలారాణి యొక్క సుదాహ్లా విరోధములు చేయుట.

రంగము 2. విచారగ్రస్తుఁడైయున్న అష్టనుని బ్రవీలచూచుట.

రంగము 3. కారాగృహముననున్న పాండవశూరుల యుగ్మత్తాస్థ. చతుర్థాఙ్కము.

రంగము 1. అష్టనుఁడు సన్నాహి వేషమునఁ గోటలోనికిఁ బోయి మలయవతి మోసమునకుఁజిక్కి ప్రమీలా భవనమునకుఁ బిలుచుకొని పోబడుట ప్రమీలాష్టన సంవాదము.

పంచమాఙ్కము

రంగము 1. ప్రవీల మోహభస్మ-ఆమెను గనకలతాచులూకకొల్పుట.

రంగము 2. గంధర్వాంగన వేషమున నశ్వసుతి బిరమునకుఁ బ్రవేశింపవచ్చు. వారిసంవాదము. ప్రమీల సశ్వసుండు తూలనాడినందున నామెకుఁ గోపావేశము కలుగుట. ఇట్లుండి వెడలిస సేనానుల్లునునికిఁ దిరుగఁడుట. పంచాఙ్కములు.

ఉత్తర రంగము.







**Bellary. D. KRISHNAMA CHARLU**

"ANDHRA NATAKA PITHAMAHA"

Born 1853—Died 1912.

శ్రీ

# ప్ర మీ లా ర్జు నీ య ము.

ప్ర స్తా వ న.

శా। శ్రీవిఖ్యాతుఁడుపాండవేయమహాదార్తింబాపి యెవ్వఁడుమో!  
దావిర్భూతిబృహన్నలాదులకుఁ గష్టాజ్ఞాతసంవత్సరం ।  
బేబిభ్రాంతియులేకయుండఁ దగమాయించెగృహపూర్ణుడా ।  
దేవుండివుత భక్తసంతతులకుఁ ధీర్ఘాయురారోగ్యముల్ ॥

—(0)—

ప్రథమాంకము-ప్రథమరంగము.

హస్తిపురి-ధర్మజుని యిల్లు.

[ప్ర వేశము: మృత్యుంజయుఁడు, శతరూపుఁడు నను  
నిరువురు బ్రాహ్మణులు.]

మృత్యుం—శతరూపా ! ఏవేటికి రాజునిట్లాడెనవు ?

శత — ఏమాటలింకఁజాలింపుము. సార్వభౌమపదవికి వచ్చియున్న వానికిట్టిదార్తిద్రవమా?

ఏమేమో యిచ్చుగదాయని పేరాసతోవచ్చి యిట్లయితిమి. ఇంకేమనవలయు ?

మృత్యుం — సార్వభౌమపదవికి వచ్చినమాత్రముననే ధనమెక్కడనుండి వచ్చును ?

ఉన్నంతలోఁ దగినమట్టుకు దానముచేసియేయున్నాఁడు.

శత—మృత్యుంజయా ! ఏవిట్లాడిన నాకుఁగోపమువచ్చును. ఇన్నిదినములనుండి నిరంకుశ ప్రభుత్వము గలిగియున్న దుర్యోధనుని యైశ్వర్యమంతయు నేమాయెను ? అది లేకుండిన, నెవ్వరినడిగిన రొక్కమివ్వరు ? కాకున్న నెంతదండిగా నేకరింపరాదు ? ముఖ్యము ధర్మజుఁడు లుబ్ధుఁడు. కాకున్నఁ జచ్చిన వారినందఱిని వేర్వేలుగాఁ గాల్చక యొక్క చితి నె దినములకొలదిఁ గాల్చుజేయునా ?

మృత్యు—శతరూపా! నీవా మహావరుని నిట్లేటికిఁ దూలనాడెదవు? మహారామున మృత్యుఁడెందైన యక్షహింసులకొలది సంఖ్యగల రాజమ్యల నొక్కరినొక్కరి దహింపఁజేయుట సాధ్యమా? ఇదియునొకతప్ప! దండుగలువట్టుటయు, నప్పుగొనుటయు, తేమరాజ్యమునకర్హములా! దుర్యోధనుఁ డున్నధనమంతయు వ్రతుముచేసి యుద్ధమునకుఁబెట్టలేదా? ఈ ధర్మరాజు ననవలెనా?

శత—కానిమ్ము, నీవారాజునింతగాఁ బ్రశంసించెదవు. ఒక్కమాట. దీనికిమంతరమిచ్చెదవు? కృష్ణుడు బావమఱుఁగిదా? వానినడిగిన నెంతధనమివ్వఁడు?

మృత్యు—అప్పుగా నేకదా! అట్లుబుఱుముచేయుట ధర్మముగాదు. అదిగో! నకులుఁడును భీముఁడును వచ్చుచున్నారు.

[ ప్రవేశము: నకులుఁడు భీముఁడు. ]

నకులు—బ్రాహ్మహత్యముారా! మీరిందేలయున్నారు? సదస్యులందఱుఁ జేరి ధర్మరాజునాశీర్వదించు చున్నారు.

శత—అసదస్యునుండియే వచ్చితిమి. వేదఘోషకును, నాశీర్వాదములకును, ననయములకును, విజ్ఞాపనములకును, విన్నాఁడులకును, వివేకములకును దక్కువలేదు గాని, విశేషదక్షిణలకే యభావము. అందుకే మే మిందు వచ్చితిమి.

నకులు—విప్రవతంసములారా! యుద్ధస్థిరుఁ డింతవఱకు విన్నవించెనే? ఇప్పుడు నిగ్రహుఁడనైయున్నాడననియు. నీబుఱుము నచిరకాలముననే పాపిగొనుచున్నాడననియు, విన్నవింపఁదా? మీరిలిగిన మాకేదిగతి? ఎట్లయిన మన్నింపుఁడు.

శత—శుష్కోపచారములు, శూన్యహస్తములు—

మృత్యు—శతరూపా! నీకెంతటియవివేకము? ఎంతటియరాజ? ప్రభువా! వీనికి దక్షిణయందభిలాషయున్నట్లు దాక్షిణ్యమున నభిలాషలేదు. వీనిమాటలఁ బాటింపకుము.

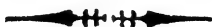
భీముఁడు—నకులా! ఈ బ్రాహ్మహింసకేమిచ్చినను వీరికిఁదప్పిగలుగదు. అటుత్తుప్తులైన వీరికి దారిద్ర్యమేలకలుగు?

[ ప్రవేశము: చారుఁడు. ]

చారుఁడు—భీమరాజన్యా! దేవరత్నలియగు కుంతిమాత పృషకేకు ముండికొనియేడ్చుచుండి పెనుమూర్ఖుఁడైందియున్నది. ధర్మజాతొడను నర్జునునితోడను విన్నవించవారుపోవుదు మీరుఁ జెలుపుమనిరి.

భీముఁడు—ఏమి! ఏమి! నకులా! మనముపోవుదము.

(నిష్క్రమ)



ప్రథమాఙ్కము-ద్వితీయరంగము.

ధర్మజునంతఃపురము.

[ప్రవేశము: కుంతి (మూర్ఖిల్లి) ధర్మజు-భీమ-అర్జున-  
నకుల-సహదేవులు.]

ధర్మ—అమ్మా! ఎన్నడు లేనిధంగి ఏకిది యేలగలిగి? అయ్యో! ఏమోమున నిట్టి స్వము  
నిట్టిసంతాపము నెన్నడు నెఱుంగముకదా! ఏలయిట్లు దురపిల్లదవు? ఏవిండుక  
మారుమాట వల్లకున్న మా ప్రాణములు నిలువవుకదా!

భీముడు—మాతా! ఇన్నిదినములుండిన మన సంకటములఁబాపికొంటిమి. ఆరణ్యవాస  
దైన్యమును నజ్ఞాతవాసకష్టమునుసంగ్రామజయశంకయు నిరాయాసముగఁ గడఁజేరె.  
ఇదే నాచేత ధార్తరాష్ట్రశత్రుఁ జక్కఁడితి. ఇమియన్నియుఁ బరమసంతోష  
కారకములుగా ఏమోమున వికాసభావముఁ జెందింపవలసదినమాని, విలాపభావము  
నెట్లు చెందింపఁ జాలెను.

అర్జు—అమ్మా! ఎన్నిసంకటములకైననోర్చుకొంటివి. మమ్ముఁబాసియేకతనముననుండు  
టకుఁదాగుకొంటివి. మేమరణ్యములనుండఁ జూచుటకొర్చుకొంటివి. బంధునాశము  
నకుఁ బ్రియపాత్ర న్నమునకైనఁ దాగుకొంటివి. ఇప్పుడేధంగి శోకింప నేమికతము?

అనుబంధము 1.

కుంతి—తనూజులారా! నాకుఁగలపరితాప మింతయని చెప్పఁజాలను. అక్కటా! నేనేల  
మనియున్నదానను? ఏలనాహృదయము వ్రయ్యలుకొకున్నది! కుమారులారా! నేనే  
మని వచింతును ?

అర్జు—అమ్మా! ఏమిట్లాడిన మే మేమనఁగలము? అయ్యో! పరితాప మనియెదవుగాక  
కారణముచెలపజే! యుద్ధమునఁ జచ్చినమనవారికై దుఃఖించెదవన్న నడియంత  
యుఁ దుదముట్టి యిన్ని దినములాయెనే. ఇప్పుడేల యీ శోకము!

కుంతి—హా! హా! కర్ణా!

అర్జు—అ లోకకంటకుండగు కర్ణుపై జూపకముకలిగి వాఁడొనర్చిన పరిభవములందలంచి  
యిట్లుపండురుచున్నదికాబోలు. అమ్మా! ఆదురాత్ముండగు కర్ణుకొఱకు వగచెదవా?  
వాఁడొనర్చినదుష్కృత్యములఫలము వాఁడనుభవింపఁదా? నాచేతులార నామనసాగి  
నాసోదరులు కన్నులారఁజూడ వానినుక్కడఁచితినే? యింకేల యీపరితాపము ?

కుంతి—హా! చైవమా!—హాహాత్మా! నివుగదా యాలోకకవీరు నధర్మయుద్ధమున నేలకుఁ జచ్చితివి?

అర్జు—హా! హా! ఇదేమిమాట! అమృరో! ఆయాసురబీజాని నిట్లేటికిఁ గరుణింపనెంచెను? మరాత్ముండై పాంచాలినాసభలో నట్లాడి మాకల్లఁ జెప్పరాని సంకటములు కలిగించి యొక్కరు నభిమన్యకుమారు నిరాయుధు మష్టసంగ్రామమున నుక్కడించిన యా క్రూరాత్మునిపై ఏకేల యిట్టిప్రీతిగలిగె? వానిఁజూలియించినందుకు ఏకొడుకుల నైనఁగాదందువే! వాఁడు ఏకేనాటిచుట్టము? ఏకొడుకులకంటె వాఁడు ఏకెట్లెక్కుడయ్యె ?

కుంతి—హా! కర్ణా! హా! కర్ణా! (మూర్ఛిల్లును.)

అందఱు—అయ్యో! ఇదేమి విపరీతము?

ధర్మ—అనుజారా! మనకెట్టిభ్రాతృ? మాతా! నివుమమ్మిట్లేల దుఃఖములపాలుచేసెదవు? ఏసంతాపమునకుఁ గారణముచెప్పెదవేని నెట్టిమస్సాధ్యకార్యము నైనను సాధించి ఏనుగోరిఁ జెచ్చెదము. ఒండెని మేమిదే యరణ్యములకు మరలనెగదము.

కుంతి—కుమారులారా! మీదుఃఖములకెల్ల నేను గారణభూతను. హృదయమున హాలాహలముదాచి దావాగ్ని నభివర్ణింపజేసియు వెలికిరానియక మల్లమల్లి కమలికమలి తపియించి తపియించి యిల్లులుత. ఇంకేల దాఁచవలయు? కుమారులారా! మీయిత రజ్జాతులకుఁబోలె నాకర్ణునకుఁ దిలోదకములనిండు. (వచ్చును.)

ధర్మ—ఏమీ! ఏమీ! అమ్మా! ఇనెట్టిమాటఁజెప్పివి!

భీమ—అమ్మా! ఇట్టిభ్రాంతి నివదనునా ?

అర్జు—తల్లీ! నిమాట యథేచ్ఛాముగ నున్నదికదా! ఆ యంత్రమునికి మేమెవ్వరము తిలోదకములివ్వ ?

కుంతి—కట్టా! వాఁడంత్రజన్మండుగాఁ డెగ్గజన్మవిభాసితుఁడు.

అర్జు—ఆగ్రజన్మండైన మేమేల వానికుదకము లీవలయు ?

కుంతి—ఆకర్ణుఁడు సూతపుత్రుఁగాఁడు సూర్యపుత్రుఁడు. రాక్షసుఁడుగాఁడు కౌంతేయుఁడు. నాకుఁ జిన్ననాడు భాస్కరు ననుగ్రహంబునఁ గలిగియుండినాడు.

అందఱు—హా! శ్రీహరీ! కర్ణా! (అందఱు మూర్ఛిల్లును.)

ధర్మ—(లేచి) అయ్యో! తల్లీ! ఈనిప్పు నీచెఱుగున నెట్లు మాబుగట్టియుంటివే! అక్కటా! ఆకర్ణుఁడు మాయన్నయని యిందుక తెలిసియుండెనా మేమీరాజ్యమేల యాశించుచుంటిమి! ఈబంధునాశనమునకేల యీకొనుచుంటిమి? కౌంతేయులకు మాకు రాజ్యమండవలయుననికదా పోరితిమి? కౌంతేయుఁడొక్కఁడు సర్వసంపదల నను

భవించుచుండిన మేమునుండినుండి? అమ్మా! ఏకాంతమాకుకివే? ఎంతకార్యమున జేసితివే? ఎంతసాహసమునరించితివే? స్త్రీలనోట నింతనుండి యింక మాటనిలువకుండ బోవుగాక.

అర్జు—అయ్యో! నిర్భరము. ఈభీమామల మమ్మెల్లననినోర్చి పెట్టనికోటవలె దుశోభయసఖుడై పేర్చిన యాపీరవరుడు కాంతేయుడు కాకుండునా? కాంతేయుడు గాకున్న నింతకీర్తియు నింతదానకొండత్వముంగాంచునా? అయ్యో! సేభాత్మ ఘాతుకుడనైతిని. పుత్రఘాతుకీ! నీకు మేమేలజనించితిమి?

శుంతి—పుత్రులారా! మించినపనికి వగచి యేమిప్రయోజనము? కాలకర్మములన్నియు వానికి బ్రతికూలములైనందున జననమాదిగ మరణమువఱకు నిట్టిభంగి వానికిఁ గలిగె. వానికై నేఁ బరితపింపవలసినచ్చె. ఇప్పుడేమరుకొని యేమిప్రయోజనము? ఇదేవాని మాటుగ వానితనూ నీవృషకేతు—(జరుకునున్న వృషకేతు ముందఱికిఁ దెచ్చి) ఈ వృషకేతు బాలింపుడు.

వృషకేతు—జనమలారా! మీరేల వగచెదరు.

అర్జు—కుమారా! పగ సాధించి ఏతండ్రినిఁ జంపిన మరాత్ములమనియు భాత్మఘాతుకులమనియు మమ్ముఁడెగడనాడక తీర్చుచెదవా?

వృష—తండ్రియేమి! నుతుండేమి! తమ్ముండేమి! అన్నయేమి! ఉత్తమక్షాత్రధర్మవిరాజితమగు సంగ్రామమున మీరెల్లు నిం దాహ్నులు!

అర్జు—వీరశేఖరుడని జగములఁ బ్రసిద్ధిగన్న యాకర్షణను జనించిన ఏకాగ్రణములనడియుండుట హేచ్చా?

[ప్రవేశము: సేనకుడు.]

సేనక—యుద్ధిష్ఠిరరాజన్యా! నీ వేదవ్యాసమునిండుడు నిన్న మీతోఁజెప్పినవేళ యయిరండున వచ్చి భవనమునఁ గాచియున్నాడు.

అందఱు—హా! కర్ణా! హా! కర్ణా! (మూర్ఛిల్లుదురు) (యవనికపడును.)

## ప్రథమాజ్ఞము-తృతీయరంగము.

అర్జునుని యిల్లు.

[ప్రవేశము: అర్జునుడు.]

అర్జు—అక్కటా! ఈవేదనమునకే నెట్లుతాగును? మాతల్లియే తన తనయునిపాలిటి మృత్యుదేవతయాయె? అకర్ణనకుఁ గుంతిదేవిపాలిక యింక యలవడియుండుటప్పడప్పుడు తోచుచువచ్చెను. ఎంతశైరముండినను, నొక్కొక్క సారియమహాత్మునియొడ యుద్ధరంగమున సైతమునాకునిండుప్రేమయు నధికధక్తి యుం గలుగుచుండు. దానికిఁ గారణ మరయఁజాలక యూరకపరితపించుచువచ్చితి. అయ్యో! అకర్ణుఁడు మాయన్నయగుట వ్యాసమునిండును భీష్ముఁడును గృష్ణుఁడును నెరింగియుండిరట. వీరిలోనొక్కరైనమాయొడ నక్కటికముగలవారుకారే! ఒక్కరైననాకుఁ జెప్పరే! అకర్ణుఁడు నీ రహస్యము నెఱుఁగునట. ఎఱిగియు వీరశ్రేణుఁడై దానిఁదరింపఁదాయెనట. అక్కటా! ఎంతటి దీరోధారుఁడు! అయ్యో! అట్టి మహోదారుని రణరంగమున బలిపెట్టవలెను నేనిద్రింపనని క్రూరశైరము సాధించితి నే! అప్పుడుగాదిప్పుడు చంపుదునని యుత్సహించితి నే! నానావిధ హీనాలాపములనుగవ్వదువ్వకృత్యములను మమ్ముబాధించి యవమానించి రాజ్యముఁదొలగించి యరణ్యములకంచి జెతలఁ బెట్టించిన మహోధనునిపైనను, నాకులధూషణ నామోహంపుఁగనయు నభీషమ్యఁజంపఁ గారణధూతుఁడగు సైంధవుపైనను, నేకవస్త్రును రజస్వలను నామోహంపుటిల్లాలిని సభకీడ్చితెచ్చి కట్టినపుట్టుమలాలించినక్రూరాత్ముండుగు దుగ్ధుసనుపైనను లేనివగ, నాయగ్రజాతుపై, లోకవిఖ్యాతుపై, నలఘుబులోదీర్గుపై, నుదారగుణపరిపూర్ణుపై గర్జుపై సాధించితి నే! అక్కటకటా! అమహామహునిపాద సేవాతత్పరములై యుండింకల యీచేతుల—నీపాపపుఁజేతుల—నామహానుభావునికొంతచ్చేదన మొనరించుపాడుబాణము నెట్లు ధరించితి? పూజ్యుఁడా! ఆనా! యని యాయతీలోక వీరునిఁ బిలుచునోట, క్రూరకర్మా! చండాలా! యనియెట్లుపిలువనోర్చితి! ఆమహావిశాలునిచరణముల నొత్తుకొనఁగల నాకన్నుల రూక్షధంగి నాతనిమోమెట్లుచూచితి! అయ్యో! నిర్ధయా స్వాంతుండైన యాపూతచర్మత్రుబరిమార్చితి. అక్కటా! నే నెడఁబరిమార్చితి! ధనువునబాణ మెక్కు తెట్టినమాత్రమున ముజ్జగముల వారిఁ గలగుండు పెట్టెజాలు నాయతిరఫశ్రేష్ఠిని నొక్కరుఁ డని నెదిరింపఁజాలువాఁడా! కూలంపఁజాలువాఁడా! ఇంద్రవంశనమునఁ గవచుండలములు గోలుపోయి జామదగ్నిశాపమున దివ్యబాణములపై మదితప్పి బ్రాహ్మణశాపమున రథమధూమి విగఁబడి విరగఁడై తనకుఁదా నే చచ్చెఁగాక, నేనతని నిర్జించువాడేనా? ఎనుటనిలు

చువాడనా? అయ్యో! ఆ కర్ణుడు మాయన్నయని యింతుకంత తెలిసియుండేనా యాదుర్యోధనునకు మేమందఱము దామలమై యాయన్నపాదములఁగొట్టుచుంటిమే! రాజ్య మాసింది యుండమే! బంధుద్వేషమును గురుబాంధవమిత్రవధయును గాక యుండు నే! పాపులకు మాకట్టి ప్రాప్తియొట్టులభిండు? ఇందు దురితమును దుఃఖమును నందునకమును లభింపనుండ నజ్ఞేలగు! కృష్ణ! నీకు వింతటి ద్రోహుధి లెగెనా? మఱిందియని సఖుఁడని నన్నావరించుదు సారథివై దైచువై ననుచోపించుచుంటివే? ఈమాట నాకుఁజెప్పకుండుటకు నే నేమి ద్రోహుఁడ జేసితిని? ఇంతనాలోడనైనం తెప్పక పగవట్టి నిర్జీవఁడేసితివే! ఎవరిని? నీమఱియొక్క మఱిది నేగదా! నీమేయత్త పెద్దకొడుకు నేగదా! అతఁడు నీ కేమి విషముబోసెను! అయ్యో! నేనూకయూ మహాత్ము నేల తెగడనాడెవను? నాప్రాప్తియొట్టుండ నెవ్వరు తప్పింపఁ జాలువారు?

అయ్యో! ద్రావడికైకదా మే మింతవగఁబూనితిమి! ఆద్రావడిలేకున్న నిం కొక ద్రావడి కలిగియుండును. రాజ్యము కావలెననికదా యింత సాహసమొనరించితిమి! ఆరాజ్యము కాకున్న నింకొక రాజ్యముకలిగియుండును. ఇప్పుడట్టియన్నమా కెట్లు కలుగుదు! అయ్యో! ఆ యన్నమాకు శేడయ్యెనే! ఇకమాకుఁగలుగఁదుగా! హింసంతీరివెంతటిదుష్కృత్యమున కోర్చితివి? ఎంతకాక్యముఁజేసితివి! అయ్యయో! ఈపాపము నేనింకెట్లు పారకొందు? ఎందుఁజొత్తును? ఏది తెనువు? ఆశ్వమేధముఖముఁ జేసిన నిట్టిపాపములు నివర్తించునని వ్యాసమూర్తింబ్రాలు బోధించి మాయన్న చే భీష్ముని వలన ధర్మములు : : : : : నుత్తరాయణ : : : : : నానుభోగ్యముఁవలసి ట్టిందియున్నాను. అయ్యో! మాయన్న యుచున్నాను. కర్ణుడుమాయన్న. ధర్మా త్సజ్జనన్నయని పిలుచుచువృక్షంతయు నాకుఁగర్ణుడు జ్ఞాపకమునకు వచ్చునే! దాని నేనెట్లునుజుతును? అయ్యో! శతసహస్రాశ్వమేధము బొనరించినను నెన్ని పాపములు బోయినను నా మహేంద్రపవనరు యిచ్చినను మాయన్న మాకుఁ గలుగఁడే!

హా! కర్ణా! కర్ణా! అగ్రజా! యుధిష్ఠిరపూర్వా! నీరూపము నాకుఁ జూపరాదా! ఒండేని యిప్పుడే యుఁతగాది యీ క్రూరకర్ముని నీవితృప్తఘాతుకుని సంహరింపరాదా! అయ్యో! ఇంక నే నీభూమినుండను. ఉండను. నామయజ్ఞమువలదు. యాగమువలదు. ఉపనయనము. ఆరణ్యమునువలదు. అష్టుమువలదు. అన్నయువలదు. ఇప్పుడే యాకర్ణవధించినచోటి కేగి చిరియుచున్నకొని దగ్ధుఁడనయ్యెద. లేదేని చరుపాత మొనర్చెద. విషముమ్రొంగెద. శూలమునఁ గుమ్ముకొని ప్రాణములఁజూసెద. ఎట్టిదుర్మరగామునకైన నియ్యకొందును. ఈవేదనమున కోర్వఁజాల అయ్యో! ఇచ్చా మరణము సామర్థ్యము గలనా రెట్టి పుత్రాత్ములు! అట్టిపుత్రము నాకు లేకున్నదే! హా! కర్ణా! కర్ణా! (మూర్ఛ).

(యపనికవడును)



ప్రథమాఙ్కము-తురీయరంగము.

వీ థి.

[ప్రవేశము: శత్రుఘ్నఁడు, మృత్యుంజయుఁడు]

శత్రు—మృత్యుంజయ! ఈ యజ్ఞమున నైతు మనకు దక్షిణబహుళము గాఁ గలుగునని నిశ్చయమా?

మృత్యుం—అందుకు సందేహములేదు. కావలసినంత చిత్తును.

శత్రు—ఈకొన్ని మాసములలో నాడులేని ధనమెక్కడనుండి వచ్చెను?

మృత్యుం—శత్రుపా! మరుత్రిమరాజు పూర్వము యజ్ఞముచేసినకాలమున బ్రాహ్మణుల కలవికాని ధనమును దానముచేసి యుండ వారి కాధన మత్యధికమైనకారణమున, దానియందుఁ గావలసినభాగమువారు తీసికొనిమిగిలినదానినొక్కయొడఁజేర్చిపెట్టి యేకజాత్యంతలో నీధనమెవ్వరికిఁజిక్కిన వారి చేయగుఁ గాకయని చెప్పియుండిరిని వ్యాసులు ధర్మరాజుతోఁ జెప్పిదానిఁజూపించి తీసికొనునట్లు చేసియున్నాడని మనము వినిలేదా?

శత్రు—అయ్యో! ఈయశ్వమేధమునకుఁజిక్కిన ద్రవ్యమునాఁడే జ్ఞానిమేధమునకుఁ జిక్కియుండరాదా! అట్లయిన మనకు చెట్టింపగుచుండెనే!

[ప్రవేశము: ద్రావిడబ్రాహ్మణుఁడు]

ఇతఁడెవ్వఁడో బ్రాహ్మణుఁడు వచ్చుచున్నాఁడు. ద్రావిడప్రాణాయామము గారూ! నమస్కారము.

ద్రావిడ—ఏమిచేయుచున్నారయ్యా యిక్కడ? అయ్యో! ఆకలిచే నగమయితిని.

శత్రు—నగమైయిట్లున్నావా! ఇంకఁ బూర్ణముగానుండిన నెట్లుంటివో?

మృత్యుం—అయ్యో! బ్రాహ్మణా! ఈరాజ్యమున నివియే మాఁకలియునుదున్నావు? ఇప్పుడు జరుగుచున్న సందర్భమేమి? నీనాడుపేమి?

ద్రావి—ఏమిసంరంఘము! ఏమిసంరంఘము!

అర—బ్రాహ్మణా! ఏమియజ్ఞము జరుగుచున్నది! ఎంతవక్షిణిచ్చుచున్నావు! వక్షిణి

వాసన గొలుపింప నరని బ్రాహ్మణులకు వెక్కిరిబ్రాహ్మణులెవరు?

వృశ్య—వక్షిణివాసన యేమి తెలియును? పుణ్యహోమ వాసనయును బట్టిగలఁజేపా.

ద్రావి—నన్నెల హోస్యముచేసెదవు? సంగతియేమి?

(లోపల భేరిధ్వాసము.)

మృత్యుం—అదిగో! భేరిప్రాయముచున్నది వినుము. ధర్మమునకు మేళకంకి బంధులై  
యున్నాఁడు. ఇప్పుడు హయబూజ జరుగుచున్నది. పోవమొరండు.

(నీష్క్రమింపు)

—(0)—

ప్రథమాంకము-పంచమకాండము.

—(O)—

య జ్ఞ వా ట ము



[ ప్రవేశము: ధర్మ భీమార్జున సకుల సహదేవులు,  
(హయముబూజించుచు) వ్యాసుడు-(బ్రాహ్మణులు). ]

వ్యాసుడు—(హయపూజనిలిపి) యుధిష్ఠిరా ! ఈ హయము ఫాలపట్టిక సిద్ధమయి యున్నదా ?

ధర్మ—అర్జునా ! యెందున్నది ?

అర్జు—అదిగో ! సిద్ధమైనది.

వ్యాస—అందేమి వ్రాయబడి యున్నది ?

అర్జు—(చదువును.)

శా. శాంతశ్రీనిధి వాఙ్మేధహయ ముత్సాహంబునకవిరసూ ।

కుంతీసంభవుఁ డంపె, వెంటనిటలాక్షుం గెల్చి శ్రీమించు ను ।

ద్వాంతండ్లర్జునుఁ డేగుదెంచె, వడిశూరప్రక్రియుల్ ధీరతా ।

స్వాంతుల్ ధారుణినుందు రేనిము కమొప్పు వాహముకొబట్టుడీ॥

వ్యాస—మిక్కిలి చక్కగానున్నది. అర్జునుండుగర్వగాఁ బోవుట మిక్కిలి మేలు. అర్జునకు సహాయులెవరు ?

అర్జు—ప్రద్యుమ్నుడు- మేఘనానుడు-వృషకేతుడు- సాంబుడు-సారాంబుడు సహాయులుగా రా నుద్దేశింపబడినది.

వ్యాస—మిక్కిలిమేలు. ఇంక హోమమునకుఁ బ్రారంభము చేయింతము.

(యవనికపడును)



శ్రీ

# ప్ర మీ లా రు నీ య ము.

ద్వితీయాఙ్కము-ప్రథమరంగము.

ప్రేమండలరాణియగు ప్రమీలాపురి ముంజజితోట.

—♦—

[ ప్రవేశము: కాదంబిని, చారుమతి, కనకలత, మంజువాణి,  
మాలతీ, మలయవతి, నుంజరి ]

అందఱు—

అనురంధము 2.

మాలతీ—చెల్లలారా ! ఏమిటిరా ! యీవన మెంతరవణీయముగానున్న !

మంజరి—ఈ కిటిమ్రాతలం గంటివే! నీనీదనున్న గుమే శీతకటిగాఢోచును-  
కనక—అహా ! ఈసరోవరమెంత మనోహరముగానున్నదా చూడుడు !

కాదంబి—ఈసరసినున్న కమలములం గంటిరే! ఎట్ట వికాసభావము గాంచియున్నవి!  
మలయ—ఉన్నవికాని నీవుమాత్రము వీరిగ నై చూచిన నవి ముకుళభావముల జేరిం  
గలవు.

మంజరి—మలయవతీ ! ఇట్లే లంఠివి? మనకాదంబినికన్ను లంతెప్పస్తి దోషము  
గలవియా !

మలయ—దానికన్నులకు ప్రియదోషము లేదుగాని నీకమాత్రము బుద్ధిదోషము.

మంజరి—అదేమి, యిట్లాడెదవు ! నాను బుద్ధిదోషమా లేక నీకు వాక్యదోషమా !

కనక—ఇట్లేల మాటలాడెదవు? మంజువాణీ! మనకాదంబిని పీడించిన నందలి కమల  
ముల ముకుళభావములజెందునని మలయవతీ యన్నమాటకు భావమారయలేకెడివా?

మంజరి—మలయవతీ ! నను త్నమింపుము. ఇపుడంగము తెలిసె.

మలయ—తెలిసెనా? మంచి మేధావినివి.

మంజరి—అది యుండెనె. ఈ గండుమీలం గంటివే? ఎట్లులికి యులికి యెగిరి యెగిరి  
పడుచున్నవి !

మలయ — ఈ కమలములు క్రిందఁ బడునో మేముక్రిందఁబడుదుమో యని పేరాసఁ బోరాడుచున్నవి.

మంజువా — నీమంట లించుకైన నాకుఁ తెలియవు. కమలములకు విాలకు నేమి స్పృహ?

మలయ — కొంచెము కన్నులు తెఱచి చూడుము, తెలియును.

చారు — చెలియలారా! చల్లఁగ నున్నది. ఇందింత కూచుండవము. సఖీమణులారా! ఇప్పుడే మన మంబు ఖేలన మొనరమా?

మలయ — మీకుఁ బ్రొద్దుపోవదో! అపూజాదరింపఁగ నింత క్రీడించి పదప న్ననము నేయుదము. పొదము. (ప్రక్కకుఁబోవ)

[ప్రవేశము: హయముతో హయపాలకులు.]

అనుబంధము 3.

కనక — మిత్రులారా! ఇది యజ్ఞశ్వమైన మంచి సొగసాయె. మనము దీనింబట్టి మన ప్రమీలారాణికిఁ గానుకగా నిత్తము.

అనుబంధము 4.

అందఱు — (అశ్వమును బట్టుచును.)

మేఘు — (స్వ) ఔరా! ఈ స్త్రీలంత మందఱులుగా నున్నారు? వీరితో మాటలాడ వలెనన్న దెగడు కలుగుచున్నది. ఆయినను దగినభంగి నుద్బోధించెదను. (ప్ర) నారీమతల్లలారా! మీరేడ యీ యజ్ఞశ్వమేడ? పట్టినంతనే యూరకపోవు సుడి.

కనక — పట్టినపిదపఁ బోవ నెట్లు పోవును? సఖులారా! దీని లలాటమున నేమో పట్ట యున్నది. దానిఁ గైకొని చుచువుదము.

మలయ — (పద్యము చుచువును)

కనక — ఔరా! “వీరనూనంత్రీ” యంట! లోక మునఁగుంతియొక్కతయే వీరమాతయని యీ ధర్మజుఁడెంచెఁగాఁబోలు! చూతము.

మేఘు — వనితామణులారా! ఇదేమి పిన్నాటయని యెంచితిరా? యజ్ఞము చేయనున్న ధర్మజుఁడును, శెంట వచ్చియున్న యర్జునుఁడును నెవరనియెంచితిరి?

అనుబంధము 5.

కనక — ఓహో! “ధర్మజుఁడెవ్వరా”? తనయాలిని బగతుడుపట్టి సభలోఁ బుట్టు లొలువఁ జూడఁజాలక తలవంచుకొనియుండి యదేపట్టుగా నెత్తిపై బబువేసికొని పండ్రెండేండ్లరణ్యమునఁ బడియుండిన ధర్మజు నీవ యెఱుఁగుదువో?

మలయ — అర్జునుని మే మెఱుఁగుదుము.

కౌదంబి — మలయవతీ! ఎవ్వఁడే యాయర్జునుఁడు?

మలయ—ఉండలేదేమే, యదియుఁగాక యదియుఁగాకవిరాటపురిలో గాజులఁగంచుక  
ముం దొడిగించుకొని యాడువాండ్రకు విద్యచెప్పచుండిన షేషి! అతఁడే కదే  
మయ్యా మీయర్జునుడు?

మేఘ—సతులారా! మీరు సతులవుట నేమన్నను జెల్లెఁగాక, యెందైన—

మలయ—ఏమిచేయుచుంటివి?

కనక—మలయవతీ! అది యడుగవలెనా? సతులవుటచే నింత ధైర్యముగ నిలిచి నాడు  
కాకున్న—

మేఘ—ఇంకూరనుండుడు. మీకుబుద్ధి చెప్పెద.

మలయ—ఏ కాలికిఁ జెప్పకొనుము.

మేఘ—భటులారా! యీకలహము మనకువలదు. ఈయటలలో యుదమాడితిమని  
చెప్పకొన్న సిగ్గుకాదా? తొలుత మన నాయురువునితో నవృత్తాంతము వివరించి  
యతఁడు బోధించిన భంగి జనుపుదము. వనితలారా! ఆయిన మీరీ యశ్వమును  
విడువరు?

కనక—మాయుష్టయ.

మేఘ—మీ కిట్టిసరసము తగదనియు మీకీహయముఁ బట్టదగనియుఁ జెప్పచున్నాను.

కనక—కొవున నవశ్యము పట్టెదము.

మేఘ—అయినఁ బట్టుకొనిపోండు.

మలయ—మేము పట్టుకొనిపోవము.

మేఘ—వీరు రాక్షసులుగా నున్నారు.

మలయ—నీవు రాక్షసుని కొడుకవు గావా?

మేఘ—మీతో నేటిసంభాషణము?

మలయ—వలదు.

(మేఘనాదాది హయశాలకుల నిష్క్రమము.)

చారు—సఖులారా! ఇది కడుదుడుకుదనము. మీకుఁచెలివి చాలదు, ఊరకీహయమును  
విడిచి మనదారిఁ బోవుదము.

కనక—చారుమతీ! నీకేమి తెగులు కలిగెను? ఇట్టిచేతగాని మగమాటలాడెదవు?!

చారు—కనకలతా? నీకు వివేకముచాలదు. కొలుదువ్వి మన మీకలహమున కేలపో  
వలయు?

మలయ—చారుమతీ! నీగుణమే యిట్లా? లేక, యారాక్షసునిఁ జూచి యేమైన  
మోహించితివా?

అందఱు—(నవ్వుచురు.)

మలయ—కొదంబి! మనమెల్లని మీచారుమతిని నీ యశ్వముపై నెక్కించుకొని  
పోవుదమా వాహ్యళి?

చారు—ఇంకఁజాలు మీసరసములు.

(నిష్క్రమము.)

అందఱు—(నవ్వి నిష్క్రమింతురు.)

## ద్వితీయాంకము-ద్వితీయరంగము.



వీధి.

[ప్రవేశము: సుయోగుండు రాయబారి.]

సుయో—అహా! ఏమియాయాశ్చర్యము! ఈరాష్ట్రమున మగరూపుగల పురుషుల గాన రాదు. స్త్రీలన్నునో యొక్కరిం జూచినకంట మఱొక్కరిం జూడఁగూడరాదంటే సున్నారు. ఆవిలాసములేమి! అకులుకులేమి! అబెళుకులేమి! వందల శత్రువులుగాను.

అనుబంధము 6.

మగవాడెన్న నించుకైన భేదములేక చూడెదరు. చూచిరా! మొట్టమొనటిది నవ్వు. రెండవది కన్నునెగ, మూడవది యెయూరిము, నాలవది యేమో. వీరయెనుట మగవాడే సత్యబోలె సిగ్గురియె నటింపగలయుఁగాక వీరి కించుకైన సిగ్గు గనురదు. ఇట్టి విపరీతము లుండునా! నే నీవీధినివచ్చుచుండ నొక్కవనిత యింటివెలితన్నెపైఁ గూర్చుండియుండిం జూచి యచ్చెరువచితి. సర్వాధరణ భూషితయై పురుషుకి దిగిన యప్పురోయునననోలె నెలరారె. కొంచెము నిలిచి చూశుఁగదా. నానియజ మానురాలి యా నడవది కనపూర్వుటం గాంచి కనవుబానిసయుని యెఱిగితి. మా యురే! ఏమిచైత్ర మాపురివారిది! ప్రమీలా రాణియొద్దగు రాయబారమునకై సా గుండు నన్నంపియున్నాఁడు. ఆరాణి యెట్లున్నదో! ఆకెంత సుందరముగానున్నదో! నాపుణ్యమే పుణ్యము. ఇట్టిరాష్ట్రసల దానీజనములుగా నొనర్చుఁగలిగి యీపురివారికెల్ల నేలికయుగు నాజగన్మోహినిం జూచుపుణ్యమెన్నఁ డెట్టివారికి లభింపఁగలను! అదియంతయు నుండవీ. న న్నాయుజ్జనుడు పండితపని నే నొనర్చుఁగల నా! ఊరుచూచినంత నే భ్రాంతిగలిగె. ఊరి కంతామహులం జూచినంత నే జీర్ణహి టుగలిగె. వారి నవ్వులం జూచినంత నే చుతివిధ్రమము గలిగె. ఏమేమో తోచుచు న్నది. ఇట్టివాడె నే నీసందేశకృత్యము నెఱవేర్చుఁగలనా! ఇదిగో! ఎవ్వతెయో యొక నారి నాయెడకే వచ్చుచున్నట్లున్నది. ఇది సమీపమునకువచ్చి నను మాటలాడించె నా! దానిదాసుడొనై దానివెంటనే పోయెదఁగాక, నాకార్యము ముగింపఁజాలరు. కావునం బరుగెత్తి పోయెను.

(నిష్క్ర.)

ద్వితీయాంశము-తృతీయరంగము.

ప్రమీలయొక్క సభ.

[ ప్రవేశము: ప్రమీల ( సింహాసనమున ) కాదంబిని, కనకలత,  
చారుమతి, మలయనతి, మాలతి, మంజువాణి ]



అంగణము—

అనుబంధము 7

ప్రమీల—సంగతులన్నియుఁ దెలిసెదగదా? తెలిసియో తెలియకయో మనవారశ్వబంధన  
మొనర్చిరి. ఇప్పుడొనరింపవలసిన కార్యమునకై మన మాలాచింపవలసియున్నది.  
మీరెల్లరు ధీమతులు. ఈవిషయమున యుక్తాయుక్తములు తారతమ్యములు పరిశీ  
లించి మీమీ యభిప్రాయముల వెల్లడింపవలయు. కాదంటివీ! నీయభిప్రాయ  
మేమి?

కాదం—మహారాణీ! నాయభిప్రాయ మేమని యడుగునెలా? సర్వవిషయములు కరత  
లామలకముభంగి నెఱింగి యెట్టి దురూహవిషయములనయినను మంత్రాలోచనమొన  
రించి కార్యసాధకముఁబడయఁగల నీకుఁ దెలియవలయు మేమున్నది? అట్లనను  
మా యభిప్రాయము నడుగుట మాపై నీకుఁగల ప్రేమను తెలియఁజేయుఁగావున  
మహాభాగ్యమని విన్నవించుచున్నాను. ఇప్పుడుమనమింతి యాలోచన చేయవలసిన  
కార్యమే నాకుఁ దోచెను. మువ్వబుద్ధులగు పురుషులు మరల చలబాజనమనియెదరు.  
మనబుద్ధిప్రళయంతక మరియుఁ గల్పించుకొనియున్నారు. అవియెల్లఁ గల్లఁజేయను  
నేఁడు తఱియొనవని. అబలాజనమనుట పురుషుల నవలయునో లేక తరుణుల  
నవలయునో లోకమువారందఱు నేఁడే యెఱిగెదరుగాక. ధగ్గజుఁడు ‘‘వీర  
సూకుంతీసంభవుఁడట’’. అర్జునుఁడు నిటలాక్షునిఁగెల్పిన శూరుఁడట. వీరిసా  
మర్థ్యములుపరీక్షించుటకుఁ దఱియొనవని. ఆకుంతి యంతచల్లనిక ముపుగలదియో  
నేఁడేపరీక్షించెదను. నుతి యెప్పుడెట్లాడినను నాకుమాత్రము నెలచిచ్చిన నేనొకరి  
సహాయ మపేక్షింపక యాపార్థుననీకినిసంతయు నులుమాడి వానినేలకుఁదెచ్చి నీకు  
దాసునిఁగాఁజేసెను. నాయట్టి సుభటశ్రేష్ఠులు వేనవేలు నీకులవడియుండ యొచింప  
నేలవలయు? యుద్ధమే కర్తవ్యము. ఇదియే నాయభిప్రాయము.



ప్రమీల—కావంబిరి! నీమాటలు తృప్తికరములై, యభిప్రాయము ధీరమై, యొప్పు  
రెడు. కనకలత! నీతాత్పర్యమేమి?

కనక—దేవీ! విజ్ఞాపనము. దిగంతములనెల్ల నీ ధర్మసత వలన కీర్తినిడియుండ నా  
దుద్రుఁడైన నీమమటనిలిచి వారాడగలరా? తరుణులకెట్టి స్వాతంత్ర్యము సిద్ధం  
జుదు, వారికెట్టి విప్యలను నేర్పజుదు, వారి నెల్లప్పుడు నేరబెట్టి కాలరాచవల  
యును, వారెట్టిశక్తి కలిగియుండవను బురుషులకంటె మిక్కిలి పీడనత్వలను  
నట్టి యభిప్రాయములుగల మగవంశలకు సిగ్గుచవునట్లు సమధికశక్తి సముపేతవై  
జాత్రయ విఖ్యాతవై, రాజ్యమేలుచున్న నారాయణిరి కావానీవు? అట్టివీరు  
మమ్మెల్ల సభిప్రాయములేల యగువలయు? అయినను నశిగిం ప్రశ్నను సత్తర  
మిద్వకుండుట నేనక సర్వమునకు విరుద్ధము కావున ఎదిగెనెదను. నీదాని నేనొక్క  
తెయ్యెచాలుదు నాయున్నవోలుచును? ఈ కావంబినియు నట్టియును. మాకంటె  
బలిష్ఠులగువారసంశ్లేయ భూరికృష్ణులు నిడుగలరు. అట్లుండ నాపార్థులకై యెల  
డింతివలయు? తురుగముచుట్టితిమి. దురమునకుఁ దొడదట్టితిమి. ఇంక వెనుక  
దీయఁబోలువా? పార్థుడు కాదా నారాయణుడు సచ్చివను భీతిల్లువారెరు? ఆ  
పార్థుడు మాపై సరికవెడలవలయునన్న వానిని మంగళసూత్రము మిక్కిలి  
గట్టిగ నుండవల గుండరా? మహారాష్ట్ర) సింధూమాళవాని నేళయు నేలు దొరి  
లంబులు మంతో నెన్నిమాటులు సంగ్రామము చేయరైరి? నారిలోకప్రదైనది ము  
లెత్తుకొని వెనుకకుఁ బోవఁజాలిరే? ఈ సరుఁడు గిరుఁగు నారికంటె నెందున  
నెక్కండగువాడు?

మ॥ జ్వలనాకుంతిత లోకభీకరవిరాజద్భూరిదావానలున్ ।

శలభాభుల్ నిజపక్షమారుతములన్ జల్లార్చనేతెంచుభం ।

గి లనద్విక్రమరేఖమించిన మమున్ గెల్వంగ, నీయర్జునా ।

దులుషివచ్చిరి, తామెకాల్పబడిరో, దుర్వారయుద్ధంబునన్ ॥

కావున నేనీ కావంబిని యభిప్రాయమున నేకింపెనెద.

ప్రమీల—కలకలతా! నీయుక్తులు శూరసగ్గుదాయకములు, మిక్కిలి యొప్పును,  
చారుమతి! నీయభిప్రాయమేమి?

చారు—మహారాణీ! ధీరలధిగి పీరునాక్రచ్చిన విషయములు మిక్కిలి యొప్పునని  
యందున్న యందఱు శిరఃకంఠమొనర్చి ప్రశంసించుచుండగా నాయభిప్రాయము  
చెప్పటకు నాకే కొడు కలుగుచున్నది అయినను మనఃపూర్వకముగ నొక్క  
రొక్కరియొకయము నానతో వినఁగోరి దేని ప్రశ్న మొనర్చినందున మనోగతాభి

ప్రాయమును నిశ్చయముగా నొక్కరిట్లందున భీతిక చెప్పటయే ధర్మము. కావున కొంఠమాని వచించెద. నే నీవిషయమున నింతకు మునుపే దీరిలోచన మొనరించి యున్నాను. వామజాత నీ యుగ మనమంజస మని తోచుచున్నది. తత్కాలమున బ్రథమించిన ధీగుణోత్సాహమున వలసినంత మటలాడె చ్చుగాక, తారతమ్యముల గుఱుతించి యుక్తాయుక్తమలఁబరీక్షించి జయాపజయముల నూహించి వచింపవలెనన్న నిండుకయోచనవలయు. ఆయోచననూనియూరక నోటికివచ్చినట్లు మాటలాడుట మొఱకుడనమగు. తొలుతఁ దారతమ్యములయోచిం తము. యజ్ఞ మొనర్చువాఁడు దేశదేశరాజకోటిరమణివిభోద్విపితచరణయుగభుం డగు ధర్మార్థజాఁడు. అతనిప్రార్థనము మనము వినమా! ఆ చుర్యోధనుఁడునూదీమున యం లేనిరాజ్యభాగమాతని కియ్యనని యేకాదశశతాబ్దాని నీ నానమువేతుఁడైయాత నితో సమరమున కుద్యమించె. పరునెనిమిది దినములలో వాఁడును, వానిసేనయు, వానిబంధువులు మిత్రులు నెందుఁగానఁబడిరి? మన మెఱుంగమా! అట్టివానితో మన ముకారణములేని శైరము పూనుట లగ్నిగునా! అనియుండె. వచ్చిన వానినింత విచా రింతము. వాఁడన్ననో నుక్రుతో నెక్కటిపోరున నారితేటి పాశుపతలాఙ్గముఁబొంగి నాఁడు. అమరేంద్రు నర్థాసనమున కన్నఁజనించుకొని కాలకేయనివాతకివదుల నొక్కరుఁడ పరిమార్చి నెవ్వకిరీటమును దివ్యశంఖముఁబడినాఁడు. ఒకయుక్తరుఁ డుతనససారభగాగౌరవలము నాతయు నొక్కనాఁడెలమఁ దెచ్చినాఁడు. మను శాలక కాదాయనిమిషుల కనఁ బోగ జయింపఁజాలనివాఁడు. అట్టివానితో సమనము సంగ్రామ మొనరింప మనకుజయము సిగించునా! కావున దారతమ్యధంగి యిట్టిది. యుక్తాయుక్తముల నెన్ని చూడ నిష్పడు మనము పట్టినహయము నట్ట విడిచిరాని తోడఁగూడఁగానుకలు సమర్పించి యాయుధముతో సంగయొనర్చుట పరమభావ్యము. ఇదియే నా యభిప్రాయము.

కం॥ నయరీతి నస్తుననకా ।

హయరాజముఁగానుకలును నర్పించుచు సం ।

ధయొనర్చుటయే తగు ని ।

రభయముగ ననినేయు టదియపాయము దేవీ ॥

ప్రమీల — చారుమతీ! నీ యభిప్రాయము నిరపాయము. మిగిలినవా లేమిచెప్పెదరో విచారించి చూచెద. మలయవతీ! నీయభిప్రాయమేమి ?

మలయ—దేవీ ! నాకు జూడ ఏచారుమతి మాటలజాడ యుక్తమని దోషము. ఇవిరణ భీరువుల వచనములు. ధర్మజుని నాయురునుని ఏ చారుమతి వందివోలెఁ బ్రశంసించి వారికి భీతిల్లినమాటలాడె. అనికి నిలిచిన నాయురునుఁడుకొఁడాభిమరపాణియోవచ్చి నిలిచినను, సురాసురసురాసదగ్రధరశరాసనుఁడే యామురాంతక పరాంబుఁడే వచ్చి నిలిచినను, మనము తెనుదీయురుమా? అంతభీరువు లగుటకు మనమేమిమగవాండ్లమా? ఏమి యామాటలవలనఁబ్రయోజనము? సంగ్రామభీమత్వంబునఁబరిపంథిస్తోమ గ్రామంబుల నిరూమధామంబులఁజేయఁజాలమా? నాకొక్కతే కాజ్యమును. అ యురుఁడెక్కటి పోయనరుద్రుఁడొల్పఁజేసె ననెఁగదా! నేనెక్కటిపోయన వీనినెట్లుదేసెదనో ఏవమాచెపుగాక. కాలకేయనివారకవయల నొక్కరుఁడె సమయించె నన్నభ్యాతి యాయురునకుఁగలకు. కారవసేననంతయు నొక్కరుఁడె ననుమాడె నన్నభ్యాతియుఁగలకు. ఏరుద్రుజయించినను, నేకేయు నేకవయఁ జక్కాడినను నేసేనఁగొల్పచ్చినను మలయవతిని జయించుట యసాధ్య మనిపించెదను.

శా॥—అకామారినిఁ బోలెఁ గెల్చినను దేవారాతులగ్గూర్చినన్ !  
ఆకారపులనెల్లఁ జీల్చినను నాకాధీశు మెప్పించినన్ !  
ఈకాంతామలగ్గ జయింపనగునే యెదేనియన్ భ్యాతి నే !  
జేకూటంగ రచించెదన్ గలనిలోఁజీకాకుగావించెదన్

నాభ్యాతి జగముల నించెదను. ఇంకే మభిప్రాయ మియ్యఁగలను ?

ప్రవీణ—మాలతీ ! ఏ వేమందువు ?

మాతలి—రాణీ! ఈకాదంబి, కి నకలతామలయవతుల మాటలును ఏచారుమతిమాటలును నాకు రుచికరముగాఁగనుపట్టెను. యుక్తమున వాఁడెన్నున నేనెన్నున యని ఏమ మాటలాడెదరు గాక ముఖ్యాంశముల గుర్తింపరరి. ఈయురునితో నైనను మఱియొవ్వరితో నైనను మనకు యుద్ధమేల కొవలయు! సానశ్చెట్టి చికిలిఁ జేల్చినశతగురుమరరాసనుని నారాచసముదయమో యనుభంగి రాజిల్లు మాయెరుట యుద్ధమునకిని నిలిచినవారికి ధనువుఁడె జేయిపోవునా! బాణములపై వృష్టిగలుగునా! యుద్ధమునకు మడిపుట్టునా! మము వీక్షించిన మాత్రమున “దాసోహ” మ్మని కాళ్ళంబడరా ! ఇంక యుద్ధమేటికి! సంధియేటికి ?

చ॥ ప్రకటకటాక్షమాత్రమున బల్విడి లోకములెల్ల గెల్చు బ ।

ల్పకిలియెసంగ నూటి మొనఁజేసిన సానమెఱుంగుపంచసా ।

యకునిశరఁబులో యన నయారె వెలుంగమె మాకుయుద్ధమే

టికి మఱిసంధియేటికిఁదటిత్క నదంగములగ్గ జయింపమే ॥

ప్రమీల—(నవ్వి) మావో! నీ కుక్తికను మనోహరము. నీవంతకుఁ జాలుదువు. మాజీ! నీ కౌత్సర్యమేమి?

మాజీ—వేద! మరచా మిశ్వమేధ జాతులును బట్టినవారము? విరోధముకా? విరహముకా? ఎప్పుడైనను మనమేమియు నొసర్చుకొను చుంజొందెములకుఁ గార్యవైఫల్యము లిది విహరింపవచ్చును. ఈ యుష్టులుగదాను ఆ విశ్వేశ్వరుడు వచ్చినను బ్రాహ్మదేవు ముట్టకపేసినను శాశ్వతమగునొక కోటసంపద మనకుఁగలదు. మరయొక యీ హయము? నీధి దిరుగానుమరము. అర్జునము లందఱు వెలుల నశవియలని చాచే కాలస్థమునొందుదురు. ధర్మజుల యశ్వమేధము నిరంతరముగా సహకల్యముగా నెఱవేఱుగలదుగాక! మరకేమి యుద్ధము వలదు. మరము వెల్లికైవఁ బోలదు.

ప్రమీల—మావాణీ! ముంక నీయువంతమేమి!

మాజీ—నా ముందరి మీయున్నది? ఇంకెవరైన నేనెక్కడ చెప్పఁగలవా? ఈచాతురమియు కొంచెమెక్కు మరకముగాలేకని నోరుమన్నదిగాని దానిమందిను కొంచెము సోగమలదు. సంధి చేయుదుమన్నది. సంధిమనఁగొంచెము మేలును గొంచెముకొంచెమలదు. మిగిలిన వారన్నతో యుద్ధమే పశస్తమమని ఆదియు మంచి చేకొని దానిమిదిను గీచలేకపోలేదు. సంతియు యుద్ధమును రెండు నొసర్చిన మీలని హయవోలుమన్నది. అయినచోక్తిమాత్రము సంశయము. ముదట యుద్ధముకాలెనా సంధికాలెనా ముందరి. యుద్ధమునెవ జయఁగలగన సంధిపేఱు. సంధిపేదవ జయఁగలగన యుద్ధమువేఱు. అదికొన్నప్పుడు ముందులమేలు. ఇది కొన్నివిషయములమేలు. మీకేది యొకరిన మేలని తోడయి దానినొసర్చుదుము. ఇదియే నాయుధి పాయము.

తే॥ గీ॥ చాలమేలును గీచును సంధి చెచ్చు ।

మేలు గీచును గలిగెను నాలమునను ।

సంధియైనను బరికింప సమరమైన ।

మీకు నెయ్యది యిచ్చమో నాకు నదియె ॥

ప్రమీల—(నవ్వి) మావాణీ! మంచిమాటలాడితివి. ఇట్టియభిప్రాయముల నూలు కొల్పి యేచేరి కార్యమొనర్చుఁ బ్రయత్నింపవలయు.

మాజీ—అటు గాదు మీరు దీక్షాలోచన చేసితిరేని నాయభిప్రాయమే సత్యమనియు తెలుసుకొనుఁ, దోచఁగలదు.

ప్రమీల — సత్యమునుటకు సందేహమేమి? అనుకూలే శుకములు కుండలే భాండములు? గదా! దీక్షి దీర్ఘాలోచకమేమి? ఆయాలోచనముకు విప్పించియుండిక మేలుగా నుండెను. ఉండనియ్యదు.

మిత్రులారా! కనకలతాదులారా! మీయభిప్రాయముల నన్నిటిని వింటిని. ఒక రోజును విశేషధీశాలులై యుక్తవిషయమున పరిశోధించుచున్నారై యుండుటచేసి ప్రతిభావిశేషమున వాదములాడితిరి. మననా దిరకాలముయొక్క శక్తికాలులనుచియు నశేషముయొక్క బ్రసిద్ధిగంటిమి. ఎందుచేతనో ధీరవర్తనమున ముందేమి. పనితాపనము లభిలాషనమున నుపగతవిచేసులనియు వింతపఱకెయ్యలే కాదుచున్న మగవందలకు సిగ్గుపచ్చుభంగి గంటిమి. రాజకార్యకరణమునను బరిపాసవిశేషముననుంరినబర్హణమునను గొఱతలేకయుండు నిన్నిదినములు కాలము గడిపిన మకమిప్పుడు వెనుకదినుట యధీరగుణము. నంధికి ముమైహృత్తుల యకూరగుణము సంధియొక్కన నిన్నిదినములనుండి సాధించిన మకకీర్తినిలకు ననుట యనిచారగుణము. కావున మకమవశ్యము యుద్ధమాడ నేలయు ఈమూలముల వలన నేరీచారులు మకవిశేషమును నుచ్చరింపరావనకుండు. అనియొక్కన వాదము షేయకరమే. అయినగీర్తిని గాలంకన్ని షేయముయూత్రము దెచ్చికునుట భీరుత్వమనిపించును. ప్రాణాలోధమనిపించును. కావున నవిసరిపడదు. యుద్ధజయమా? దైవాధీనతగలగుండలను. దానికెవరు పూటగాండలవారు? మీజీచచ్చి నను నింద్రభోగముం బడయగలవారు. ఇందు జగన్నుత యశముయను నందుం జింతనభోగమైనను సమమాలు. ఇట్టిపనులు మెచ్చినములను లభింపవలయు? అగ్రాకృతి యుద్ధమున మనయొడ నొకవిశేషముగలదు. ఇంద్రులొర్పి భాండవమువహించినట్టియు, రుద్రులొర్పి పాశుంతముగహించినట్టియు, గోచారికము నులుగూడి రాజ్యమునహించినట్టియు, విశ్వకర్మరీతులేనని గర్వించి దిగంతముల ఘోరము విడిచి దానిరక్షగా నేనుండనెను పట్టువారు. పీఠగర్వకంకణములు జేబునా యాఖురకార్యము నిర్వహించినట్టియు నాక్రిశిష్టమనము జయించిమా మనకెవ్వరీడు గాండలరు? మకంబె నెవ్వరు విఖ్యాతులు గాండలరు? అ యింద్రుం డారుద్రుండా కౌరవులెల్లరు మనచే చ్చినులని యొంచబడరాని ఇంకం బరావజయముకలిగెనా మనకేమియు లోపములేదు. లోకమువారందఱు సట్టిక్షీణితో ననినే యువ్యమింపిన మనధీరులము: ప్రశంశమగు గాక మనపరావజయములు తెక్కింపదు. పరాశిలమైనను రుద్రులొడ నిండులొడ: దులంమాగువారగుదుము. ఎట్లును మనకుగీర్తికొన్నవరు తటస్థివెను. ఈమూలని వచించినలీమన మన మోహవాగుల నర్జునములు వడిగా యొకను విశేషమే. అప్పుడీ మంజునాని వచించిన భంగి యుద్ధమును సంధియు, సంధియు యుద్ధముగలిగి నటగు.

చ॥ జగమున నీకు గల్గని భుజాబలసారముహస్త్రసంపదకా।  
 బగతురనెల్ల గెల్చి జగవందితకీర్తి నెసంగియున్నమా।  
 కగు సమరంబు దాన జయమైనఁ బరాజయమైనఁ గల్గుంగా।  
 కగణితకీర్తియిట్టిసమయంబు ఘంటిచునె ధీరకోటికి॥

[ ప్రవేశము: సుయోగుడు. ]

అనుబంధము 8.

సుయో—( నలుదిక్కులఁ జూచి భీతియు వాళ్చర్యము నభినయించి ) మహాలాచీ!  
 మనత్కారము!

ప్రమీల—మహాలాచీ యెవరు? మనత్కారమేమి? నీ వెవ్వరవు?

సుయో—నేను—నేను—నేను అర్జునుడు—అర్జునుడు.

ప్రమీల—నీయట్టివాఁడా అర్జునుఁడు?

సుయో—కా-కా-కాదు. రాయ-రాయ-ధా-గుయో స-కాదు యోగు-దీనితల  
 గాల ఊ-సుయోగుఁడు.

ప్రమీల—సుయోగుఁడవు కాని దుర్యోగుఁడవుగాని యేలవచ్చితి? నిన్నె వ్వరిందు  
 రావచ్చినది.

సుయో—అయమ్మ. ఆపి! ఆదిగో!

ప్రమీల—ఏల వచ్చితివి?

సుయో—దేవీ! నన్ను రాయచారి అర్జునుఁడుగా-కాదు రాయచారికి అర్జునుఁడమ్మా  
 అయ్యో! ఇట్లేల పలుకుచున్నాను? ధూ-ధూ-కాదు చేతఁగాదు.

ప్రమీల—(కోపమున) దురాత్మా! ఈయొడ్డోలగతున మము నవ్వులాడవచ్చియు  
 న్నావా? నీకు దగిన శిక్షవిధింతును.

సుయో—కాదమ్మా, ఆవునమ్మా. లేదమ్మా.

ప్రమీల—పలుగాకీ-నీవిందు హాస్యమాడ వచ్చియున్నావా?

సుయో—అవునవును, కాదు కాదమ్మా.

ప్రమీల—కనకలతా! వీనికి దగిన బుద్ధి చెప్పము.

కనక—(లేచి సుయోగుని గొట్టుచు, ద్రోహును.)

సుయో—(త్రోవవడి) అయ్యో! అయ్యో! ఈబాజు-ఈబాజు.

కనక—ఏమిబాజు? అచేకీ!

సుయో—(తనయంగీచోపలనన్న కాబుదీసి) అహ్లా! అహ్లా! ఈబాజు చీకో.

ప్రమీల—కాబనుటకు వచ్చిన తిప్పలా? కనకలతా! యేమున్నదో యీకాబును దీసి  
కొనిపూడుము

కనక— (చదువును)

శ్రీమదంగనామండల రాజ్యయగు ప్రమీలా దేవికి:—

రాజ శేఖరుడును రాజశేఖరుసఖుడును నగు నర్జునుఁ డొనరించు విజృంభణలు. పాండుభూపప్రజాగ్రజుండగు ధర్మాత్మజుఁ డొనరించు హయమేధ ససనమునకై తిరుగవిడిచిన మాయూరనేయము మీసీమరు మీవారిచేఁగట్టఁబడియుండుట నీపింతనఱకు నెఱుంగుకున్న నిష్పృథ్వి నెఱుంగఁగలవు. నీకుఁదెలిసి ముఁ వారినలన నీకార్య మొనరింపఁబడినదని నేనమ్మజాలను. కావున నిందుకుఁ బ్రతిక్రియగా నాయుత్తరూర్షమును గొనివచ్చి మాకర్పింపవలయు. నీకుఁ దెలిసియే యీకార్యమొనరింపఁబడియున్న నదిదుష్కృతమనివచించుచున్నాను. అబలలకు మీకు మాయట్టివారితోడి వైర మనుచితము. ఫలప్రాప్తి లేకుండుట యట్లుండ ననగములు ప్రార్థింపఁగలవు. శివునితో నింద్రునితో భీష్మాది కౌరవులతోఁ గాలకేయాది రాక్షసులతోఁ బోరాడి నది నేన చెప్పికొన్న నాత్మస్తుతికాఁగలదు. నీవు నాకీజనమత్సర్జననియు యుక్తాయుక్త పరిగ్రహణ శీలవనియు జనలందఱుండును కావున మాఘోర్బాణము మాకర్పించి స్తుతిపాత్రనయ్యెదవో, లేదేని మద్భావానలమునకు నింధనమనై మృతిపాత్రనయ్యెదవో నీవే దృఢీకరింపవలయు. విశేషములు వ్రాయజాలను.

ఇట్లు

నైరి రాజేంద్రున ధనంజయుఁడు,

ధనంజయుఁడు.

ప్రమీల—(జాలు చేతఁ దీపికొని) అవురా! ఏమి యీపాండిత్యము. మేమబలమయిన దానెంత సబలుడో పరీక్షించెదముగాక. అత్మస్తుతి కూడదట. శివుని జయించి నాడట. ఒక భిక్షువును జయించిన మాత్రమున నింతప్రతాపమా! ఉత్తమాశ్వమును దనకట్టింప వలయునట. వలయునన్న వానినే యశ్వముగా నొనరించి యెక్కి తిరుగాడఁ జాలనా! ఓరీ! రాయబారీ! యిట్టి తుచ్ఛపత్రికలు వ్రాయకుండ వానిధనంజయతకు నేనింతలోననే నానర్వతోముఖపాండిత్యము ప్రసరింపఁ జేసి యార్చెదననుము? పొమ్మ.

సుయో—పోవ. పోవ- పోవలెనా?

ప్రమీల—మలయవరీ! వీఁడు పోవలేడట. కొంచెము చూడుము.

మలయ—(సుయోగుని మెడఁబట్టి త్రోయును.)

సుయో—అమ్మా! ఓసి! ఓసి! యేమి-యేమి?

(నిష్క్ర-9)

ప్రమీల—చూచితిరే సఖులారా! ఈ యర్జునుని యహంకృతి! దీనికిఁ దగినకాసి మన మొనర్చుకన్న మనయంగ నాత్మమునఁ బ్రయోజనము లేదు. మనమందఱము కృత సిగులమె యుండవలయు.

మలయ—దేవీ! నివరికుఁ బనిలేదు. మేమే యిందుకుఁ జాలెదము. మాకుమీటి వచ్చినఁ గదా రివు నెడలవలయు? కాదంటి! మంజరీ! మాలతీ! కశకలతా! మనము కృతసన్నాహుల మగుదము. పోదమురండు.

(నిష్క్ర-9)





శ్రీ

# ప్ర మీ లా ర్జు నీ య ము.

తృతీయాఙ్కము-ప్రథమరంగము.

యు ధ భూ మి.

[ ప్ర: సాత్యకి-ప్రద్యుమ్న-సు-సాంబు-సు-సారణ-సు-సీలధ్వజ-సు-  
సుయోగు-సు- వృష-కేతు-సు-అర్జును-సు- మేఘవన్య-సు. ]

అర్జు— సుయోగా ! రాయబారమున నీకుగలిగిన యున్నాద మిప్పుడైనఁ దీతెనా !  
చిక్కఁగ యుద్ధమునకు నిల్చెదవా లేక యింకను నాప్రమీలను నన్నునురాణియని  
పిలుతువా ?

సుయో— దేవా ! నా కున్నాదమని యేల పలికెదవు ? ఆకామిను లెట్టి పురుషులను  
నవలీలగఁ గటాక్ష మాత్రమున నిర్జించువారు. తుదకు నీవైన నేమి ? ఆదేవినఁ  
జూచితేవా గుఱ్ఱమును గోదావరీ శైచి యజ్ఞమును గంగకుఁగోలి యామరణము నిండే  
యుండు చుంటివి.

అర్జు— సుయోగా ! నమాటలింకఁ జాలింపుము. నీప్రక్క పశేషమయ్యె. యుద్ధముచేయు  
నుత్సాహము గల్గిన నిందుండుము. ఆ కామినుల సౌందర్యమును వర్ణన చేయుతలంపు  
గల్గిన శిబిరమునకుఁబోయి యందుండి నీమనసార స్తాత్రముచేసి కొనుము.

ఉ॥ మంచివినోదమాయైఁ బలుమాఱును నిక్కడినారులం బ్రశం ।  
సింఛుట మానవైతి విటు చెల్లునె వీటిఁడిబుద్ధి పుట్టఁగా ।  
నించుక నీమతంబు గణియింపఁగ వైరులయుద్ధభూమి ని ।  
ర్జుంచెదొ కాకవారి పదనేవ యొనర్పఁగఁ బాటిపోయెదో ॥

ప్రహ్లాదా! నిలస్వజా! సాంబా! సారణా! సాత్వకీ! మేఘనాదా!  
మీరెల్ల నీ మాట పాటింపుడు. ఈ రాజ్యమున స్త్రీలు కడుసత్వముకలవారని  
మనము వింటిమిగదా? బాహు సత్వమునకంటెను గట్టాక్షసత్వమే నారి కెక్కువ  
గాఁగలదు. ఆపోగకన్నుల సోయగపుఁ జూపులకు మరులుగొననివా రుండు  
టకది. అయిన వారిఁ గలసిన మానవులు నెలనాళ్ళలో సత్వహీనులై మృతిఁజెందుచు  
రని మనము వినియుండలేదా? ఈ విషయము మఱకక వారి మోహరజ్జవులఁ  
దగులుకొనక యేమట పుండవలయుఁ జూడ్చి! యుగమునకు మనమిందొక మార్గము  
వెదకవలయు. మనమెల్ల నూరకొక్కడ నుండక వేటువేటు మార్గములఁ జని  
యీసాలభేదనం బొనర్పవలయు. ఇంతలో నాతరుణులే యుగమున కేతెంచిరా  
మతియు మేలాయె.

ప్రహ్లాద—మామా! అంతయు నెఱిగితిని. నీ విందేల యుండవలయు! ఉండినను  
నీవు యుగమాడువాడవు కామకదా?

అర్జు—ప్రహ్లాదా! నిక్కమాడితివి. అంగనపేరుగల పురుషులలోఁగ నె (నేఁ అర్జునుఁడు)  
యుగమాడనని ప్రతిజ్ఞ చేసుకొనియుండ నంగనలతో యుగమాడుదునా! అయినను  
మీకలను చందము పరికించుచు నే నిందే యుందును.

మేఘ—ఈ తుచ్ఛాంగనల నిక్కించుట కతఁడు కావలయునా? నేనొక్కఁడ నాపనికిఁ  
జాలును. నీవిందేల యుండవలయు! ప్రహ్లాదములలోఁబునిము మాట్టడించి  
కోట పటాంచలుగఁ జేసి హయము సాధించుకొని వచ్చెదను.

అర్జు—ఘటోత్కచ కుమారా! నీయిష్టము. నీచేతఁగాని పనియుండునా? నే శిబిర  
ముననే యుండెదను. మీ జయోదంతము నాకువచ్చి యెఱింగింపుడు.

(నిష్క్ర-9)

మేఘ—ప్రహ్లాదా! మనమందఱును వేటువేటుగాఁ బోవుదము. ఈనిలస్వజాఁడు తన  
సేనతో వృషకేతుతోఁగ నుత్తరపువాకిట నుండువాఁడు. ఈసాయ సారణులు  
పూర్వపు గవనియెడ నుండఁగలవారు. సుయోగునితో సాత్వకి దక్షిణమునఁగావలి  
యుండఁగలఁడు. నే నిందే యుండెదను.

(మేఘనానుఁడు తప్ప నందఱు నిష్క్ర-9మింతురు.)

మేఘ—ఇదియేమిమాప్రాప్తి. వీర క్రేష్టులతో నెందఱితోడనో సంగ్రామ మొనరించి  
తిమి. ఎందఱినో జయించితిమి. తుదకు నేడే యుబలాజనముతో సంగ్రామము  
వాటిలై నే! అయినను దగినకొలది సాంత్యన చాక్రములఁ జెప్పిచూచెదను. ఎక్క  
డికిని సాధ్యముకాకున్న నుండనేయున్నది. అందేమో తుములము వినిపించుచున్నది.  
పోయి చూచెదను.

(ప్రక్కకు నిష్క్ర-9).

[ప్ర: కాదంబిని-కనకలత-మాలతి-మంజరి-మలయవతి-

చారుమతి-మంజువాణి.]

మలయ—

మ॥ ఇదే నేడున్నది మాయవృష్టసమయం బింకివ రాలోకలా ।

ర దిగంతంబులఁ గీర్తింప నరిజోరప్పడ కుత్సాహ మూ ।

నిదరంబించుఁ లేక పోయెడు హిమారాత్రుల నాభుల ॥

వదలఁ లేక సతులైనగువగనిండఁ జూపి సాధింపుడి ॥

సోదరులారా! నేడున్నది మనయవృష్ట పరీక్ష. మీరందఱు డిట్లై యని సేయవలయు. ఇంతకుముందు చారిత్రములందఱు నిక్కడఁ జరియుండిరని వింటిమేవారెందుఁ బోయియుందురు? ఆహా! తెలిసెను. అదే యావైపున భూమి యెగయుచున్నది. మతి యీవైపున రథ నేమినిస్వనములు వినిపించుచున్నవి. అయిడ భయంబుల కొలహలము శ్రవణగోచర మగుచున్నది. ఈ రథములందఱు నొక్కొక్కరు నొక్కొక్క యెడకుఁ బోయియున్న గోచరించుచున్నది. మనము నల్ల పాయలు గావలయు. వారిలో నారాక్షసుడుండెడఁగా వాడెందైన నగపడిననాకటిఁగింపుడు. వాడు కడుమాయావినుని తోచుచున్నది. నాకుగల మాయోపహార విద్యకుఁదక్కవని జయించుట దుర్లభము. పొందావైపున. కలకలము వినిపించె.

(మలయవతి తప్ప అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

ఎవ్వడు వాడియొడకు వచ్చుచున్నవాడు? ఆహా! పిల్లవెదకఁ బోయిన యెలుక దానినోటఁ బడినట్లాయెను. వీడే యారాక్షసుడు. వీని జించిచెందాడెద.

[ పు: ప్ర: మేఘనాదుడు ]

మేఘ—

శా॥ ఆహాహా! యిటులొ నె యాగడము పూర్ణాశ్లేష మింపారఁగా ।

బాహుభ్యంతరసీమ నిల్చి మదనప్రభావతీతసంగ్రామస ।

మౌహూయ తలఁ జేయఁగల్గెదగుసొంపుమాని యీనారుల ॥

బాహుబాహిఁగ చాకచి బెనఁగు దీనత్యంబు చేకూలునే ॥

అనుబంధము 9.

(స్వ) ఆహా! ఈయుల భనుర్బాణ తూటీరపాణియై కదనమునకు వెడలిన దానివలెనున్నది. దీనిందలిముద్దగాఁ గైకొందుఁగాక. (సమీపించి) ఆహా! ఏమి యీ కామిని సౌందర్యము! సాక్షాత్కరించిన రతీనతివలె నున్నదిగదా! రాక్ష

సుడైన నాకే శ్రమపుట్టించుచున్నది. అయ్యో! హయసాధకఘనకార్యమును బూనిన నే నిట్లాడవచ్చునా? (ప్రకాశము) అబలా!

మలయ—అ మాటనకుము. నీ మెడతునియలైపడును.

మేఘ—ఓహో! అబలాయన్న నీకుఁ గోపమా? అట్లయిన మానెదను. ప్రబలా!

ఇదే మిట్లయితమై వచ్చితివి!

మలయ—సంగరమున నినుఁ జించిచెండాడుటకు.

మేఘ—అనంగసంగరముమాని యీ సంగరము నీ కేల!

మలయ—ఇదే నీ కాదేవలోకము ననున్న యప్పరసలతో నాసంగరమే కలిగించెద.

చక్కఁగ నిలువుము.

మేఘ—అబలా! కాదు, ప్రబలా! నీమోము చూచిన నింతమున్న కాలుచున్నదే?

అది యీబాణక్షతముల కెట్లార్చెడు? చంద్రసుందరమైన యీమోముదమ్మి నే బాణము నెట్లువేవఁ గలను?

మలయ—..ఎట్లు వేయగలవా? ఇదిగో యిట్లు మఱియు నిట్లు.

(బాణమువేయును.)

మేఘ—(స్వ) ఈ కోమలాంగి హస్తములు కుసుమములఁబోలెఁ గన్పట్టినను బాణములు మాత్రము నిశితములయ్యె. ఇంకఁ దడసినఁ బ్రమాదము.

### అనుబంధము 10.

మేఘ—కొమిరి! నీ వంగన వగుటఁజేసి కుసుమోమల మగునీమేను కసిగంచునని శంకించి క్రోధాయతి నాబాణములఁ బాటించిన నాశత్రుమిరితే యనుకొంటివి కాబోలు. ఇదే నాగదచే నీతలఁ బగల్పెద.

(అని కొట్టఁబోవును.)

మలయ—నాబాణమున నీగద యేమాయెఁ జూడుము.

మేఘ—

### అనుబంధము 11.

(మాయమగును)

మలయ—ఈ మాయావి రక్కసుఁడు మాయయుదము చేయుచున్నాఁడు కాబోలు.

అహ! ఈబాణ మెంతతీవ్రముగా నను నాటెను? ఇంక నా మాయోపహారవిద్యను బ్రయోగించెద. (కత్తిత్రిపును.)

### అనుబంధము 12.

మేఘ—(క్రిందఁబడును)

మలయ—(త్రాళ్ళచే వానిఁ గట్టును)

మేఘ—తరుణీ! నాయన నీతో యుద్ధ మాడునభిలాషయు నావలేదు. నీకుమాయోప హారవిద్య వచ్చుట నే నెఱుంగనైతి. ఈబంధనములు నాకొక యామమాత్రమే కదా యుండఁగలవు? నీవు ననుఁ గొఁగిలింతువని నమ్మికపుట్ట నొక్కొంతమాట యిచ్చితివా నుచ్చుటవఱకు నీటి బంధనమున నే యుండఁగలను. ఆచుగ్రహించి వాగ్దానమిహ్ను.

మలయ—రాక్షసా! ఈ సంగ్రామము నాకెందుల కంటిజేరి

మేఘ—ఇప్పుడుమాత్ర మీసంగ్రామము నేఁ గోరనే ?

మలయ—ఊర కట్లు పడియుండుము. ప్రేలకుము.

మేఘ—అయిన నాప్రార్థన మిచ్చినట్లేగదా ?

మలయ—ప్రార్థనమేమి? ఊరకుండుము. నీవోటనిన్నుంతును. పోదము రమ్మ.

మేఘ—ఏవోట ? నీపడికటింటనా?

మలయ—అవును నీపడికటింట నే. పగలనక రాత్రియనక యందుఁ బండుకొనియుండు వచ్చును. తెలికిరాకుంటే బీగముమాత్రము వేసియుంచుము. (అని యీడ్చుకొని పోవును.)

మేఘ—(పోవును) ఆహా ! ఈయంగన సాంగత్యమే నన్ను నేమఱచునట్లు చేయు చున్నదే !  
(నిష్క్ర-9)

[ ప్ర: సాత్యకి మాలతి యుద్ధమానుచు. ]

సాత్యకి—కామిని! నేను గౌరవయుద్ధమున వృన్ధుడనై గడిదేతినవాడ. నీవోకన్నులు తెఱచియుండెఱవని ముద్దరాలవు. నీచెమ్మలు జీరిన వనలెడలచున్నవి. నాతోడనా నీకుయుద్ధము! ఈసాత్యకి ప్రభావము కావలెనన్న నాసైంధవుఁడుపడినయుద్ధమునాఁ డుండిన వారి నెవరినైన నడుగుము.

మాలతి—ఆప్రభావము నెవ్వరి నెల యడుగవలయు ? సమక్షముననే తెలియునుగదా ? ఊరక యని నేయుము.

సాత్యకి—రమణీ! నినుఁ జూచిన నాకన్నులకుఁ బరమానందము జనించుచున్నది. ఆనర కాసురునిఁ జంపినవాడున్న సత్యభామవలె నున్నావు. సుందరమగు నిట్టి నీమేళ నా నిశితబాణపరంపరల కేలసాలుచేసెదవు ? చెడక యూరకపొమ్ము.

మాలతి—

అనుబంధము 13.

సాత్యకి—(స్వ) ఆహా! ఆకారపులయ్యుదమున ననునాటిన నెందఱు వీరులయొట్టి బాణము లయినను నింతవాడిగలవికాకుండే. ఇంచుక వరుసు చెల్లినందున నాకీ బాధ కలిగెనా? లేక యీతన్నియే యంత బలకాలినియా!

#### అనుబంధము 14.

తరుణీ! నిధుర్విద్యా కాశల్యమునకు మెచ్చితి. నీ వే మడిగిన నడుగుము. లేదన కిచ్చెదను.

మాలతి—నాకుఁగల భాగ్యభోగములు నాకుఁజాలి నీయివారిఁ బదివేపురఁ దనియఁ జేయునంతకలవు. అయినను నీ కై యిచ్చెదనన్న వలదనను, నాకు రణదాన మిమ్ము. సాత్యకి—(స్వ) ఔరా! ఎంతధీరగుణము. (ప్ర) తరుణీ! నీపేరు మాలతియంటివిగా? ఎంతతగనిపేరు! ఆమాలతీలతకున్న మార్దవమునకును నీకుఁగల రణధీరత్వమునకును నేమిసంబంధము? అసింధారయని నీకుఁజేయండిన బాగుగనుండును.

మాలతి—(స్వ) ఎంతమనఃపూర్వకముగ నులియించుచున్నాఁ డీరథికుఁడు! నిక్కంపు కూరుడు గనుక నే నన్నిట్లు ప్రశంసించుచున్నాఁడు. (ప్ర) వీరపుంగవా నేను నో త్రమునకు జయింపబడుదానఁగాను. సత్వముండిన సమరముచేయుము. కాకున్నఁ జిరుడైనైతి ననుము. నినుమాని కూరుడున్న యెడకుఁబోయెద.

సాత్యకి—(కోపమున) తెఱవా! నీక్షేమముఁ గోరి నే నాడినమాటలు నీకంత క్రుతి కటువు లాయెనా! ని న్నోటుపఱచుట వింతయా? (అని బాణమువేయును)

మాలతి—(క్రిందబడి) ఆహా! ఈశురాక్రేపరునితోఁగదనము పండుఁబోలె న న్నలరింపఁ జేసె.

సాత్యకి—తరుణీమణీ! నే వలదన్నను మానక నాతోఁ గదనమున కుద్యమించితివే. ఇప్పుడు నీదేహనల్లి యెంతనొచ్చుచున్నదో! (శరీరము నిమరును.)

మాలతి—(లేచి) ఇంతటితోఁ దీతె ననుకొంటివా? ఇదె నాబాణమువేడి నింత పరీ క్షింపుము (బాణము వేయును.)

సాత్యకి—ఆహా! (అని క్రిందబడి) అన్యతోదరీ! ఇట్టి యధర్మయుద్ధము నీకుఁజెల్లునా? విరఘుడైనై విగతశరాసనుడైనై యున్న వేళ నలుగు నేసితివి.

మాలతి—చాలునులెమ్ము నిధర్మము. నినుఁగ్రింద గెడపికరవాలమునఁగంతమునఱుకనున్న భూరిశ్రవకునిఁ గృష్ణనామంత్రణమున నర్జునుఁడు కేలుఁదెంచి క్రిందబడవేయ నప్పు డాభూరిశ్రవుని నీవు చంపితివేమప్పుడు నిధర్మగుణ మెందుండెను? (త్రాళ్లచేగట్టును)

సాత్యకి—(కట్టుటకుఁజేతులిచ్చి) అహా! నీయట్టికోమలాంగి చేఁజేతఁ బంధింపఁ గను  
పుణ్యము కొంచెమా! కోమలాంగి యనుమాత్రముగాదు. సాక్షాత్కరించిన పీఠ  
లక్ష్మివి. నీమనసారంగట్టుము. ఒక్కొంత మోముమోమున మాత్రము నేర్పుము.

మాలతి—ఊరకుండుము చాలు నీమునుసలి మోహములు.

సాత్యకి—తప్పుబలికితివి. శరీరమునకేమైన వార్ధక్యము రానున్న రావచ్చుగాక నా  
మోహము మాత్రము కడుంగడు తరుణమునుమా.

మాలతి—(సాత్యకి నీడ్చుకొని) (నిష్క్రమింప)

[ ప్ర: వృష కేతుఁడు మంజువాణి ఆర్భటించుచు ]

వృషకే— అనుబంధము 15.

వృష—తాగా! ఈ కర్ణనూతి వృషకేతు నెవ్వనిఁగాఁ దలంచితివి!

మంజు—ఓహో! నీవు నూతనూతి నూతివా? నీకేటి కీతాత్రగుణము?

వృష—మాయయ్యను నూతనూతుఁ డన్న వానినాటక తుండ్లునేయ నేఁబ్రతిజవట్టితి.  
అతఁడు సాండురా జాదిమకుమారుఁడని యెఱుంగి వో! ఏది! తాళము. చాతమీశ్వర  
బాణము. (ఎక్కు తెల్పును)

చారు—(వృషకేతుని తెనుకనుండివచ్చి గిరిగింతతెల్పును)

వృష—(ఊలికివడి ధువు బాణము విడిచి తెనుకకుఁ దిరిగిచూచును.)

మంజు—(పరుగెత్తవచ్చి వృషకేతు నెత్తికొనిపోవును.)

[ ప్రవేశము; సుయోగుండు ]

అనుబంధము 16.

సుయో—ఘోరా! ఏమియుఁజెలియనిబాలు నిట్లుచేసితివా? ఏదీ! యిటువచ్చినిలవుమా.

చారు—నీతవరపు? లాటియని మానేవనిఁ బిలిచిన లాయబాలివా! అబాబు నేమి  
చేసితివి?

సుయో—నీపుణ్యమగు సూరకుండుము.

చారు—నేనెట్లూరకుండును? నన్నెఱుంగవా? మనత్కారము మఱచితివా?

సుయో—(యోచించి) నన్ను మీదేవియొద్దకుఁ బిలుచుకొనిపోయిన చెలువపునీవేకదా?

చారు—(స్వ) పీఠ మిక్కిలి భ్రాంతుఁడుగానున్నాఁడు. ఏయుద్ధము లేక పీనిజయింప  
వచ్చునని తోచుచున్నది. (ప్ర) అవును నేనే. ఇంతలో మఱచితివా?

సుయో—నీపేరేమి?

చారు—పేరే ముఱచితివా? నేనేమని చెప్పితిని?

సుయో—ధీరగుణయని యేమో చెప్పితివిగదా?

చారు—కొంచెమే వ్యత్యాసము. ధీరగుణగాదు చారుమతి.

సుయో—చారుమతి యన్నట్లులేదు. ఏమో యెవ్వఁడెఱుఁగు? అప్పుడు నేనుండినస్థితి లో గాముఁడని చెప్పిన రావణుఁడనుచుంటిని. చారుమతి! చూచితివా నీవెంత మోసకారిణివి? నీరాణియొద్దకుఁ బోయిపచ్చినవెంటనే నా కాశ్లేషసౌఖ్యమిచ్చెద నంటివే? తప్పితివే?

చారు—అయ్యో! భ్రాంతుఁడా! నిన్నుఁ విడుదుకొనుదు నీవెంటఁ బరుగెత్తివచ్చినను మాటలాడక పాటిపోయితివే?

సుయో—(తలను మెల్ల గాఁగొట్టుకొని) పాపిష్టిజ్ఞాపకము, పాదుబుద్ధి, ధీరగుణ! నే నప్పుడు నిక్కువముగాఁ జాటిపోయితివా?

చారు—అదిగో! యప్పుడే చారుమతి యనుమాటమాని “ధీరగుణా” యనసోగిలివి. పేరు మఱచువాఁడవు ప్రేమ మఱవకుండువా?

సుయో—అయ్యో! అయ్యో! ఈమాటనఁదగునా? నీముద్దుగారు మోముచూచిన నెక్కడలేని ప్రేమయుఁ ద్రవ్వికొనవచ్చుచుండ, మన్న ప్రేమపోవువా? ఇప్పుడైన నీ యాశ్లేషసుఖ మిచ్చెనవా? (తిరిగిచూచును)

చారు—నామాట యొనరించిన నీకాశ్లేషసుఖము, మఖాసుఖము, పుష్పాసుఖము, అన్నియు నిచ్చెదను.

సుయో—దేవీ! నీవిండుక యాజ్ఞయిచ్చినఁ జాలునే. వలసినపని యొనరింతును. ఏమి చేయునుంటివి?

చారు—ఇందుఁ బండుకొనుము.

సుయో—ఇక్కడనా? ఇచ్చోటనా?

చారు—ఎక్కడనైన నేమి? ఎచ్చోటనైన నేమి?

సుయో—(సంతోషమాన) ఆహా! అవశ్యము పండుకొందును. (పండుకొని) నీమి చేసెదవు?

చారు—బోరగిలఁగమ్ము

సుయో—అదేల?

చారు—ఇన్నిప్రశ్నము లడుగువాఁడవు నీవుచెప్పినపని చేయుదువా? ఊరకపొమ్ము.

సుయో—లేదులేదు. వలదువలదు. పండు కొందును. (బోరగిలఁబడును)

చారు—నీచేతుల్లిమ్ము.



సుయో—(వెనక చేతులిచ్చును)

చారు—(చేతులబట్టి తాళ్యగట్టును)

సుయో—అయ్యో! భీరవా! చారుమతీ! యిదియేమి? యిదియేమి?

చారు—ఇది యాశ్చర్యమగుము. (తలనొడిది) ఇదిమధుసూధము. (వీత్రఁగొట్టి) ఇది కడుపుబ్బమగుము. (తలయెత్తి ముఖముచూచి) ఇది యంత్రమగుము. (చేతులొడిది) ఇదిహస్తమగుము. ఇవన్నియుఁ గలసికఁ జిత్తమగుము. స్వామిమగుము ముందున్నది. పోవమురమ్మ. (తప్పుకొనిపోవును.)

[ప్రవేశము: ప్రద్యుమ్నఁడు]

ప్రద్యుమ్న—

గీ॥ వేడిగలభుజమేపారు వీరులెల్లఁ ।

జేడియల మోహశరములఁ జిక్కినేను ।

బేల లగుచును బాలావిలోలురై ।

కామినులను గెల్పుచునుఁడీ కాముఁడొకఁడె ॥

అతైవనఁ గోలవాకిటఁ గాచికాచి వేసరితిని. మననైవ్యమేమాయెనో! భటులే మైరో! రథికు లేమైరో! ఎచును వెనకివలు గవపడకన్నాదు. మేఘనాథుఁ డుండిన యొడకు వచ్చిననైనఁ నేమైనఁ చెలియునేమోయని నచ్చితి. ఇందు మేఘ నాథుఁడునులేడు, మాఘనాథుఁడునులేడు. వీరందఱు వీరర వారిమణుల వలలలోఁబడి రనుట నిర్ధారణము. అయ్యో! ఇంతటి యనివేకలెంచైనఁగలరా? కావలయునన్న వీర లకు వారు లెంకలు రాలైరి. మైరివారులఁ గోరివలయువా? ఎదియు నిట్టిసముయ ముపవా? అర్జునుఁడన్న స్త్రీలపై బాణముఁ బూసనని ప్రజ్ఞపట్టివాడు. కార్యసాధ నము కావలెనన్న వీరివలనఁ గాదగియుండెను. వీరే యట్లుబేలలై బాలావిలోలురై డీలుండిన సంకేతునవలయు? అంతమునకు విగ్రహట్టకన్న నెట్లు? తరుణులమోములఁ జూడని బ్రహ్మచారులా? స్వామ్యులా? ఇంక నే నొక్కఁడ నిలిచితిని. ఇప్పుడే సాక్షాసింది ప్రతి బ్రహ్మచారి కార్యము సాధించెద.

[ప్రవేశము: కనకలత.]

ఇంచెవ్వతెయో భీరవామన భూరిరణమున కేతెందుదానివలె నున్నది. దీనినివృడ చక్కాడెద.

కనక—

అనుబంధము 17.

ఓరీ ! వీరనూకుంతీపుత్రుఁ డనియు, శివునిజయించిన వాడనియు, లోకమున లేనట్టివాఁ డనియు నింతప్రశంసచేసుకొని యింతదూరము వచ్చితిరి. మే మనిసేయ వలయునన్న నిల్చువీరుఁడే లేఁడాయెఁగా? వచ్చినవారందఱు పరాజితులై చిక్కిరి. ఏ తెవడవో నిలిచినట్టున్నది. నాచేతులతీటదీట రణమియ్య నోపుచువా ?

ప్రమ్య—(చూచియాశ్చర్యపడి) ఔరా! కామిసి! ఏ వీరమీనున్న మానవవనితవు గావు వీరత్వ మోహనాకారమున నవతరించిన వీరమోహినివే. నినుఁజూచిన నాశస్త్రాస్త్రములన్నియు నుడిగి. కరుణించి నీయధరామృతపానమున కాశ్మయియ్యకున్న నే బ్రదుకను. రక్షింపుము. రక్షింపుము (నమస్కరించును).

కనక—జెరినిఁ జూచినంత నే ప్రణామ మాచరించు ఏ వేనాటిశూరుఁడవు ?

ప్రమ్య—నే వీరుఁడెఁగాను కూరుఁడెఁగాను. వీరుఁడే యనివినన్న నిదే జితోన్మి యను వాడను. నాసతి జగన్నుతరూప విఖ్యాతయని తరుణుల వర్ణించునపుడు రతీసతి సౌందర్యము గలదంచుఁ బ్రశంసించెదరు. ఎంతటి యజ్ఞానులు ! ఏ సౌందర్యమున నావంత యయిన నారతికిఁ గలదా? ఉండిన నేను నిన్నుపీడించుచుంటినా? ఇప్పుడు జితోన్మియనువాడను. నీవంగీకరింపకున్న హతోన్మి యనువాడను.

కనక—(స్వ) అహ! ఈ పురుషుఁడు నా సౌందర్యము నెంతవర్ణించుచున్నాఁడు! నా కంతప్రీతి జనియించె ! (ప్ర) కృష్ణకుమారా! ఏకేలకలిగి నిట్టియశోహాని! లెమ్ము. ధనువు చేకొమ్ము. బాణముల సంధంపుము. కాసున్న నిను రణభీరుఁ డందురు.

ప్రమ్య—కలికీ! నాకిది యశోహానియగునా? దివ్యాంగనల కైన లేని ధవ్యకుండరతగల నీయట్టిసతి చేపట్టుట యా వింతయశమునకు మూలముగదా? ధనువేల చేపట్టవలయు, బాణములేల కావలయు! మదనుఁడు కుసుమశరుఁ డనియుఁ బంచబాణుఁడనియు? వాని శరములుజగమునంతయుఁ గెలుచుననియుఁజెప్పట యెంతయుఁగల్గి. నీశృంగార రూపముగల మోహిని కనుబొమ లనురెండుధనువుల నొక్కసారియే యెక్కు జెట్టి ఏకతాక్షములనుబాణద్యయమును మాత్ర మనుసంధించినాహృదయపదమునంతయు నగలఁజేయుచున్నదిగదా? కామిసి ! ఏ వసుగ్రహింపకున్న నే బ్రదుకను. నిక్కమముగా నే బ్రదుకను.

కనక—

అనుబంధము 18.

ప్రమ్యన్నా ! నీవారణవిశారదుడవు ? నీయట్టికాతరులతో నాకేమిపని? వేతేయెడకుఁ బోయెద. (పోవ).

ప్రమ్య—వహూమణీ! నీయట్టి వీరమోహిని శరణాగతాభయదాన వ్రతము పూనకున్నఁ  
బ్రయోజనమేమి? ఏదీనుడ. నినుశరణొందినవాడ. పోషింపుమా (నమస్కరించును)

కనక—అట్లయిన నినుఁ గట్టి వేసెద.

ప్రమ్య—నీబాహువల్లుదులతోడనా?

కనక—కా దీరజ్జవులచేత.

ప్రమ్య—అవియే నీబాహువృక్షాశములని భావించి తృప్తిఁజెందెద.

కనక—నిను నిర్బంధమున నుంచెద.

ప్రమ్య—నీయంతఃపురముననా?

కనక—కాదు కారాగృహమున.

ప్రమ్య—అందు నీవు నాదండ నుంచువుకదా?

కనక—ఉండను.

ప్రమ్య—దర్శనమైన నియ్యవో! గంటకొకసారి లేక దినమునకు-వారముకొకసారి?

కనక—ఏమో! అదేల యడిగెదవు!

ప్రమ్య—నీయిట్టము వచ్చినట్లొనర్చుము.

కనక—అయినఁగానిమ్ము. (బంధించును.)

[ప్రవేశము: మంజువాణి.]

మంజువాణి! నీవేమొనర్పితివి?

మంజు—కాదంటిని మొదలగు వానొక్కొక్కరు, నొకని, నిరువురవీరుల మనదేవి  
కప్పనముగాబట్టిదెచ్చియున్నారు. నీకొఱకై నిరీక్షించుచున్నారు. నేనావృషకేతుఁ  
డనుబాలుని, సాంబుడనువానిఁ గాదంటిని పట్టితిమి. పోదమురమ్ము.

కనక—ఈ మృగమును గొనిపోవుదము. (నిష్క్రమింప)

[ప్రవేశము: నీలధ్వజుడు]

నీల—కం॥ సందేహమయ్యె మనవా!

రెండుసుగనరారు, కదన మేగతిఁ గనెనో!

యంశలును గెలిచిరో గా!

క్షింవలినుందరులనలల నింపుగఁ బడిరో॥

అహ! వాగిగతియేమి? ఇంక సవనతురంగము గతియేమి? అక్షైపున జరుగుచున్న యుద్ధమంతయు నట్లేనిలిచెను. ఎందుకో! ఎందుజూచినను ధనుష్టంకారమే విన రాదు. ఇంకక్కడిటంకారము? అహంకారము తీతినది. అర్జునుడింక నేగతియశ్వ ముఁ బడయువాఁడు? ఊరక రోచునలఁ బ్రయోజనములేదు. నేనైనను జక్కంగ యుద్ధమాడి వీరల జయింపవలయు. మహామహులని రణధయంకరులని యున్నవారి గతియంతయు నిట్లయ్యె. వారి నేలనవలయు? శృంగారరసము మూర్ఛిభవింపఁజేసి నట్టులీయంగ నామణుల సృజించిన బ్రహ్మ ననవలె. నేనుమాత్రమే వీరములునల్కు చున్నాను కాని, యానాదీజనము దృగ్గోచరమైన నెమయ్యెదనో! అదిగో! దాఁపున నెవ్వ తెయో ధనుర్బాణములఁ బూనివచ్చుచున్నది. అది రతీసతియగు.

### [ ప్రవేశము: మంజువాణి ]

రమణీ! ఈజగన్మోహనరూప మూని యే యభిప్రాయమున నియ్యెడకు వచ్చితివి? నివేల రావలయు? ఏ పేరేమి ?

మంజు—నేమంజువాణియనుదాన. నాకుఁ గావలసినది ధీరయుద్ధము.

నిల—„ధీరయుద్ధము”? తప్పబలికితివి. తొలియక్షరము కడుకతోరము.

మంజు—ఛీ! ఎవ్వఁడును యుద్ధమిచ్చువాఁడే లేఁడు.

(నిష్క్ర-)

నిల—అయ్యో! ఈ కామినిపోయె. ఇంక నేనేట్లు నిర్వహింతును? ఆస్త్రసన్నాహ మవలంబించి దాని వెనుకంటఁ బోయెద.

(నిష్క్ర-)



తృతీయాంకము-ద్వితీయరంగము.



ప్ర మీ ల స భ:

[ప్ర: ప్రమీల-కాదంబిని-కనకలత-చారుమతి-మాలతి-మంజువాణి-  
మలయవతి- మంజరి ]

ప్రమీల—సఖీమణులారా! ఏమి పిలిపించితిరి? మీ కేలయిట్లు దీనభావమొందియున్నా  
రు? మీహేములు తప్తములయ్యు మందస్మితము మానకున్న నే ఇదేమి?

కనక—దేవీ! వచ్చినకార్యము నివేదింపక తీరిను. నేటికి జగద్విదితమగు మాయా  
మంతయుఁ గొల్లవోయె.

ప్రమీ—హా! ఏమి! ఏమి!

మలయ—

అనుబంధము 20.

దేవీ! అర్జునుని భటులచే మేము మొత్తవడి-డీలుపడి-బెండువడి-యోటువడితిమి.

ప్రమీల—హా! శ్రీహరీ! వీరమత్తులారా! నేడేల యిట్లయితిరి? ఇది నావిధిబలము  
గాక మీశక్తిచాలమివలన నయినదికాదు. ఆయ్యా! ఎందఁతొందఱు రాజన్యలు  
మీయెదుట నిలువఁజాలక శృంగభంగము నొందరైరి? అట్టి మిమ్ము నేడెప్పుడు  
దొక్కఁడు గెలువఁజాలెఁగా!

అనుబంధము 21.

అయినను మీరొక చిన్న గాయమైనను గాంచక యెట్లు పరాజితలైతిరి? యుద్ధ  
క్రమ మంతయు నాకఠింగింపుడు. విందుఁగాక.

మలయ—దేవీ! అర్జునుభటులతోఁ బ్రయ్యన్న, మేఘనాద, సాత్యకి, ఓలద్వజ, సాంబా  
దులతో మాకు ఘోరసంఘటనంఘ్రామ మొదలె. మాబాణముల ప్రేటుదినియు  
వానిభరియించియు, నెట్టిధీరులో మాకించుకైన నొప్పిగానండఁ బరాజయము కలి  
గించిరి. మేము విధిలేక కర్తవ్యములేక వెనుక వచ్చితిమి.

ప్రమీల—హా! హా! ఇంతటి భీరుత్వము నింత యశక్తపురుషునిగము మీకుండునని యొక నాఁడును నెఱుంగనే? నాకు జెప్పిపంపక పోయితిరా? లేక చావనైనఁ జావరైతిరా? మిమ్ము స్త్రీలగుదురంచు నమ్మిరిఁగాక, ప్రభువులఁబోలె నిట్లవుదురని తలంపనైతి. చారుమతీ! సీయాశయమే ఫలించె. కానిమ్ము. ఉండనిమ్ము. మంజరీ! తెమ్ము నాధనుఁకొండములు. దేకొమ్ము నా బాణశుబీరముల. దేయింతయుగదమా యితము. కమ్ము నీవు నాకు సారథివి.

## అనుబంధము 22.

చారు—దేవీ! ఇవన్నియును శాయితముచేసి యొక్కడికిఁ బోవనెంచుట. నే విన్న వింప వచ్చునా?

ప్రమీల—ఇప్పుడ పోయి యాత్రారాత్నములఁ జక్కాడి నులుమాడి పీఠమణిఁచి నేల కుఁదెట్టి పీఠుఁగుపెంబులఁ గావించి వచ్చెద. నాపగఁదీర్చెద.

చారు—వారికై యొక్కడికేలపోవలయు? వారే యొక్కడికి వచ్చియున్నారు.

ప్రమీల—ఎందున్నారు? ఏలవచ్చియున్నారు?

చారు—అయ్యో! వారిసామర్థ్యమింతయని చెప్పవచ్చునా? అక్కడ మమ్మెల్లర జమిందినది చాలక మముఁ దఱిమికొని యొక్కడికే వచ్చియున్నారు. నెలకయినఁ దోడైచ్చెదము. చులయవతీ! నీవుపోయి వారిఁ దోడికొనిరమ్ము.

మలయ—(పోయి భుజబద్ధులైయున్న ప్రద్యుమ్నా మలతలఁ బిచ్చకొని వచ్చును)

అందఱు—(గొల్లన నవుదురు.)

ప్రమీల—నఖులారా! నన్నిట్లు హాస్యముచేసెదకా?

చారు—అయ్యో! హాస్యమేటికి?

ప్రమీల—నీరి జయించి భుజబంధనములఁ గావించి తెచ్చి యిట్లాడుట నను గేలిస్తే యుటకాదా?

చారు—అయ్యో! నీకేమిభ్రాంతి? మేమిచ్చిన బంధనములు కావు. కావలసి వాకై కట్టుకొన్నది.

ప్రమీల—వారేల కట్టుకొనిరి?

చారు—స్త్రీలలో యుద్ధముదేయవలయునన్నవసయసంగ్రామము ధర్మముకాదని నీకు చేతులఁగట్టుకొనియే చేయన్వధావము. భీరగుణము.

అందఱు—(నవుదురు)

ప్రమీల—నీరిలో నర్జునుఁ డెవఁడు?

చారు—ఆ యుద్ధమునకు యుద్ధమునకు రాలేదు. తనప్రాణముపై వచ్చునంతవఱకు వని  
తలపై విలైక్కుపెట్టడట. ఇది యాతని వ్రతమట.

ప్రమీల—ఎంతసేపు హాస్యమాడెదవే?

చారు—నీయాన యీమాటమాత్రము నిక్కము.

మంజు—దేవీ! యిది నిక్కము.

ప్రమీల—ఈ బాలుండెదవే?

మంజు—కర్లకుమారుడగు వృషకేతుడట.

ప్రమీల—(బంధములు విచ్చి) వీని నిశ్చేల గట్టితిరే? పాపడా! రమ్మిందు. కూర్చుం  
డుము.

వృష—(సిగ్గుతో నూరకుండును.)

మలయ—దేవీ! వీరినందఱి నిప్పుడు కౌరాగృహమున నుంచెదను. పిదప వీరియుదం  
తము వినిపించెదను.

(అని అందఱితో నిష్క్రమింప)

ప్రమీల—ఇంక మనము పోవుదము.

అందఱు—(పోవబోవ)

ప్రమీల—చారుమతీ! యిటురమ్ము. మీరుపొండు (చారుమతి ప్రమీల దప్పు నందఱు  
నిష్క్రమింతురు.)

ప్రమీల—చారుమతీ! నీవర్జునుగూర్చి యన్నమాట నిక్కవమా?

చారు—నీయానయని పల్కితిగదమ్మా?

ప్రమీల—వాండ్రెట్టి ధీరశేఖరుడో కదవే? వానిజూచు కుతూహలమును వానితో  
సమరముసేయు కుతూహలమును నాకు మెండుగనుండె. ఇప్పుడదియెట్లు సిద్ధించు?

చారు—రాణీ! ఇప్పుడు మనమిందఱి నిర్బంధమున నుంచుయున్నారముకదా? ముంద  
తండే వచ్చునని తోచుచున్నది.

ప్రమీల—నాకట్లుతోచదు. ఊరినుండి భీమాదులగు తనవారి నైన రప్పించుకొనుగాక  
తాను యుద్ధమునకు రాడని తోచుచున్నది.

చారు—ఉండవచ్చును ఇప్పుడు మన కాయోచనయేల?

ప్రమీల—అటుగాదు, నేను వానిజూడ నభిలషించియున్నదాన.

చారు—అయిన మనమే యక్కడికిఁ బోవుదము.

ప్రమీల—ఎక్కడ? ఎప్పుడు? ఎట్లు?

చారు—నాకొకటి తోచుచున్నది. ఇప్పుడు కారాగృహమున నున్నవారిలో మన యెడకు నిన్న రాయబారిగా వచ్చియుండిన సుయోగుడ నువాడు మిగుల నున్న తుడు. వానివలన నన్ని కార్యములు సాధింపవచ్చును.

ప్రమీల—ఏదైన నుసాయము చేయుము.

చారు—మంజువాణీ!

[ ప్రవేశము: మంజువాణి. ]

ఇప్పుడు కారాగృహమునకుఁ బోవనున్నవారిలో సుయోగుఁ డనువాఁ డొకఁ డున్నాడు. రొయ్యమీసములవాడు, చూడుము, వానిఁ దోడ్కొమ్ము.

(మంజువాణి నిష్క్ర-9)

ప్రమీల—వాని నియ్యెడకే పిలిపించెదవా?

చారు—అతే వచ్చుచున్నట్లున్నది.

ప్రమీల—అయిన నేఁ బోయెదను.

(నిష్క్ర-9)

[ ప్రవేశము; సుయోగుడు ]

చారు — సుయోగా ! యిందురమ్ము.

సుయో—ఏలరావలయు ? అయ్యో ! ధీరగుజా-

చారు—మరల మఱచెదవా నాపేరు ?

సుయో—ధీరమతియే యుండని. ధీరమతీ నన్నెంతచెఱచితిని? ఎంతయవమానమాయెను.

చారు—“చారుమతీ” యనుము. నిన్నేమి చేసితిని ? అంత నీకు బంధనములు తేక

నాయట్యమువలెయొక్కేష సుఖము లభించునా ?

సుయో—బంధనములుగాని యేమైనఁగాని. అక్కేష మిప్పుడు మాత్రము లభించెనా?

చారు—ఏల లభింపదు ? నేను నీదానను గదా ?

సుయో—నీవు నాదానవే యయినఁ జరణములంటి వేఁడెదను. ఈవిన్నపము మాత్ర

మొనరింపుమా. నేనరునుని యెదుట నేమేమో చెప్పకొంటిని. నేను జిక్కుట

వలన నామాటలు కల్లలాయె. కావున ననుగ్రహించి నను విడిపింపుమా. నేనేసుఖ

మును గోరను. నీ వేకార్యముఁ జేయుచున్నను జేయుచును.



చారు—సుయోగా! నాప్రియసుయోగా! వేను నీదాననైయుండ నన్నింతడుగవలెనా!  
అవశ్యమొనరించెదను. నీవు మాత్ర మర్జునునియొద్ద నే యుండి వాఁడేమనునదియు  
నేమిచేయ నెంచునదియు నీరహస్య వృత్తాంతములు నాకుఁ జెలుపుచుండవలయు.  
ఇంతమాత్రము చేయుచునా?

### అనుబంధము 23.

సుయో—మంచిమాటాయె. నన్ను గురుద్రోహివి కమ్మని చెప్పుచున్నావా? ఏమైన  
నొనరింతుఁగాక యిట్టికార్యముఁ జేయుచునా?

చారు—ఇదెట్లు గురుద్రోహము?

సుయో—అందలి రహస్యము లన్నియు మీకుఁజెప్పి, యేమఱుపాటొనరించుట గురు  
ద్రోహము గాకొకటి?

చారు—(మెల్లఁగ సుయోగుని చెంపఁగొట్టి) భ్రాంతా! అట్టిపనియైన నీను నియమిం  
తునా? ఎన్నఁటికిని గలుగదు. నీతలముట్టి బాసచేసెదను. ఈహయమును మరల  
నర్జునున కొప్పుగింపవలయు ననియే మారాణి యభిప్రాయము. ఆయను యర్జునునిఁ  
జూడఁగోరియున్నది. చూచినపిదప వారిగవురు నేమగుటయు నీవ యెఱుంగుచువు.  
అందలి రహస్యము లెఱుంగఁగోరుట వేడుకకుఁ గాని యితరముకాదు.

సుయో—అటులనా? అట్లయిన నవశ్యము చేప్పెదను. ఇంకొక్కమాట. నే నెప్పు  
డెల్లెవ్వరికిఁ జెప్పవలయు?

చారు—నీచెంత నుండునది యేమి?

సుయో—చారుమతీ! ఇది మాతాతలకాలమునాఁడు మాయంట నుండినరక్ష. దీనిచేత  
ధరించి దైవభజనముఁ జేసిన సర్వాభీష్టములు సమకూఱు. చూచితేవా! యిప్పుడునను  
నిర్భందితుఁ జేసినతోడనే దైవధ్యానము చేయసాగితి. వెంట నే నీకే యనుగ్రహము  
గలిగి విడిపింప యత్నించితివి.

చారు—దీనియందెట్టి మహిమగలదా? ఏదీ! (తీసికొని) ఈ యుంగరము నీయొద్దనుండ  
నిమ్ము. దీనిఁజూపిన నీను నెవ్వరు నష్టముచేయరు. నీవు నిర్భయముగ నీయొడకు  
వచ్చి యుదంతములన్నియు నెఱింగింపు చుండుము. నీవీమాట జరుపుటకుతర  
వాదివి. నీరక్ష నాయొద్దనుంచుకొని యుండెద. భయపడకుము. నేనేమియు దీని  
మ్రుంగను. నీ వీపని నెఱవేర్చుటలో నించుకైన మోసము చేసితివా యీరక్ష నీకు  
రారు. యోచింపకుము.

సుయో—నే నంతయుఁ జేసెదఁ గాక రక్షమాత్ర మిమ్మా?

చారు—రక్షయేమి? సాదరక్ష. మనసొత్తు. నియ్యెద నున్న నేమి నాయ్యెద నున్న నేమి?

ఇంకఁ బొమ్ము. ఏమి యోచించెదవు?

సుయో—ఏమియులేదు. నాస్వాతంత్ర్యమును గోరి నాప్రభువును మోసముచేయు నటుల నారక్ష రాఁ దీసితివి. నీవలను ననుఁ దగుల నేసితివి. ఇంత చేసియు మీఁగు పెట్టియున్నావుగాని యొకకాఁగిలియైన నొకఁడుగ్దయిన నియ్యకైతివి.

చారు—ముగ్ధునకేమి వచ్చెను. కలసికన్న కొనుము.

సుయో—(ఎగురులాడుచు) ఇప్పుడు ధన్యుఁడనైతి.

(ముగ్ధుఁడైకొనఁబోవును)

## అనుబంధము 24.

చారు—(నింపఁగొట్టి) ఇం తెఱురమా! పోదము నిమ్ము. మాదేని మీదేరమునకు వచ్చి

మీయగునునకుఁ తెలియకుండు వానిఁ జూచిఁగోరె యున్నది. ఆ రుచుఁగఁ గనినప్రయత్నములు చేయకలయు.

(నిష్క్ర-)



తృతీయాంశము-తృతీయరంగము.

అ గ్జ ను ని శి బి ర ము.

[ప్ర: అగ్జనుడు-సుయోగుడు ]

అగ్జ—సుయోగా ! మనవా రొక్కరును లేరు.

సుయో—ఇంకెక్కడ రాగలరు? అందఱు శైవనితలవలలబడి వారియూర నిర్భంధమున నున్నారు.

అగ్జ—మేఘ వీరు ?

సుయో—శైవకాంతామారుతములు మేఘములనయినఁగానిపోవపీల్చక్కడనుండఁగలరు?

అగ్జ—నిలద్యజుడు ?

సుయో—మకరధ్వజుని బారికిఁ జిక్కె.

అగ్జ—ప్రమృన్నుడు?

సుయో—వాఁడే మకరధ్వజుడు. వానియిల్లువాడు చూచుకొనియె.

అగ్జ—సాత్యకి ?

సుయో—ఆముసలివాని కొక్కవయసుపడుచు చిక్కె. ఇంక నేమికొవలయు ?

అగ్జ—సాంబుడు ?

సుయో—వాని కొక్కయరాంగిని గలిగె.

అగ్జ—వృషకేతుఁ డేమాయె?

సుయో—వాని కేగిరికన్య దొరకనో నెఁ జూడనైతి.

అగ్జ—ఇంద తీట్లయిన నీశెట్టువచ్చితివి ?

సుయో—వారందఱు సొగసుకొందు, విటపురుషులు. చూచిన మాత్రమునఁదగులమునఁ

బడిపోయిరి. నన్నెవతె మోహించును? నేనట్టివారి మోసములకుఁ జిక్కుచునా ?

అగ్జ—సుయోగా ! నీవు శైవపలనుండుము. పిదప మాటలాడుదము.

(సుయోగుడు నిష్క్రమింపఁగి)

నీ॥ ఘనరీతి వహ్నికై ఖాండవం బర్పింప

నెంచిన వేళఁ జింతించి యెఱుంగ ।

హరునితో వనవరాహమున కై మార్కొనఁ

గాంచిన వేళఁ జింతించి యెఱుంగఁ ।

గాల కేయనివాత కనఁచాది దనుజుల

నొంచిన వేళఁ జింతించి యెఱుంగ ।

గోగ్రహమునాఁడు కురుసేన దలకొని

మించిన వేళఁ జింతించి యెఱుంగఁ ।

తే॥ గీ॥ జండతరవాణవహ్ని సంశ్చక్తాశఁ ।

జించి చెండానువేళఁ జింతించి యెఱుంగ॥

నిప్పు డబలాసమూహంబు నెసనిపోవఁ ।

జంభ కలిగెడు నక్కటా సిగ్గుచేటు ॥

తలఁచుకొన్న నప్పు వచ్చుచున్నది. చెప్పకొన్న సిగ్గు చున్నది. ప్రశ్నం బాయునునా? లేక పరాజయమున కొప్పకొందునా? పరాజయమున కొప్పకొన్న సెన్నియనగములు గలుగు! మొట్టమొదట యిట్లము నిలుచుగదా! దాని కెట్లోర్పు కొందును? ఏమి చేయును? హస్తపురికి వ్రాసి భీమానులను బిలిపించుకొందునా? ఎంత తాలస్య మగును? అహ! ఇప్పుడొకటి తోచుచున్నది. (యోచించి) అట్లు చేసిన నెట్లు? ధీరకృత్యముగాను. మాయావులు చేయువని. అటున నిట్టిరోట్ల మాయయే యొనర్చు వలయు. ఎట్లయిన నిగూఢకృత్తని బురము ప్రవేశించి, హయ మున్నచోటును మావారున్నచోటును జూచివచ్చి, సులభముగ వారునుహయమును జలిసేను మార్గము చూచివచ్చెద. మోసమైన నొనరించి, వారిని జలికిఁ దీసితి నా యన్ని కార్యములు సాగ్యము లగును. అహయమును నాశితులను నాయొద్ద నుంచు కొనియెద. ప్రమీలానులు యుగమునకు వచ్చిరా నేదండనుండి వారిలో యుగ మాడించెద. మీటివచ్చిన నేనే సమరముఁజేసెద సుయోగా !

సుయో—(ఇంతవఱకుఁ బ్రక్కన నుండి ప్రమీలకుఁ జారుమఠికి నర్జునుఁ జూపు చుండును.)

[ప్రవేశము: సుయోగుఁడు.]

సుయో—దేవా! ఏమి సెలవు?

అర్జు—సుయోగా! నీవు రాయబారివై యీపురిఁ జొచ్చి యుంటివికదా! పురివైపుల నంతయుఁ జక్కఁగాఁ జూచి యున్నావా?

సుయో—అందఁడుఁ జూచియున్నాను, గాని యిప్పు డెందుకు ?

అర్జు—సుయోగా ! నే నూరు ప్రవేశింపవలసియున్నది.

సుయో—అయ్యో ! ఇట్లేల? వారు గుఱుతించిన ?

అర్జు—కాదు. గూఢవృత్తి వేషాంతరమునఁ బోయెద.

సుయో—పోయి —

అర్జు—పోయి హయమున్న నెలవును మనవారున్న చోటును జూచినచ్చి పిదప నొక  
కార్యముఁ జేయనెంచి యున్నాను.

సుయో—ఏమికార్యము ?

అర్జు—అదంతయు నీకెందుకు? నీ వాచోట్లఁ జూచినచ్చియున్నావా? లేదా ?

సుయో—కొంతకుఁ గొంత చూచియున్నాను.

అర్జు—అయిన నీ వేదేనివేషాంతరముఁ బరిగ్రహింపుము.

సుయో—నీ వేమి వేషము గైకొనెదవు ?

అర్జు—అన్నియుఁ జెప్పెద నిటురమ్ము

(నిష్క్ర.)

[ ప్రమీల చారుమతీ ముందటికి రాఁగా ]

చారు—రాణీ చూచితివా, యీవీరుని ?

ప్రమీల—

అనుబంధము 23.

అహా ! చారుమతీ! యీవీరుఁ డతిలోక సుందరుఁడే. విగతకళంకుడగు నేజాం  
కుండు. సారంగధూషణుడగు మీనాంకుండు. ఈవీరుని ననంగక్రీడలఁ జేల్లింప  
లేని తరుణి యశావన భాగ్య మెందుకు ?

చారు—అమ్మా! మనమింటికిఁ బోయి మాటలాడుకొందము. ఇం దుండిన నపాయము!

ప్రమీల—చారుమతీ ! యిం దుండుట యుపాయము. ఆ మోహనాంగుండు మరల  
నిందు వచ్చెనేని వానిచరణములపైఁ బడి వేడికొని నాప్రాణము లతనిశృంగారమున  
పపాయనముగా నర్పించెద.

చారు—దేవీ! అదిలగ్గుగాదు. అదియు తమమును గాదు. దీనికి నేదేని యుపాయముఁ  
జూపెద రమ్ము.

[పునః ప్ర: సుయోగుఁడు-ప్రక్కన.]

సుయో—(చారుమతిని సైగఁ జేసి పిలుచును.)

చారు—అభ్రాంతుఁడేమోపిలుచుచున్నాఁడు. నేఁ బోయి యిప్పుడే వచ్చెద. (పోయి సుయోగునిఁ జూచును.)

సుయో—(చారుమతిలో రహస్యము మాటలాడును.)

చారు—(ప్రమీలయొద్దకు వచ్చి) దేవీ! నేనొక్క వినోదము వింటిని. అర్జునుఁడు నీకుఁ జిక్కుటకు నుపాయ మొదలె. బోదమురమ్ము. (నిష్క్ర-).)



శ్రీ

## ప్ర మీ లా ర్జ నీ య ము.

సత్య శాంతము-ప్రథమరంగము.

కొ నా గృ హ ము.

[ప్ర: మేను చాళుడు-శాశ్వతి-శాంబుడు-నీలధ్వజుడు-  
ప్రద్యుమ్నుడు-శారదుడు వ్యస కేతుడు ]

అందఱు—

అనుబంధము 26.

మేఘ—అయ్యో! ఇట్టి పలు గాకీదేడియలచేతఁ జిక్కి యింత వంచురు చున్నామే !  
ఇట్టిమస్థితి కలదా ? ఇక్కడనుండి వెలిఁజేరుమాగ్గము కలదా ? మలయవతీ ! నీ  
జెట్టి ప్రళయవతిని ! నీ విప్పుడు నాకంఠంబడితివేని నినుఁ జించిచెండాడి నీ మాం  
సము కాకములకు విందొనర్చునా ?

శాత్రుకి—హా ! నా చౌర్యాగ్య మేమనవలయు ! ఎంత జితేంద్రియుఁడపించుకొంటిని!  
ఎట్టిశుభ్రుడనై యుంటిని ! అయ్యో ! మాలతీయని గలిగినదేరున నేంత సౌరభము  
గలదియోయని కొనసెరక యిట్లు బేలనైతి. ఆక్కటా ! అమాలతీ మాలదియాయెనే!  
ఇట్టి చందాలినికి నేనేల గోలుపడితిని

ప్రద్యు—అయ్యో ! కనకకలతా ! నీవులతవా ? నమ్మినవారి గొంతుకోయు కరగననువు.  
అట్టినినునమ్మి మోసపోయిన నన్నేయనుకొనవలయుఁగాక నిన్నని ప్రయోజనమేమి ?  
నీ విప్పుడు మాత్రము వచ్చితివా నాకసి యంతయుఁ దీఱ నిను నింతింతగాఁ గడికం  
డలు నేయుచునే !

నీలధ్వ—మంజువాణియను పేరు పెట్టుకొని నన్నిగతికిఁ జెచ్చెఁగా ! అది మంజువాణి  
యయిన నగుఁగాని హాలాహల హృదయ యగుట యెఱుంగనైతి. అదిమాత్రమునాకుఁ  
గన్నట్టైనా యదిమంజువాణి యగుటయు నిర్వాణి యగుటయుఁ జూపించెద.

వృష—అయ్యలారా! మీరందఱును చుంజువాణి గార్దభవాణి యని ద్రమఁ జెంది యిట్లయిరి. నే నేపాపము నెఱుంగనే? నాకేల యీగతి గలిగె?

మేఘ—కూతులారా! మనమూరక యిట్లు నిర్వాణదీపమునకుఁ దైలముపోసినట్లుమాట లాడుచుండిన నేమిప్రయోజనము? ముందుఁ జేయదగిన కార్యమునుయోచింపుము.

సీ॥ దుర్వారలయకాలశర్వాధికాభీల

గర్వాతిరేకః బు గాంచవలదె।

శంకారహితధీర హుంకారబహుళతా

హంకారపటిమ యిం తడరవలదె ।

నిర్దిద్రకల్పాంతఘూర్ణి మానకృతాంత

పూర్ణరోషం బింత పూనవలదె ।

శక్రావిలయకృచ్ఛక్రాయుధామండ

విక్రమక్రమ మింత వెలయవలదె ।

తే॥ గీ॥ తడయ కీచేఱఁ గూలంగఁ దన్నవలదె ।

యీ నిరోధంబు నెట్లు న మానవలదె ।

కవిసి యీపురి నీటుగాఁ గాల్పవలదె ।

చేడియలనెల్లఁ జించి చెండాడవలదె ॥

బ్రహ్మ—మనమందఱు, మెట్లయిన నీ నిర్బంధమునుండి వదలించుకొని మమ్మీగరికిఁ దెచ్చిన యానిధవల గలరే-వారిఁ దుండ్లుతుండ్లుగా నఱుకాదువఱకు నాకూటల గలుగదు.

సాత్యకి—అదివిశ్వమే. అయిన మనము తప్పించుకొనుట కొకమార్గము వెదకుదము.

మేఘ—ఈ వాకిరినిట్లులే కాలఁదన్ని పగులఁగొట్టుదము. ఈ యిట్టినిట్లే కాలఁదన్ని-

సాంబ—అట్లయిన నీయింటితోఁగూడ మనమును గృహ్తార్పణ మయ్యెదము.

సాత్య—ఏమయిననఁగాని.

[దూరమున ప్ర: కనకలత-మొదలగు స్త్రీలు]

మేఘ—అదిగో! స్త్రీలు నడచిన చప్పుడు వినిపించుచున్నది. ఇక్కడికి వాదుపత్తు రేమో.



ప్రద్యు—వారుమాత్రము వచ్చిరా యీ కాడలు పీకివైచి పోయి నఱుకాడెదను.

కనక—ఎవరిని నఱుకాడెదవు కూరవర్గా?

ప్రద్యు—అలిజేణీ! నీవె వచ్చితివా? నాపాలిభాగ్యదేవతవు!

కనక—నఱుకాడునది యెవరిని?

మేఘ—నిన్ను నీయక్కను దానియక్కను. రంపితలాగా! ముప్పెల్లర మోసపటది హాస్యమాడుటకు వచ్చితిరా?

ప్రద్యు—మేఘనాథా! నా ప్రియసతీరుణి నట్లాడినీ నీనాలుక నిచ్చడ గోయిదును.

మేఘ—నీ ప్రియసతీరుణి తలగొరిగిరి. ఈ ముండలెల్లరు మయువన్యాయముగఁ బరిభంబించినందుకు వీరిభ్యంసము చేయవలయు.

మలయ—(ముందఱికి వచ్చి) ఎవరిని భ్యంసము చేయుదువు?

మేఘ—దేవీ! నీవె వచ్చితివా? ననుస్కరించెదను.

అనుబంధము 27.

మలయ—అది యుండనీ! నీభ్యంసమెవ్వరిఁ జేసెదవు?

మేఘ—నీవు నావండ లేనప్పుడు నన్నింతవాసచేసెను కరుణాగుణమాయని, బ్రాహ్మని, మారుఁ.

ప్రద్యు—నన్నేల యిట్లనెదవు? నీకన్నగతికి మారుఁడేమి చేసెను? కనకలతాదారుఁడైన దానిదింతవపు నన్య మెఱుంగకున్న, మారుఁడు నీకేమొనర్చెను?

సాత్యకి—చాలునులెమ్మ. మీరందఱు నిట్లుభ్రాంతులై మీ మీ తరుణులఁ బ్రశంసించుచు వారియడుగులకు మడుగులాత్తుచు నిట్లుండ మాగతియేమి కావలయు? మీ నుండియేకదా నాకీతగులమొదవివది?

మాలతి—సాత్యకి! ఎవరినుండి?

సాత్యకి—నీనా! మామయ. నీపావనభరములనయిన విలువఁజాలని యీయంగనల నీ భ్రాంతులెట్లు ప్రశంసించుచున్నారు. కనకలత యట. మలయవతి యట. నీయింటఁ గనవూచ్చుచుండనైన దగుదురా?

మంజు—ఎవరు తగరు?

నీల—తిరగుండుఁడు. మీమాటలు మీదిగాని నాముద్దుల మంజువాణిమాటల వివరే?

అందఱు—అయ్యో! మమ్ము చేమిచేసిపోయెదరా? తరుణీ! మలయవతి! కలికి! కనకలతా! పాలతి మాలతి!

మలయ—ఏలయిట్లు తీవ్రపడెదరు.

అందఱు—అయ్యో ! తీవరమా ! అయ్యో ! సౌఖ్యమా !

మలయ—నూఖము పిదపఁ గలిగినసౌఖ్యముగదా సుచించును ? మీరు యోచింపకుండు.

( స్త్రీలు నిష్క్ర- )

మేఘ—మలయవతీ ! (అనిప్రశ్నమును గొఱియించును.)

సాత్య—మాలతీ ! (అని మేఘనాథుఁడైబడును.)

నీలధ్వ—మంజువాణీ ! (అని సాత్యకినిబడును.)

ప్రవృ—ఇందఱు కనకలతా నాథు ! (అనిక్రింపఁ బడును.)

(యవనిక పడును.)



చతుర్థాంశము-ద్వితీయరంగము.

వీ ధి

[ప్ర: అర్జునుడు (సన్యాసియై) సుయోగుడు (ఫకీరువేషమున) ]

అర్జు—సుయోగా ! నేనెట్లున్నాను ?

సుయో—నేనో ?

అర్జు—నీవెట్లుండిన నేమి ?

సుయో—నీవెట్లుండిన నేమి ? నేమిగదా ముఖ్యము.

అర్జు—అదియెట్లు ?

సుయో—ఈపురిలో నిన్నొక్కరును జూచినవారు లేరు. రాయబారివైవచ్చి యుండి నందున నన్నుదఱు గుఱుచుకురు. కావున నే గుఱుతింపఁ బడకుండుటయే ముఖ్యము.

అర్జు—సుయోగా ! ఎట్లున్న దీపురి వైశ్యము !

సీ॥ సర్వంసహాభార నిర్వాహకోదగ్ర

దుర్వారరాజీకృత్యోర్విధరము ।

చోరాదికత్రాస దూరయితోన్నత్య

తారాపథంకషాగాఢకులము ।

వ్యాపారకల్లోల ధూపాయితరభిసా

కూపారవర్జితాపణంబు ।

కేళికావనపానపాళికాంచితజల

నాళికానందోహాలాళితంబు ।

గీ॥ చారుమారాంగనాకార, పౌరవార ।

ధీరతా, దుష్కృతభుజబల సారతా, త్యు ।

దారతా, శంసనారావదశదిగంత ।

ఘట్టినంబయితోచె నీపట్టణంబు ॥

ఈసుధాసౌధములు వజ్రముల మేడలవలెనున్నవి. ఈవీధు లెంతశృంగారములుగ నున్నవి! ఈకొంతలందఱు నెంతరమణీయముగా నున్నారు! ఎవ్వరు చూచినను నమూల్యధూషణముల ధరించి యున్నారు. ఇందలివారు దార్శిన్యము నెఱుంగరు కాబోలు. పేదలుకలుగరు కాబోలు. నారీశృంగారరసమునంతయు విభాత్యుడు గ్రహించి యెంచునుడిచోవని తెలివికలిమి నీపట్టణపుసుందరుల సృష్టి సేసెంగాబోలు? సుయో—(మెల్లంగా) ఇప్పుడే యిట్లనుచున్నాఁడు. ఇంకముం దేమి కాంగలదో? అర్జు—సుయోగా యేమంటివి? సుయో—ఏమియులేదు, దారితప్పితి మంటిని. అర్జు—దాదియెట్లు తప్పితిమి?

సుయో—ఈపొడుపట్టణమునవీధులన్నియు, వీధులలోనియున్నియు, నొక్క-తీరుననే యున్నవి. ఇదికొక మార్గము. అర్జు—మనవా రున్న నిర్మలధగ్యహమునకు నిది దారిగాదా? సుయో—అగృహమును నెఁజూడలేదు. ఏమోపోవుచుండిన నిశ్లేచిన్యూనని కచ్చితమి. దారి తప్పితిమి-ఇంకేమిగతి?

### అనుబంధము ౨౩.

అర్జు—ఓరీ! యవినేరీ! నిన్ను నమ్మిరమ్మలు మన్నుపోతుతో కలసి యేలుదాటు నద్యమించినట్లులాయెగదా? సుయో—సను దూరగుము. ఎవ్వఁడెఱుంగు నీపొడుదూరు అన్నియు? నే న్నానైపురంబోయి విచారించి వచ్చుచు, నీ వింతైన సుండుము లేకున్న నెవ్వరినైన నడుగుము.

(నమ్మ-౨.)

అర్జు—ఈమూఁడుఁ డిట్లాయెను. వీని నమ్మి నే కచ్చివంతును నాకు బాగాయెను. ఎవ్వరినైన నే నేమి యడుగుచును? అడిగిన నమ్మ సంశయింపరా?

### [ ప్రవేశము: మలయవతి. ]

మలయ—(స్వ) ఓహో! ఇతఁడే యున్నట్లున్నది. (ప్ర) మునీంద్రా! నమస్కృతులు. (అని నమస్కరించిలేచి) పావనులరగు మీ రీపురికి విచ్చేయుట నీ పురివారిభాగ్యము కలింపెను. మీ శుభసందర్శనము నా కబ్బుటచే నాజన్మము పవిత్ర మాయెను. —ఎంచును రాక వచ్చియున్నవారు. నే నొసంగునాతీశ్వరు స్వీకరించియాయిలు నవి త్రముచేయ విచ్చేయవలెనని విన్నవించుదానను. అదియే నాభవము. వేంచేయుఁడు.

అర్జు—యువతీ! నీయాదరణ మగణ్యము. నీ విచ్చనాతిశ్య మంతయు నాకు ముట్టె.  
ఒక్కనీమ నిలువక యెల్ల నీమల హయము పోయినట్లు పోవుచు నివుడు సర్వాశలు  
మానియున్న మే మొక్కయెడ నిలుచువారము కాము. ముందుబోయెదము.

మలయ—మునివతంసమా! నాయాదరణమును గణించి నన్న నాదరణ మొనరించుట  
పాడియా? కొన్నివత్సరములనుండి నాకుఁ గుఱిశూల గలదు. రెండేండ్ల క్రిందట  
నొకయోగి వచ్చియుండి, యికఁగొన్నిదినములలో నొక్కపరమముఁబ్రస్తుడు నీకు  
సందర్శనమిచ్చును. అతని దర్శించుకొని యతని పాదతీర్థము స్నేవించితీవేని, నీకు  
నిరామయత గలుగునని యానతిచ్చెను. అతఁడాడిన మునిచంద్రుఁడు నీవ కానోపు  
దువు. కావున్న నహోరాత్రములు నెడిగానక యుండిననాశూల యిప్పుడు మిము  
దర్శించినమాత్రనే నిలుచునా? ఇంక మీపాదతీర్థము నా కనుగ్రహింపవలయు.

అర్జు—రమణీ! నీయుపచారవాక్యములకుఁ గడు మెచ్చితి. నాపాదతీర్థము ని న్నరో  
గినిగఁ జేయఁజాలిన దాని నీ నందునా? అవశ్యము కానిమ్ము.

మలయ—ఇక నాధనమునకే వచ్చితిమి. ఇందుఁ గూర్చుండుఁడు. (వీరమువేసి  
కూర్చుండఁబెట్టును.) మునివర్యా! ఇక పూజాద్రవ్యములఁ జెచ్చెద.

(నీష్క-౧)

అనుబంధము 2).

అర్జు—(స్వ) వైవానుగ్రహము నాపైఁగలుగుచున్నట్లున్నది. ఇది నాయెడ భక్తిగలదిగా  
నున్నది. ఆసుయోగగర్భుఁడు పోయినను నిదినాన లభించె. దీనిమూలమున  
మనవారిఁ జూచుధంగి గలిగించు కొందును.

[ పునః ప్ర: మలయవని పూజాద్రవ్యములతో. ]



మలయ—(స్వ) మారాణిక నేను మన్మథపూజ సేయుచందమున నీమారసుందరుని  
నీమన్మథమన్మథుని పూజ నేనిప్పుడే చేసెదను. (అర్జునునిఁ బూజించి) ముఁబంద్రా!  
యింక దీన మీవలయు.

అర్జు—(ఇచ్చును.)

మలయ—(తీసికొని) మునివతంసమా!

ఉ॥ దిక్కులదిక్కులక బహుళతేజము నించుచు నాశ్రితాభిషే ।  
 నక్కటికంబు వెంచుచు దయాగుణభాసురతఁ జెలంగునీ ।  
 వెక్కడివాడ వేమికత మిక్కడరా నభిధానమేమి నేఁ ।  
 డెక్కడనుండి యొక్కడికి నేగెదవో మునివంశచంద్రమా ॥

అర్జు—తరుణీమణి! నాదేశము కడుదూరము. నే నిప్పుటి యతినిగాను, గత్యంతరములేక  
 యీ వస్త్ర మాచరించితిని. మానా రెండ టున్నను నాకు లేచరి. దైవగతివలన  
 నాకును నిర్బంధముగలిగె. వారికినిగలిగె. ఊరక యుద్దేశములేక యిటు తిరుగాడు  
 చున్నాడను. ఇంద్రలోకమునను నా ప్రవేశమునను నిరాటంకము. ఆ యింద్రుడు  
 ననుఁ గడు గౌరవమునఁ జూచును. అట్టివాడ నిట్లయితిని.

తే॥ గీ॥ తరుణి యీపురివెలుపల నరసిచూడఁ ।

గదనరంగవిధానంబు గానఁబడియెఁ ।

బట్టణంబున నొక్క సంభ్రమములేదు ।

వెఱుగు జనియించె నిందెట్టివిత కలదొ ॥

మతము—(స్వ) మంచిహాసగాడు. ఇట్లులేకున్న నిట్టిరూపమున సుభద్రను బడయు  
 చుండెనా? (ప్ర) స్వామి!

సీ॥ కరిపురిధర్మజుం డరుదారహయమేధ

యూగం బానర్పంగ హయము విడిచె ।

వెనువెంట నాతనియనుజన్ముఁ డర్జునుం

డఁట మహాహంకారపటిమ వెలయ ।

నరుడెంచె మాపేటఁ దురగంబు తిరుగ మా

వారలచే నది పట్టువడియెఁ ।

గర్జనూనుడు మేఘవర్ణనీలధ్వజుల్

ప్రద్యుమ్న సాత్యకి ప్రముఖయోధు ।

తే॥ గీ॥ లడరి యదికారణంబుగా ననికి నిలిచి ।

భుజబలము లేక మాచేత విజితులైరి ।

వారి మావారు చెఱునుంచినారు నేడు ।

ఇదియె మాచరితంబు యతీంద్ర వింటె ॥

అర్జు—అర్జునుడును బరాజిరుఁ డాయెనా ?

మలయ—అతఁడు యుద్ధ మాడఁడట. అడిస నేమగు చుండెనో ?

అర్జు—అయిన వాఁ డెందున్నాఁడు ?

మలయ—ఈసలమున నే యున్నాఁడు.

అర్జు—(భయమున) ఎక్కడ ?

మలయ—అందున్న యీ శిఖిగమునందు.

అర్జు—అయిన నిందున్న వారు బహుపరాక్రమాంచితరు లనుటకు సందేహమేమి! కావున నేనే యీపుడఁ జూడవచ్చితి. ఈ విషయమునంతయు నీవఁజెప్పితివి గావున, నిన్నుడి గెదను. ఏమాటలపై నాకు రెండుకోరికలుకలిగినవి. అధర్మజుడధ్వరమునకై విడిచిన హయము పృథివి నొక్కటియే యుండునదియట. అది భద్రద్రావతీపురిమున యావ నాశ్వ రక్షితమైయుండి దాని ధర్మజుఁడు సాధించెనట. దానిఁజూడవలయునని నాకభిలాషము. అదిగాక, వృషకేతునితండ్రి కర్హుఁడుండెఁగదా? వానికి నాకు యీ వజ్రవస్త్ర రముగా నుండెను. అవృషకేతుని మీరు చెఱఱో నునిచియున్నారు. కడు సంతసమైనకార్యము. ఆ చెఱఱోనున్నవానిని నేనట్ల చూడవలయుననిగోరుచున్నాను. ఈ రెండును నీవపాశ్వర్యమాయెనా సంతసిం చెదను. కాకున్న నాదారిఁ బోయెదను. అంతకును నీకు దేహమున స్వాస్థ్యము కలిగినదే పదివేలు.

మలయ—(స్వ) ఔం! మంచిమోసగాఁడు. ఎల్లమాటలాడు చున్నాఁడు. (ప్ర) స్వామి! మీయభీష్టములు రెండును నెఱవేర్చు స్వాతంత్ర్యము నాకుఁ గలదు. మీ హయమును జూపఁగలను. మీ వృషకేతునిఁ జూపఁగలను.

అర్జు—నా హయమేమిటిది ?

మలయ—మీహయమంటి నేమోగదా! క్షమింపుఁడు. మీరుచూడఁ గోరినహయము.

ఆ మాగ్గును నట్లు పోదమురండు.

(నిష్క్ర-)

చతుర్థాఙ్కము-తృతీయరంగము.

ప్రమీలనగరు:

[ప్ర: ప్రమీల (మంచముపైఁ బవ్వళింప) ప్రక్కనఁ గనకలతా  
కాదంబినీ మంజువాణీ మాలతులు - ఉపచారములు సేయుదురు.]

ప్రమీల—

అనుబంధము 30.

సఖులారా! ఈ తాపము నేనహించు. అయ్యో! నే భరింపజాలను. ఆరూ  
పజితమారు, బలజితసమీరు, నాచారుమోహనాకారుఁ గూడని నాజన్మ మేటికి ?  
తరుణీ! కనకలతా! ఆ యన్జనుఁడూడ నాభీష్టము యేగలిగెనే కలిగె బోయీ  
చారుమలి నన్నెల వలదనిక గొనిపోయి? బోయీ వాని నేలయాదితి? చూచి  
యిట్లెల మారు బారిఁబడితి? అకల! నే జీవంపజాల.

కనక—

అనుబంధము 31.

దేవీ! ప్రమీలా! నివృత్తింపుము ఈ కార్యసాధనము సమకూర్ప నేఁ గలను.  
చింతింపకుము. ఆ యన్జనుఁడూడ నాభీష్టము నెఱవేఱునా నిరింపకుండఁడు. శీఘ్ర  
కాలముననే నీ యభీష్టము లన్నియు నెఱవేఱుఁ గలవు.

ప్రమీల—కనకలతా! నా యభీష్ట మెట్లు నెఱవేఱును? ఆ యనంగమంధరుఁడు  
నన్నిచ్చుచుండున ? ఇచ్చుచుండునాడూ నే జీవంపఁ గలనా?

మాలతి—

అనుబంధము 32.

దేవీ! నీవిప్రుడేల యున్మత్తించెదవు? అశశ్యము నిన్నానరుఁ డనంగ క్షీడలఁ  
దేలింపఁ గలఁడు.

ప్రమీల—మాలతీ! అయ్యో! ప్రియసఖివైనందున నీ వీయూహింపుమాటలఁ జెప్పఁ  
దగినదే కాని, నాకించు కంతయినను నెమ్మది గలుగదు. సఖులారా! నాకిదియే  
యంతమని యెఱుంగఁడు. ఇంక నాబుణము మీకులేదు.



మంజు—

అనుబంధము 33.

దేవీ! నీవేల ట్టలంతఁ తొడదవు? ము మవలిపోయి వేళయ్యినది. అది సాధించుకొనక రాదు అతితప్పుక నరుని నిందుఁ బిలుచుకొని రాఁగలదు.

ప్రమీల—సఖీకుతల్లులారా! యర్జునుఁ డోడైచ్చినిఁ దేవచ్చుఁగాక, వాఁడు నా మనవి గైకొనునను టెట్టిమాట?

కనక—అమ్మా! ఏల నీ సౌందర్యమును నీం కొఱవల్కెదవు? ఆనరుఁడుగాఁడు, నరుని యబ్బి దేవేంద్రుఁడే యైన నేమి? నిర్మలముక లిలకించెనా యచ్చెరువఁది కనులఁ గప్పికొని ప్రాధించి కార్యముది దీక్షఁడై నీకుదానుఁడై లోబడకుండునా? ఎందఱు రాశాధిరాజులు నీకుఁ గానుకలిచ్చి నిన్ను శింపరైరి? నీయట్టి కాంతావతంసము లభింపవలెనన్న నాయర్జును తల్లి నాని మంచివేళఁగని యుండవలయుఁగనా?

అనుబంధము 34.

[ప్రవేశము: మలయనతి.]

మలయ—దేవీ! అ యర్జునుఁ డోడైచ్చియున్నాను. ఇందే వెలుపట నిలిపియున్నాను.

కనక }  
మాల } —పిలుచుకొనివచ్చి దేవికి సంకర్షింపుము మేము పోయెనను.  
మంజు }

ప్రమీల—మీరేల పోయెదరే? ఇందే యుండుడు.

కనక }  
మాల } —మంచికార్యము మేముపోవములెమ్ము. ఆ యర్జును నంత చూచి మరలి  
మంజు } వత్తుము.  
(నిష్క్ర.)

[మలయవలిపోయి యర్జునునిఁ బిలుచుకొనివచ్చి.]

మలయ—అ తారాగారము తాళమువేరులఁ తెచ్చెదను. నే వచ్చుననుక, భూనిఁద్రా!  
యిందే యుండుడు.  
(నిష్క్ర.)

అర్జు—ఇతఁ డెవఁడునందలి హర్షములఁ జూడనే మానందము జనియించుచున్నది. నన్ను తులయనతి యిట్టి వైభవావేద కేళి కొనివచ్చె? తెలిసాలయ్యె నీయూర నిట్టితియె కాఁజోలు? దీనినెంత వర్ణించినను దక్కు న్నయ్యును.

ఏమిది! ఇంతనే పయ్య మలయవతి యింకను రాలేదు! దాని కండేమంతరాయము గలిగినో. నేనెంత యపాయకృత్య మొనరింప నుద్యమించితి? నన్నెవ్వరైన గుఱుతించిరా తలవంపులొంగదా? ఎట్లు గుఱుతింపఁ గలరు? నాయాకారమును వీరెవ్వరును జూడ లేదే! అహా! మోసకృత్య మెంతనిరుపాధికమైనదనను, జేయవలయునన్న భయము గలుగుఁగదా! అప్పుడే యఱగడియ మీఠ. ఇందొంటిగా నుండుకొలఁది వేసట గలుగుచున్నది. ఈహర్ష్య మెట్లున్నదో దీనినైనఁ బరీక్షించి చూచెదఁగాక. (తీరి శబ్దకీ పండుకొని యున్నప్రమీలను జూచి భీతి నభినయించి శబ్దము జరిగి) ఇం దెవ్వ రీవనిత యిట్లు పండుకొని యున్నది? అహా! ప్రణయ వశమునఁ బరినిత బాసి జగమునకుం దిగి కోపమువగను బండియుండు మృగాంక భామినియో, నలకూబరు శబ్దకీకొనివచ్చి కానక విసుకు జనింప నూరక శయనించి యున్న విభూషావిశేషాలక్ష్మర రంభాపురసయో, కాదేని తనపతి సంగ భూషితుఁ జేయుతలంపున శయనతపంబున హతయోగ మవలంబించియున్న రతీసతియో యగుఁ గదా!

అనుబంధము 35.

అహా! ఈసతియే యుండునా ప్రమీల! ఆమలయవతినిఁ జూచినప్పుడే బ్రమసి యుంటి. ఇదియన్న దిగ్భ్రమము గలిగించు చున్నది. ఈయూర నిట్టితరుణు లుండుటనే గదా ప్రమ్యమ్నామలు నిర్విఘ్నలై వారచే జక్కిరి. అహా! ధర్మజాడు బద్ధాధ్వర కంకణుండై నియతుఁడైయుండ, నట్టినియమును నుపాసించి హయసంగతి వచ్చియున్న నే నిట్టినియమంగమునకుఁ బాల్పడునునా! ఈవెడిద నాకేటికి? (ఊరకుండి) అహా! శుద్ధమానసమునఁ బెంతయు పేక్షకలిగిననుమదియిందుకయ్యాచ్చుచున్నది. తుదకు నీతరుణీమణి వహ్వైఖరి నైనను వినఁగోరుచున్నాడ. దీనినువోధించి సంభాషించినంత నే యేమితప్పు? పలుకరించెదఁ గాక! (సమీపించి శబ్దము వచ్చి) ఇది మరాగతమగు. ఇట్లు నరించు టొప్పును. అయ్యో! ఆమలయవతి యెంత తాలస్యముఁ జేసె?

ప్రమీ—(నిరురనుండిలేచినట్లులేచి) మహాత్మా! నాపాలిదైవమువలె నన్ననుగ్రహింప నేతెంచినది శివరవు?

అట్లు—రమణీ యడుగడుగునకు సర్వసంగపరిత్యాగము చేయుచు మనసువచ్చినరీతిఁ దిను గాడుచున్న వ్యర్థకర్మంబిని.

ప్రమీ—యతీంద్రా! తమ్ముదాము తుచ్ఛము చేసుకొని మాటలాడుట పూజనీయులగు నార్యులకు నై జగుణము. ఇండుల కేల వచ్చితిరి? నను ధన్యఁ జేయఁ గదా యిందు విచ్చేయుట?

ఆ॥ వె॥ పరులమేలుచూపి పలుమాటు పొగడుట ।

చెలంగి తమ్మునిందచేసికొనుట ।

కరుణ నాశ్రితాళి నరసి రక్షించుట ।

జగతి నైజగుణము సజ్జనులకు ॥

ఈవీతము నలంకరింపుడు.

అర్జు—(కూర్చుండి) జగన్మోహన శృంగార మలరార మాయటి సన్న్యాసుల కర్ణముల కైనను విందుగలుగఁదేసేటాలుకు ముద్దుపలుకులు పలుకుచు మదనసామ్రాజ్యమునకుఁ బట్టముగట్టిన వైభవదేవతవోలె సొంపుగులుకుచున్న నీవెవరవు? ఈ స్త్రీచుండలము సెలుభాగ్యము గన్నయాప్రమీలవా నీవు ?

ప్రమీ—దేవా! యేనెవ్వరగుటయు వెనుకనుండి విన్నవించు. నే నొసంగుపూజఁగాంచి నాకు ధన్యత నొనరింపవలయు. పిదప నెఁజేయుప్రాసన మన్నింపవలయు.

అర్జు—కామి! నీమాటలెట్టి తేనెలతేటలు ! నీవెవ్వరింత చెప్పరాదా ?

ప్రమీ—(స్వ) నాయునికి నిజసిత్తిఁ చెలియఁ జేసిన నెట్లుండునో? అయినను నొకభంగిఁ జూచెదఁగాక. (ప్ర) దేవా! నీ నాప్రమీలాసతిసేలు సుభద్రయనుదానిని. ఆమె నన్ననవరతము తనయట్టిదానిగాఁ గూరియి చూపుచు నేలుకొని చుండును.

అర్జు—ఆహా ! నీ నాప్రమీలదానివా! ఏమివైభవ మామెది! అతివా ! నీవామలయవతి యనుకొంత నెఱుంగుచునా?

ప్రమీ—ఇది నాకూర్చుసఖి.

అర్జు—ఆదిత్య యెంచున్నది ?

ప్రమీ—నేనెఱుంగుచును ?

అర్జు—ఇదేమి వచ్చెను నాన! ఎంతసే పట్టుండును ?

ప్రమీ—దేవా! పూజకుయు లగునీవాదృశులు నమ్మినవారిఁ గరుణించు సువ్రతముగల వారుకదా! మీ రనుగ్రహించిన నాయభీష్టము విన్నవించెద.

అర్జు—రమణీ ! నీయభీష్ట మదియేమి ?

ప్రమీ—మునివతంసమా! ఈయూర నారులు స్వైరిణులగుట విదితవిషయము గదా ? కావున నేనెవ్వరికి భీతిల్లవలయు? నినుఁ జూచినప్పటినుండియు నామది నినుఁబాటు దయ్యె. మారుడు క్రూరుఁడై లతాంతనారాచములనూతీ సానశ్చటసాగి. నీయనంగ సుఖము నభిలషించిన నాపై దయారసము ప్రసరింపఁ జేసి నాయభీష్టము చెల్లింప వలయు నని ప్రార్థించుదానను.

అర్జు—రమణీ! ఇదియేమి నీ కోరిక! యతులను మమ్ముఁ గాంక్షింపఁ దగునా?

తే॥ గీ॥ సకలవాంఛితసుఖములు సంఘటించు ।

విలసితాకారయావన విటుల మాని ।

సర్వసంగ విరాగులై సంచరించు ।

యతులఁ గోరెడులావణ్యవతులు గలరె ॥

మేము సర్వసంగముల మాని మనఃపీఠిని నిట్టివిషయములఁ జొరవీకుండ విస్మించి యున్నారము. అట్టి మమ్ము ఏవపేక్షించుట వీలేడితనము.

అనుబంధము 36.

ఈయభిలాషము మానుము.

ప్రమీ—కరుణాకరా! సర్వసంగపరిత్యాగుల మని చెప్పికొనుచు నిట్టినిష్కారణ్యము మదిబాసఁ బాడియా? ఒక నిమేషమాత్రము నమ్మి తత్పరయై యన్నదాని కాంక్షించిన యభిలాషము నెఱవేర్చినంతనే ఏ నియములన్నియు వ్యర్థము లగునా?

అగ్జ—తెఱవా! నీకు వివేకము చాలదు. నియమము లొనరించి సిద్ధి బడయవలయు నన్నఁ జిరకాలము పట్టుఁ గాని, యాసిద్ధి నీకుటకు నిమేష మేల క్షణమైననుబట్టుదు. ఊరక తీఱని కోరికలఁ గోరకుము.

ప్రమీ—యత్నిం ద్రా! మహామహుఁ డగునర్జునుడు సన్న్యాసియై సుగ్రదను బరిగ్రహింపఁడా? నీవేల నన్నిటలఁతఁ జేసెడు.

అగ్జ—కైతవసన్న్యాసిగులవిషయ మేల చెప్పెదవు? నే నట్టివాడ నని యెంచితివా?

ప్రమీ—ఎట్టివాడవో కాని యాసుగ్రదయింటనున్న యగ్జను డింతమురిపెములు గాఢి ముగ్ధులమిఱి యుండె నని వచింపఁజాల.

అగ్జ—(స్వ) ఇదియేమి సమీపమునకే వచ్చుచున్నది! (ప్ర) తరుణీ! యిట్లాడుట నీకు మేలుగాదు. వాడెట్లై చేసెనో యా యగ్జను నడుగు పొమ్ము.

ప్రమీ—కైతవ సన్న్యాసియగునగ్జను సుగ్రద వేడిన చందమున నేనిను వేడుచున్నదానఁ గదా? వానికిఁ గలిగిన కరుణ ఏకేల గలగదా? నేను ప్రమీలగానినంటి నే. నా పేరును సుగ్రదయై. ఈ సుగ్రదకై నీవేల యగ్జునసన్న్యాసిని కారాదు?

అగ్జ—గ్రహచారమా?

ప్రమీ—గ్రహచారమనుటకు నీకేమి యక్కఱ? రాజాధిరాజులు వరించిననువారిపీఠిఁ బుచ్చి కన్నెఱికముఁ బాయకున్నధరాపురస తానే పైబడి వరింపవచ్చి విలువలేని యనంగముఖ మియ్యఁదలపడినది నీకు గ్రహచారము గదా? పురుషపుంగవా! నీవు నాచేఁ జిక్కిన వాడవు, ననువరింపఁ బోలెఁ నాయెడకే వచ్చియున్నవాడవు.

ఇందలి తరుణుల సౌందర్యమునుంబోలెఁ బరాక్రమమును నెఱుంగఁగలవు. ఎట్లును దప్పిపోఁజాలవు. ఏదేశపురుషులు చెలులఁ జూచినచందమున నిక్కడి చెలులు పురుషులఁజూతురు. సమృద్ధిగానున్న సమృద్ధియైనను నేనినుమానఁగలదాననుగాను. సరసముల నా విలాసాంబుధి నోలలాడక విరసపుఁ బనికి నన్నేల ప్రేరేపించెదవు? అర్జు—కొమిసి! నీసరసమునకు నానమస్కృతులు, నీవిరసములకు నాతీరస్కృతులు. నీతో వాడులాడును నాకుఁ బ్రాదుపోదని యెంచితివా? ఇంక నేఁ బోయివత్తును. ప్రమీ—నాకు సుఖమియ్యకయా? ఎన్నటికిని నీను విడువను. నాకును నీకు నిందొక్క రులేరు రమ్మేల సంశయించెదవు?

అనుబంధము 37.

ధరణీకా!—అయ్యో! ధరణీకాయని వచ్చుచున్నది—యతీంద్రా! నీను నే మానను. ఒకనాడింత నాయభీష్టము నెఱవేల్చిన నశృంగారమంతయుఁ గొల్ల వోవు? విడువను. నీనువిడువను. (అలింగనము సేయఁబోవ)  
అర్జు—రక్కసీ! నీ వింతటి తాఁగవా? (త్రోయును.)  
ప్రమీ—(క్రిందఁబడి కొంతగ్గపటికి లేచును.)

[ప్రవేశము: చారుమతి.]

(రూపాంతరముననున్న సుయోగుని నీడ్చుకొనుచు నార్పటించుచు, మలయవతిం దిట్లుచు.)  
చారు—నేవినను. నేవినను. ఊరకవిడువను. మారాణితోఁ జెప్పెదను. మలయవతీ! యిట్టిద్రోహము చేసెదవా? వీఁడెంతవేషము వేసికొన్న నేమి? రాయబారమునకు వచ్చిన సుయోగుఁడుగాక వీఁడెవ్వఁడు! మిగిలిన యందఱును జెఱసాలలోఁబడఁగ సుయోగుఁడును నర్జునుఁడును మాయావేషముల వేసికొని పురిఁ జేరియుండవలయు. ఈదురాత్ముఁడు సుయోగుఁడు గదా!  
సుయో—కొను కొను.

చారు—నీయ్యమీసములు చూచినఁ బదివేపురలో నీను గుఱుతింపవచ్చునే (కొట్టును) మలయవతీ! నీవు పూజించిన సన్న్యాసి యనువాఁడేల యర్జునుడై యుండ రాదు) వానికి సన్న్యాసవేష మలవాటు గలదికదా! ఎప్పుటికి వానికదియభ్యాసము. మలయ—వాడుండఁడు.

చారు—ఉండని యుండకుండని యెందున్నాడో తోడెమ్ము. అర్జునున కుండిన వీపు మచ్చ వానికిఁ గలదేమో పరీక్షింతము.

అర్జు—(స్వ) ఇదెట్లు వచ్చెను? విషమపరీక్ష యాయెనే ?

చారు—మలయవతీ! చూపు మానస్సాస్యసిని. ఏల తడసెదవు? ఎందుంచి యున్నావు?

రాణి యొద్దకుఁ బిలుచుకొనిపోయి వాని వస్త్రము లన్నిటిఁ దీయించి పరీక్షించెదను.

మచ్చ లేకుండెనా నమస్కరింతము. ఉండెనా వానిచర్మము నొలిపించెదను. ఏడి

యేడి యెందున్నాడు ?

మలయ—నేఁ బిలుచుకొని వచ్చెదను.

అర్జు—(పరుగెత్తి పోవును.)

ప్రమీ—హా! (అని మూఢ్విలును)

మలయ—పట్టుకొనుము. పట్టుకొనుము. (అని వెంటబడించును.)

సుయో—(పక పక నవ్వును.)

చారు—(సుయోగుని చెంపఁగొట్టును.)

(నిష్క్ర.)



శ్రీ

## ప్ర మీ లా రు నీ య ము.

పంచమాఙ్కము-ప్రథమరంగము.

ప్రమీల యంతఃపురము.

[ప్ర: ప్రమీల-కనకలత-మలయవతి-చారుమతి-మాలతి-  
మంజు వాణి-కాదంబిని-మొదలగువారు].

ప్రమీ—చారుమతీ! నీ జెంతటి పగదాయినే! ఆమోహనాంగుని సరసనైన నను వసిం  
పనక యట్లొనర్పితివి.

చారు—దేవీ! ఆ క్రూరాత్ముడు నిన్నెంతగాఁ ద్రోసెను! అట్టివాని సరస నీవుండి  
యేమిసుఖ మనుభవించుచుంటివి?

ప్రమీ—వాడు ననుఁ జంపియుండినను సంతోషమునఁ జచ్చుచుంటినే! త్రోసినందుకు  
నీకేమిశైరము?

చారు—అమ్మా! నీవు మోహమున నిట్లు మాటలాడెదవు గాక యవమతి నించుకైనను  
యోచింపవు. నీయట్టితరళాక్షి పైబడిననువలదని పాఱుదోలిన నపుంసకుఁడేటి సర  
సుఁడు! అట్టివానిఁ బొందుటకంటెఁ బ్రాణమైన విడుచుటమేలు. అట్టివాఁడు  
గాననే ఖేడియె—

ప్రమీ—చారుమతీ! నీవూరక వాయున్నదని యాడెడుగాక, నాయాత్తి మోహమును  
దాపమును నీకున్న నీవేమనుచుంటినో?

అనుబంధము ౩౪.

కనక—దేవీ నావిన్నప మంగీకరింపవలయు. నీవు తొలుతనే కొంత యశోకికముఁ  
జేసితిని. దానివలన నింతయయ్యె. నీవేల నీపేరుఁ జెప్పుకొనక ప్రమీలదాసి నంటివి?

ప్రమీ—కనకలతా! ఒక వేళ నేం బ్రమిలయని చెప్పుకొన్న నాత్రయవరకు దంగీకరింపకున్న లోకముననున్న వారికంటికి నేం బలుచ నాచుంటిగదా? కావున నట్లొనర్పితి.

కనక—కావుననే యది యశాకమగుచున్నాను. నీవు ప్రమీలవని యతనికిఁ జెలిసి యుండెనా యప్పుడే నీయభీష్టము నెఱవేఱుచుండెను.

ప్రమీ—పిమ్మట! ఏమిమాటయే యిది? ఆయర్జునుఁడు నారూపమునా. లేక నా పేరునా వరించుచుండినది? నీ వారయక పలికెదవు.

కనక—అయ్య! అటుగాదు. మొదట నీ వెవ్వరిని యా యర్జునుఁ డడిగినప్పుడు మోహంబుమాటల నెన్నియూడెఁ జూచుము పిదప నీవు ప్రమీలదానివని తెలిపిన మనసుఁద్రెప్ప. రాజాధిరాజు దానిని వరించునా?

ప్రమీ—ఇప్పుడేమనుకొనియేమి ప్రయోజనము? నామోహంబుఁ జిలుక నన్నాదరింపక నాకొక ముద్రయిన నొసంగక నేం దప్పిపోయె. ఇంక నే జీవింపఁ జాలను. సఖులారా! ఇంక నాయాశ మానుఁడు. ఈప్రమీల మీకింక గలుగదు. దుఃఖైకభాగిని యగు నీహతభాగ్యురాలు పుట్టినేలే దనుకొనుఁడు. సతీమణులారా! మీరింక మా యనఁజూయకుం బట్టము గట్టుఁడు. అది వయసుగలది యగుటవఱకు దానిమాఱుగ మీరెల్లరు రాక్షాకార్యముల నిర్వర్తింపు చుండుఁడు. నేను లేనంతమాత్రముననే యీ రాజ్యము నొరుల కివ్వఁడు. కనకలతా, నీవు నాసొమ్ములనెల్లఁ గైకొనుము. మంజువాణీ! నాశయ్యాగృహము నీవు చేకొమ్ము. మలయవతీ! నాపెంపుడు పక్షుల నెవంగీకరింపుము. మాతతీ! నాచిత్రపటముల నీకొనఁగితి. కాదందీసి, నావస్త్రముల నీవు తీసికొనుము. ఇంక మీరు నన్ను మఱచిపొండు. ఇట్టి నిర్భాగ్యురాలు మాకుఁ జెలికతై యొక్కటియుండెఁగా యనుటమాత్రము మఱవకుఁడు. నేనేదీని విషముననో జలముననో యగ్నినో త్రాటనో యంతము చేసికొనెద.

అనుబంధము 39.

ఇంక నాకు నెలవిండు.

(అని పోవఁబోవ.)

అందఱు—హా! (అని పట్టినీలుపుదురు.)

మలయ—దేవీ! ఇట్లాడుట నీకుఁ బాడియా?

అనుబంధము 40.

అట్లు నీయంతము నీవొనరించుకొనునంత యేమివచ్చినది? అట్లుకావలసియే వచ్చిన నేమును నీతోడఁగూడఁ బోవువారము గాక యీతుచ్చ రాజ్యమున నీచనుఖముల నాశించి నిన్ను మాని యిందుందుమా?



ప్రమీ—అయ్యో! నా కట్టిపగదాసులే మీరు! ఇట్టిమిత్రశత్రుత్వము పొధించెదరు. నానాథుని నాదండ నుండనకుండ బాపితిరి. నేను నతడు నుండియున్న నింకింత సేపునకైన ననుకూల మగుచుండ నేమో! అది లేకుండజేసితిరి. చంపితిరి. ఆచాపున కియ్యకొన్ననన్ను విడువకున్నారు. చంపియుఁ జావనకున్నారు. ఇంత చూడలే లేని మీచేతులార నను సంహరింపుడు, దానికైన సమ్మతించును.

మతము—అమ్మా! ఇట్లేల మాటలాడెదవు?

### అనుబంధము 41.

నీవు ఘోరుఁ జూడఁగోరి చారుమతితో నతఁ డున్నయెడ కేగి చూచియుఁ దనివ్విడి విక్షింప లే దని యూరక చూడవలయు ననికాదే, వానిచిలుమకొనిరాను నన్నంపితివి? చూచినప్పుడె కూడవలెనా? నీ శెంత ప్రార్థించినను నిప్పు జెతఁడు నినుఁగలసి యుండునా? ఇంతకే యింతేల యుమ్మలించెను? ఇప్పుడు మించిపోయి నదేమి?

కనక—దేవీ! ఈమలయవతి మాట సత్యము. ఆయర్జునుఁడు సన్నాస్త్రి వేషమునఁగదా యిందు వచ్చుట! నీ వతని గుఱుతించినట్లుచు నతనికిఁ జెనుపక పోయితివి. నీ శెవ్వ రగుటయుఁ జెలుపక పోయితివి. ఇట్టిచోరూపాంతరమున నున్నవాఁ డిప్పుడే నిన్నెంచైనఁ బరిగ్రహించియుండునా? ఇంతయోచింపరాదా? మరలవాని నీవుగంటి వేనివాఁ డవశ్యము నీకుఁ జిక్కఁగలఁడు. నేనూరక నిర్ముఱిడిలబలుకుటకైచెప్పు మాటలుకొఱు. ఇందే దాఁపుననుండి మేమందఱముఁదిలకించుచుంటిమిగదా? వాఁడు నినుఁజూచినప్పుడె ప్రభువచెంది వితాపపడెను. అప్పుడు ముఖలక్షణము నాయర్జును నీడ గుఱుతించితిమి. నీవు ప్రమీలదాసివని యతనితోఁ జెప్పుకొనువఱకు మోహంపు జూపును మాటలును వానిఁ బాయవయ్యె. సమయము స్థలమును నునికిఁ జూచి యిప్పుడొప్పకపోయెఁ గాక వేఱొకిటి కాదు. నీవు కొంచెము మించిపోవనిచ్చితివి. త్రోఁపువడితివి. దానిఁజూచి నొడమిన యిందుక కనలువలన మేమే యాచారుమతిఁ బంపి సుయోగుని నెవమున నంతరాయము గలిగించితిమి. మఱియొక సారి నీవువానిఁ జూచి మాటలాడితి వేని నీ కార్యము సఫలమగును.

ప్రమీల—అయ్యో! మఱియొక సారి వాని నెందుఁ జూతును. ఆ రమణుని పునర్దర్శన మగు భాగ్యము వాకుఁ గలదా?

### అనుబంధము 42.

చారు—ఏల వగఁ జెంచెదవు? ముం చెట్టు లాయర్జునుఁడు జరుప నుద్దేశించుటయు నా సుయోగుఁడు నీ కుఁ జెప్పఁ గలవాఁడు. తోషేమి వేషము స్వీకరించునో యేమి చేయునో యెఱిగి యోచింతము.

ప్రమీల—చేలియా! ఏ వా టేపనుమాట యెంత సులభముగ నెంతవరకె జెప్పుదువే.

ఈరాత్రియే నేటివింప గదా? టేపు నేనెవ్వతెను!

కనక—

అనుబంధము 43.

అయిన నింతాతురముగా నున్న నా కొకటితోచు చున్నది. ఈరాత్రి ఏవే యాతని కిరిమనకుం బోయిన నన్నియు ననుకూలమగు.

ప్రమీ—నే నెట్లు పోవగలను? పోయిన నెట్లు సిగించు?

కనక—అట్లుగాకున్న నేనే యెట్లయినను బోయి యామనోహరు నిందు దోడెత్తును.

మలయ—వలసియున్న నేబోయెద. నాపై నజ్జనునకు విశ్వాసము మొదలు. వాని యెదుట ఏచారుమతి నన్ను నిట్టినది యా విశ్వాస మినుమడించి యుండును. పోయి వత్తునా?

ప్రమీ—సఖులారా! మిమ్ముల నే నమ్ముజాలను. నాకొప్పుడుతోచుచున్నది మీరే యాపురుషపుంగవుల గోరి కాకుం గాకుండ జేసియుంచురని! అట్టిమిమ్ము నమ్మి యుద్ధను నొద్దకుం బున గలనా? నేనే యెట్లయినను బోయెద.

మలయ } —అట్లే కానిమ్ము.  
కనక }

ప్రమీ—నేబోయిన నతం దాదరించునా? అదరింపకున్న నేనెట్లు భరితును?

మలయ—ఆవశ్య మాదరించును. సంశయింపకుము.

ప్రమీ—అయ్యో! నే నెట్టిభ్రాతానే! మీవట్టిమాటల విశ్వసించు చున్నాను. నన్నా మహాదుహం డే గీకరించునా? అట్లుగీకరింపగలవాడేని యప్పుడే సమ్మతింపక పోయియుండునా? ఎంత వీటిండి నైతి? ఎంత యవమానిత నైతి? ఇట్లయ్యు జీవింప వలయునా?

అనుబంధము 44

నీ! హయమేధశురగంబు నట్టెపోనియ్యక

దిట్ట నె నేనేల కట్ట నిడిపిం.

గట్టితిం గాక యక్కట యూర కిట్ట నుండ

గూడకట్టునునేల చూడక బోతిం.

జూడమా పురుషులం జూచినంత నె పట్ట

జాలనిమరులు నా కేల కలిగెం.

గలిగెంబో సమయంబు గాదన కిచటి కా

తని నేల విలిపింప మనసు కలిగె ||

తే॥ గీ॥ బాళి న్నాచక యెంతటిబేల నైతిఁ ।

బేరు మఱిగించి యెంతటి వెకలి నైతిఁ ।

గోరిక వచించి యెంతటిగోల నైతి ।

జనవిభునిఁ బొంద కెంతటియనద నైతి ॥

ఇప్పుడె యీకరవాలమున—(ఎత్తును.)

అందఱు—(హా ! హా ! అని నిలిపి)

అనుబంధము 45.

చారు—అమ్మా! యిండుక తాగుము. నాకొకటి తోచుచున్న దిప్పుడు. మావల  
లకుఁ జిక్కి యిపుడు చెఱపాల నున్నవారున్నరు గదా! వారివలన నీ కార్యమన  
శ్యముసాధింప నగు. వార్షదఱు మే మెల్లెగరులాడి చిన నల్లెగరులాడు చున్నారు.  
వారికిఁ జెప్పఁ దగినరీతిఁ జెప్పిన నీ కార్యము చేయవచ్చు. (కనకలతామలయనకుల  
చెవులలోఁ నేమోచెప్పును.)

కనక } ఇది మంచిమాట. తప్పక సిద్ధించును.  
మలయ }

చారు—దేవీ! నే నింకను దీనికిఁ గారణములు చెప్పుచున్నాను. ఇప్పుడ మే మందఱు  
అము గాతాగృహము నొద్దకుఁ బోయెదము. (నిష్క్ర.)

—(O)—

పంచమాజ్కము - ద్వితీయరంగము.

అర్జును శిబిరము.

[ ప్ర: అర్జునుడు-సుయోగుడు.]

అర్జు—వింటివి గదా నాచరితము ?

సుయో—వింటినిగాని నీ కాసతీమణినిఁ జేపట్టకున్నది తప్పని నాకుఁదోచుచున్నది.

అర్జు—నాకుఁదొలుత నట్లేతోఁచెను. చూచిన శెంటుసే తీవ్రపడి నారూపమును సయితము మఱచి మోహపు మాటలాడ సాగితి.

సుయో—అట్లయిన నేల యప్పుడే దానిఁ బరిగ్రహింపజైతివి ?

అర్జు—సుయోగా! తెలిసి యిట్లేడిగెదవు? ధర్మజుఁ డధ్వరకంఠముఁ బూని నను హయరక్షకుఁగాఁ బంపియుండ నియమములు మాని. మనవారందఱుఁ జేజనుండిన చింతలు మాని దాని నేనెట్లు పరిగ్రహింతును ?

సుయో—మీమాటయే మేలు. ఊర కడిగితిఁగాక మీ రిట్లు నర్చినదియే శ్రేష్ఠమగు కార్యము. రాజేంద్రా! చూచితివా! మనవారిలో నీమోసకారితరులచేతఁ బడిని వారు నేనొక్కఁడ, నీవొక్కఁడవు. మిగిలిన యందఱు నెట్లయిరి? ఇట్టి తుష్కేందు వదనలకుఁ జిక్కిన మనపౌరుషమునఁ బ్రయోజనమేమి?

అర్జు—అది యుండనిమ్ము. నీవానాడు నిను గుఱుతించినవారివలనఁ జేజసాల నునుపఁ బడక బ్రదికివచ్చినదే మిక్కిలి యెక్కువ.

సుయో—ననుఁ బట్టినగయ్యాళి నన్నే మో యని యెంచియుండెను. నేనుబడుగు వాడ నగుట దుర్బలుడ నని యెంచెను. మిగిలినయందఱు జరిగిన శెంటుసే దానిచీర పయఁ టదానికన్నులకుఁ గట్టినది. ఒకతన్ను తన్నినది. వచ్చినది. (నైగఁజూపును)

అర్జు—సెబాసు ! సుయోగా! నీవు మలయవతియనుదానిఁ జూచినావా ?

సుయో—దాని నేనే మెఱుంగుదును ? చారుమతియా ?

అర్జు—చారుమతి కాదు మలయవతి.

సుయో—అది యెవ్వరెయో.

అర్జు—అది కడు నెఱజరాదు. నాయెడ దానికి భక్తి కలదు.

సుయో—ఎంత భక్తియున్నను మనము నమ్మరాదు సుమా.

అర్జు—సుయో గా ! నీవు ప్రమీలను జక్కగఁ జూచినావా ?

సుయో—ఎక్కడిది? రాయబారమునకు నేఁ బోయియుండినపుడయినదానిఁ జూడ నెఱి.

అర్జు—దానిదానియే యట్లుండ నింకది యెట్లుండునో ?

సుయో—మంచిమాటాయే. నీకేమా యిండుక మనసు కలిగినట్లున్నది. ఈమాటల నేమి ప్రయోజనము? ముందు జరుగఁదగినసంగతుల విచారితము. తీఁపు మన మేమి చేయవలయు ?

(శెలుపలధ్వని)

అర్జు—సుయో గా ! శెలుపలఁ జప్పుడు వినిపించె. పోయి విచారించిరమ్మ.

[ప్రవేశము: చారుమతి (వ్రక్కన.)]

సుయో—(శెలుపలకు వచ్చును.)

చారు—(సుయోగునితో రహస్యమాడును.)

సుయో—(అర్జునునొద్దకు వచ్చి) దేవా ! గానవిద్యానిపుణ యట ! గంధర్వాంగన యోక్తవచ్చి యోలగము నడిక్షించు చున్నది.

అర్జు—గంధర్వాంగనయా ! గానవిశారదయా? మేలాయె. ఇప్పుడు ప్రార్థనైతినది ?

సుయో—(గడియారము చూచి) జామురాతిరి యవుచు వచ్చెఁగదా ?

అర్జు—నడురేయి యయినను మానె. రమ్మనుము వీనులవిందుగా నింతగానము విందుఁ గాక.

[ప్ర: ప్రమీల వేషాంతరమున.]

రమణీ! రమ్మిందుఁ గూర్చుండుము. ఏదీ ! నీవిద్య నింత యాలకించెద. (స్వ)

ఎవ్వరి వనిత! ఎంత రూపవతి! దీనిపోలిక శెండో చూచిన జ్ఞాపక మున్నది.

ప్రమీ— అనుబంధము 46.

అర్జు—అంగ నామణీ! నీపాట యపూర్వముగా నున్నది. దీనియర్థమును గడు సారస్వముగా నున్నది. కడు సంతసించితిని.

ప్రమీ— అనుబంధము 47.

అర్జు—అంగ నామణీ! నీపాట యపూర్వముగా నున్నది. దీనియర్థమును గడు సారస్వముగా నున్నది. కడు సంతసించితిని.

కం॥ ప్రవిమలమై సురుచిరమై

నవమోహనమై సుధాభినవమై సరస ।

ప్రవణంబై నీగానము ।

శ్రవణానందంబు నించె జలజదళాక్షీ ॥

నీయభీష్ట మేమి? కొమ్మిహారము.

ప్రమీ—ధరణీకా! గంధర్వలకు మా కీర్తూషణములేటికి? ఇట్టివారి మాదానీ జనములకు దినమొకపదిగా నిచ్చువారము.

అర్జు—అయిన యిమింపుము. నీయభీష్టమైన నేమి ?

ప్రమీ—నాయభీష్ట మడిగి ప్రయోజనమేమి? నీ వేమైనఁ దీర్చునున్నఁ గదా ?

అర్జు—(స్వ) ఎందో యీర్ష్యవియు వినియున్నాను. తరుణీ! ఇట్లే లడిగెదవు ? నేఁ దీర్చఁజాలని దెట్టిది? నిర్భయముగా నడుగుము. ఎట్టిదానినయిన యుక్తముకొనిది గాకుండిన నిచ్చెదను.

ప్రమీ—మహాత్మా! మాలోకమునందంతయు నీరూపవిఖ్యాతి నిండియున్నది. ఎన్ని యజ్ఞము లెన్నితపములు చేసియుఁ బడయఁజాలని యా యూర్వశిరానె మోహించి వచ్చినను కలదనిన ధీరత్వ విఖ్యాతియు నిండియున్నది. నాటసుండి నినుఁజూడ వలయునని నాయభిలాషము. ఇంత వఱకది సిద్ధింపదయ్యె. నేడు నీవేయిందు వచ్చుట సమకూరె. మనోహరా! పురుషులయెడ స్వచ్ఛంధన ర్తన లగుమంగళాంగులు దేని నభిలషింతురో దాని వేడుదాన.

అనుబంధము 47.

అర్జు—రమణీ! నీయట్టిగాన విద్యానిపుణయు సరసాగ్రేసరయు శగు యువతి యిటు ప్రార్థించుట భాగ్యము గదా? అయిన నామనవి నింత వినుము. నేను ధర్మజుఁ డొనరించు ముఖమునశ్యము శంఖంబడివచ్చియున్న వాడ. యాగదీక్షనాతఁ డెట్లు యేనునట్లు వహించి నియమవ్రతము సలుపుచున్నవాడ. కావున నిపుడు యిమింపుము.

ప్రమీ—పురుషపుంగవా! ఇదేమి మాట? హయరక్షగావచ్చిననీకు నియమము లేక కావలయు! కాముఁడు నను సుమశరముల పాలు నేయుచున్నాఁడు. ఇంచుక తడవిన వాప్రాణములు నిలుచునట్లు లేదు.

అనుబంధము 48.

పురుషపుంగవా! నేవినఁ జాలను. ఏవీకార్య మొనరింపక తప్పుదు. ఇంతదూరము నుండి నిను జెదకికొని వచ్చిన యతివ, కాకాభంగ మిట్లనర్చుట పాడియా? అర్జు—కామిసి! నను జెరలం బెట్టకుము. అన్నినియమును అట్లుండ నాజెను జెంట సహాయధూతులుగా వచ్చిన మేఘవర్ణ సాత్యకి వృషకేతు ప్రహ్యమ్నాదులు, ఏపుర భామినులకుఁ జిక్కి నిర్బంధమున నుండువారు. వాజిమేధహయమును వీరిచేఁ జిక్కి నాకింకను నబ్బకున్నది. ఇట్లుండ నేమి సంతోష మని నేను ఏయభిప్రాయము నెఱవేర్చును? ఊరక నను బాధింపకుము.

ప్రమీల—ధరణీకా! ఈకార్యమున కింత కావలెనా? ఏవీపని కించుక సమ్మతించిన ఏహాయము ఏకిప్పింపఁ గలను. ప్రహ్యమ్నాదులనెల్లఁ జెఱవిడిపించి ఏకు ముదము జనించునట్లు చేయఁ గలను. తుద కాప్రమీలనే ఏదాసిగాఁ జేయఁ జాలును. యోచింపకుము.

అర్జు—(స్వ) ఇదే మీ కౌంత యిట్లనుచున్నది? ఇది యెవ్వతెగా నుండెనోపు? (పరికించి) ఈ కామినియా యిపుడు తెలిసెను. అభవనమున నేఁ జూచియుండిన ప్రమీల దాసికాదా యిది? నావలెనిది యిప్పుడీ వేషముఁ బూనివచ్చినది. (ప్ర) కామిసి! నిన్నెఱుంగును తెమ్ము. ఈయూరికి నవీనాగి నుండెయున్న యొకయతి నిన్ను ఏ యింటఁజూచి నట్లుచు వానిసపురతిఁ గోరి నిర్బంధపఱచి నట్లును నాయతి యింతఁజూతు నాలోఁ జెప్పెను. ఆతఁడుచెప్పిన యంగమచ్చల గుఱుకు లన్నియు ఏయందుఁ గనుపట్టుచున్నవి.

సుగంధివృక్షము.

ఏనుధావిలాస మింక నీకె యుండనిమ్మునకే  
మోసగింప నెంచితే వినోదమే ప్రమోదమే  
వేసరంగఁ బోకునీకు విన్నవించువాడ నో  
భాసురాంగి యిట్టిభంగి పాడిగాదు మానిసి.

కన్నవారిఁ గలయఁగోరుకౌంతలనెల్ల ఏకవృద్ధి కౌతుించు ననియెంచితివా? ఏవా ప్రమీలదాసి పగుసుగద్రపు కావా?

ప్రమీల—నరపాలకచంద్రా! ఇంతకువచ్చిన నేనేల దాఁపవలయు? ఏవేల యాయుక్తు లాడెదవు? నేనే యాయతింద్రుతో మాటలాడినదానను. నేఁ బ్రమీలదాసినిగాను, సుగద్రసుగాను. అయ్యునుఁడు యతివేషము ధరించి, పురిఁ బ్రవేశించినాఁ డని యెఱిగి యతనియభిప్రాయమునుఁ జెలిసికొనక నన్ను నే నెఱింగించు కొనుట యనుచిత మని యెంచి ప్రమీలదాసి నని చెప్పికొన్న యప్రమీలనే నేను. ఇంక

నాశయము గుఱుతించితివా? ఇప్పుడైన నాశుద్ధమానసము నెఱిగితివా? భూరమణా! నిన్నే నమ్మినదానను. చైవమ వంచుడు, త్రిముడు వంచు, సఖుడు వంచు భావించు చున్నదానను. అనదను, దీనను, నన్యధాగతికను, ననుచు చెగడనాడకుము. ననునిరాశఁ జేయకుము. విడనాడకుము. త్రోయకుము. ఏపాదములయాన. నిను గా కొరుని నేఁ గోరినదానఁ గాను.

అర్జు—(స్వ) అహ! ఈ తన్వీయా ప్రమీల! నామది నిది యాకరించుచున్నది. అయ్యో! నేనేల బేల నగుచున్నాను? ఇట్లునప్పుట తగునా? (ప్ర) తరుణీ! ఏ కేటి కీభ్రాంతి గలిగె? ఇది వలవని చురాశ. దీని మానము.

ప్రమీ —ప్రాణేశ! నన్నిట నిరాదరణ మొనర్చ నాయుపరాధమైన నేమి? అనుభద్ర యు నాయులూపియు సాచిత్రాంగదయుఁడైనపుణ్యము నేఁజేయు నెతినే? నాథా! నిను మానను. ఏ వేమన్నను మానను.

#### అనుబంధము 49.

అర్జు—వనితా! ఇదియా ఏధీరతనము? ఇంకూరకుండుము. నానుఁ గోపముగలుగు.

ప్రమీ—ఏనుఁ గోపముగలిగిననను సుహరింపుము. కొదవను. స్వవనితను సుహరించుటకు నాథుఁడు స్వతంత్రుడని యందురు గదా?

అర్జు—ఇంకఁ జాలు ఏసరము. వ్యభిచారమున శత్రులఁ గెలువ నుద్దేశించుట వర్ధమని యెంచుము.

ప్రమీల—(కోపమున) ఓరీ! మహర్షిగుండు చున్నమగున నెట్లాడిన నాడవచ్చు నను కొంటివా? ఏనాయి నిన్నాడ నిచ్చినం తయు నాడెదవా? నన్ను వ్యభిచారిణియని యాడెదవా? ఏల పలుకవు? దయ్యముపోలె మగఁడుండ వనియెనుట యమాదులతో సంపర్క మొనరించి మి మ్మెల్లరఁ గనినకుంతి యెట్టిది? మీకన్నులయెదుట మియిందఱితో నేకరీతిఁ గలయుచున్న ఏసతి పాంచాలి యెట్టిది? అట్టిదాని కొడుకవు, నట్టిదాని పతిని ఏవు. ఏ కిట్టిమాటలు గా కిం కెట్టిమాటలు వచ్చును? అరయ నేరక నన్నిట్లాడెదవా? కావలసియున్న నావాక్యము ఏతల్లిపై ఏసతిపైఁ బ్రయోగింపుము అప్పు డది సమంజసమును సారకము నగు.

అర్జు—పవిత్రచరిత్రల నిట్లాడిన నాలుక గోయింతును.

ప్రమీ—నా నాలుక ఏవు గోయింతువో? ఏనాలుక నేఁ గోయునునో యెఱుంగఁగలము నిలువుము, (కటారి చేఱునును)

#### అనుబంధము 50.



అర్జు—తరుణీ! నాప్రాణముపై వచ్చువఱకు నే నంగనలపై బాణ మెత్తను, నీయిచ్చ చొప్పున యుద్ధమాడుము చూచెదఁ గాక.

ప్రమీ—ప్రాణకాంతా! (ఖగ్గముఁ బాటపైచి) నేనెంతటి పలుగాకిని! ఎంతదుష్కృత్య మొనరించితి! ఇది ప్రణయముగాని నిక్కంపుగనలుగా భావింపకుము. నన్నా దరింపుము. రక్షింపుము.

అర్జు—ప్రమీలా—నీవేల యిట్టి మోసములు చేసెను. త్రికరణశుద్ధిగా నిను నే వరి—

[ప్ర: రభసముగా భుజబద్ధులై ప్రద్యుమ్నాదులు.]

ప్రద్యు—తాళుము, తాళుము. నిలుము నిలుము. నీవు వరింపనే వలయు తప్పదు.

సాత్యకి—ఔను, ఔను. వరింపవలయు, వరింపవలయు.

అందఱు—(గట్టిగా) వరింపవలయు. వరింపవలయు.

అర్జు—ప్రద్యుమ్నాదులారా! ఇదియే మాగడ మిట్లాడెదరు?

ప్రద్యు—ఏయగడమును గాదు. నీవు వరింపకున్న నీయిచ్చ చొప్పునఁ బొమ్ము. మే మిందే యుండెదము.

సాత్య—మేము హయము నెత్తుకొని యెక్కి డిక్కనఁ బాటిపోయెదము. ఇంక ఘోర బాధ మఖము నిర్వహింపనీ.

మేఘ—అహయమును నేఁ గత్తరించి వైచెదను.

నీల—నేనిక్కడ విడిచిముందొక్కడుగు రాను.

సాంబ—నేత్తిన గుఱి వేసికొని నీవేబొమ్మ. మేము రాము.

అర్జు—మీ రేల యిట్లు విజృంభించితీరి? చెప్పినదియైన నేమి?

అందఱు—విజృంభణము! మఱి విజృంభణము. ఇంకిను విజృంభణము. నీ వీగని వరి యింతువా లేదా?

అర్జు—లేదన్న?

అందఱు—మేమందఱు నీ నైత్తికొనిపోయి చెల సాలలోనునిచి మానారీమణులతో మేము భోగభాగ్యముల ననుభవించెదము.

అర్జు—సుయోగా! ఈమాధు రేల యిట్లయిరి!

సుయో—మీరకశ్య మీనానివలెప వలయు. కాకున్న నే నీ దుండను. వీరివైటఁ బోయెదను.

అర్జు—సే సే మొనర్తు నింక?

ప్రమీ—దేవా! ఇందలు నాకొఱకు నిను వేడు చున్నవారే ఏ కల కరుణ రాదు?

### అనుబంధము 51.

అందలు—(అర్జునుచే పట్టి-ప్రమీలచేతఁ గలియఁ జేయుదురు.)

అర్జు—ప్రమీలా! మనవారి కిందటి కిష్టమైనపని సేఁగా దందునా? అవశ్యము కానిమ్ము.

అయిన సవనము కడచను వఱకు మాత్రము ననుక్షిమింపుము.

ప్రమీ—ప్రాణేశా! ఎప్పు డెప్పుడు నీవిలాపాంబుధి నోలలాడుదు నని వేకరఁచున్న నాకు నిమేష మొకయేడై తోఁపఁగలదు. అయినను నీ వంగీకరింతు నని చెప్పినదే పదివేలు. సోమపానమైన పిదపనే నాయధరపానముఁ గానిమ్ము. అయిన నీ హయము వెనువెంట ఓతోడఁ గూడి యేతెంచుటకును, యజ్ఞమునకు మీయూరికి వచ్చుటకును ననుగ్రహింపవలయు.

అర్జు—రదుణీ! అట్లులే కానిమ్ము.

[ప్ర: కాదంబిని, కనకలత, చారుమతి, మాలతి,

మంజువాణి- నులయవతి, మంజరి.]

శ్రీ—(వారివారిపురుషుల బంధనములు వారువిచ్చుచుండఁగా)

శ్రీ పురుషులకు వివాహములు.

### అనుబంధము 52.

— \* మంగళము \* —





శ్రీ

## ప్ర మీ లా ర్జు నీ య ము.

ఉత్తర రంగము.

[ఓకానొకనటుడు ప్రవేశించి.]



సీ॥ సతుల కించుకయైన స్వాతంత్ర్య మిచ్చుట  
తరము గా దనుపుణ్యపురుషులార ।

స్త్రీలకువిద్య నేర్పించిన లోకముల్

మునుఁగు నం చనుధీరమనుజులార

పాటింపఁ గూడ దెచ్చోటఁ గాంతలబుద్ధి

ప్రళయాంశకం బనుభవ్యులార

సుతులఁ గాంచుటకంటె సతులకు నిఁకొక్క

పనిలే న నెడుమహాప్రభువులార

తే-గీ. ఆలఁగించిరే ప్రమీలార్జునంబు

సరసితిరై వీరు పురుషుల నాడుభంగి

యెంచి చూడంగ నాశ్చర్యమేమి కలదు

బలముగలవారె యెయ్యడఁ బ్రభులు గారె.

ఉ॥ మాసవత్తీలామ మగ

మానిసితోడు వహింప కుజ్వలం

జైన మహావనిఁ జతురు

పాయధురీణత నేలి సర్వది

జ్ఞానితవైభవంబు నస  
 మానబలంబును గన్న యీప్రమీ  
 లానళినాయతాక్షికిని  
 లగ్నము లెవ్వరు కీర్తిసంపదక

సీ॥ అనిలోన నరకాసురుని డీలుపడఁ జేయఁ  
 బరఁగిన యొక సత్యభామ గలదె  
 పతికి సారథ్యంబు వఱపి యాదవ సేన  
 బడలించు నొక్క సుభద్ర గలదె  
 అరిసతు ల్విధన లొనందాఁకముడిఁ గట్టఁ  
 జాలని యొక్క పాంచాలి గలదె  
 రాజ్యధోరణి యెల్ల రాజులు భళి యన  
 నేలెడు నొక్క ప్రమీల గలదె

అ-వె॥ కలుగ్గరై భరత ఖండంబునను మున్ను  
 ధీరసతులు విమల భూరిముశలు  
 ఇవ్వు డట్టివార లెందైన నున్నారె  
 లేరు లేరు లేరు లేరు లేరు

సీ॥ మున్నటివా రేల కన్నారఁ గనమె నేఁ  
 దున్ననారుల వారి నెన్న వలదె  
 చక్రవర్తిని నావిశాల ధారుణి నేలి  
 క్రాలు విఘ్నోరియారాణి లేదె  
 పాండిత్యపరిణతోపన్యాసముల నించి  
 జగమెన్ను నానిబెసాంబు లేదె  
 విమల కావ్యంబుల నమ్ముతంబు గురియించు  
 శేనాస్త్రి ననుమందయాన లేదె

తే॥గీ॥ ఊయిదాదుల దెందరో యుండలేదె  
పశ్చిమధరాతలంబున భరతఖండ  
మున నొకర్తుక యట్టి బల్వనితకలదె  
కటకటా యిట్టిదశకేమి కారణంబు.

సీ॥ తనకన్న బిడ్డల కనువార విమలవి  
ద్యావినీతుల నేర్పుతల్లి యేది  
పితరులు గౌరవస్థితిఁ గాంచఁ గలిగిన  
విజ్ఞానధన్యయా బిడ్డయేది  
గోడువెట్టిక తనకోడలికిని ధీర  
చిత్తంబు గలిగించు నత్తయేది  
పొరకచేటలఁ గాక పారి నత్తమామల  
గురుబుద్ధిఁ దనియించు కోడలేది

తే॥గీ॥ వరుసుధీగరిమంబున వన్నెకెక్కి  
తనమగనిఁ దప్పత్రోవలఁ దగులకుండ  
నంకుశంబుగ గృహకార్యయాత్రలెల్ల  
భారమువహించి వెలయించు భార్యయేది,

కీ॥ ఏరాజ్యంబునఁ దిరుణులు  
దారకళాకుశలసుస్వతంత్రులు గలరో  
యారాజ్యంబునఁ బురుషులు  
ధీరులు నధికారు లమలధీసువిచారుల్.

క॥ ఏరాజ్యంబునఁ జేలు లవి  
చారులు పరతంత్ర లస్తనత్వలు గలరో  
యారాజ్యము పురుషుల నా  
ధారులు నవిచారు లస్వతంత్రవిహారుల్.

సీ॥ అన్వర్థముగఁ గాంత యబల కావున దయో  
 జ్వలనమత్యము నింపవలయు నుండి  
 పుత్రుల కిల మాతృబుద్ధి పాల్పడుఁ గాన  
 లలన విద్యల నేర్వవలయు నుండి  
 నీరజాక్షికి విద్య నేర్పినంతనె మగం  
 డలని కూ డుడికింపవలదు నుండి  
 స్వాతంత్ర్యమగునంత పనిత పతివ్రతా  
 భావంబు తక్కువపడదు నుండి

ఆ॥వె॥ విద్య నేర్పినంత విరిబోణి సాతంత్ర్య  
 మడర యిక్తివాయు ననుట తగునె  
 విద్యలేనివారు వెలయాండు కాలేదె  
 కొంద అవనిఁ కల్గినింద నుండి

సీ॥ సాత్యంత్ర్యమీకున్న వలదు పోవఁగ నిండు  
 పారతంత్ర్యము మాత్ర వలదు నుండి  
 పూడ సేయక యున్నఁ బోయే నేలను బెట్టి  
 కాల రాచుట క్రూరలీలనుండి  
 ఎల్లవిద్యల నేర్చ నొల్లరో వలవ ద  
 జ్ఞానవారిధి ముంచ జనదు నుండి  
 రాజ్యతంత్రముల నేర్పకయున్నఁ బోనిండు  
 ప్రకృతితంత్రము ద్రుంపవలదు నుండి

తే॥గీ॥ అపుడు మానససుఖము లింపాను నుండి  
 యపుడు మీపారతంత్ర్యంబు లడఁగు నుండి  
 యపుడు దేశంబు వృద్ధిమై నలరు నుండి  
 యపుడు మానవత్వము నిశ్చయంబు నుండి

# అనుబంధములు.

అనుబంధములు.

1.

రాగం-కాంభోజి.

తాళము-అది.

కమలావళినీదాసుని-కాపాడంగరారాదె

రమణీయము నీపదసేవనె

సమంచితము మాననుదేవా ।

సాంగవేద పదసంగతకరుణా-పాంగదానవ విభంగచలితసా

రంగపోష సువిహంగమహాహ-రమాకరా-సమానరా-రఘు

వీర ॥

॥ ౧ ॥

సామగాన పరితోష భక్తజన-కామితదాయక తాపహరా

రామకృష్ణ కవిపూజితనామ-రమణీయమణీభ్ర మణీయస్మణీ॥౨

2.

శ్రీలు—

రాగము-శహన

తాళము-రూపకము.

సాటిలేనియీవన-వాటిజేరనెందు-వర సుఖదము

తోటలెల్లనిండి-సుమములచే-నీటుచేయనిరతసువాసనవెలయ

మంజురీలిలికములు-శింజితమ-లంజేసెముదమలరంగ

మంజుళములనీడ-కదురుచిరము-కుంజపాళి-గనుంగొనఁగా

మనమలరె.

॥ ౨ ॥

భృంగతతులు ఝమ్మని-పొంగిపాటపాడ-విసమధురము

అంగజాతుదాటి-బురికొలిపెడు-అంగనలకు నొల్లని మదిఝ

ల్లనఁగా

॥ 3 ॥

మారువూజ సేయఁగా-కోరుఫలము లిందుకొఱవడవె

కీరతతులమేళములు గలిగెను-చారుకువలసా రసములుపూర

సములు ॥



అనుబంధములు.

3. హయ— రాగం-కమాజ. తాళం-రూపకం.

తురగాధిపాల్కుభావ-మీర-భంజితేంద్రును

హరి-మేధవాజిపోవుదారి-మీరిపోసుడి

వ-నీమనెట్టిరాజుదీని-జేరిపట్టునో

కడు-భీమభంగిమ్రంపవలయు-భీతిగానక.

॥ ౨ ॥

ఇదె-ముందుహయము బెడరినిచె-నేమిచోద్యమో ముదమంద

న బైపట్టిచుట్టి-ముట్టినిలువుడి.

॥ ౩ ॥

3. రాగం-దర్బారు. తాళం-అది.

స్త్రీలు—భళిరేయక్కడినీ హయము-తిలకింపగనగునబ్బురము కలి

గిన మనకొనునఫలము-బలువిడిదీనిని బట్టుదము(పట్టుదురు)

హయ—నేమపుయ్యె తురంగమము-నేమచిపట్టితి రీహయము భామ

లారవలదీ విధము-కామింశురే చేయగ దురము.

స్త్రీలు—సవనతురంగమ మిదియైన-జవగతి బట్టెదమిది మానమన

లనుగానిమ్మేమైన-నలరి బెడకుదుమెమదిలోన

హయ—తరముగాదు కాచిదినయను-ధర్మజుడంపిన దీహయము

మరణం బగునగు నేజయము-పరికింపగ లేదేభయము

5. రాగము-కమాజ. తాళము-అట.

హయ—వాణిమేధ హయముధర్మ-రాజు పంపెను-రాజవదనలారమీకు

నోజగోడు దీచిబట్ట-రాకుడి-హయముముట్ట-బోకుడి-తేజ

బట్టరాకుడి.

॥ ౧ ॥

స్త్రీలు—ఎట్టిహయముకాని-మేముపట్టవారము.ఎట్టిరాజువచ్చెనేనిఁ  
గొట్టవార మింకమిమ్ము-గొట్టమే-సవనహయము.బట్టమే-  
నైరులబడ-కొట్టమే ॥ ౧ ॥

హయ—క్రీడివచ్చెహయము వెంటవీడెచూడుఁడి-ఈడుగాదు పాడి  
గాదు చూడరేల చేడెలార-రాకుడి ॥ వాడ ॥

స్త్రీలు—నీడఁబోకవాడియంప వేడిచూపఁగాఁక్రీడివచ్చెనేని రుద్రుఁడి  
డవచ్చెనేనిమేము-పట్టమే ॥ సవనహయము బట్టమే-నైరుల  
బట్టికొట్టమే ॥

6. సుయో— రాగం-కమాజు. తాళం-అది.

మాకుసలవియె.వీరిగోనియాడఁగా  
లోకమున నెందులేని.వికజూచితిమి  
యీకరణిసతులమే-మెందునైనగంటిమే.  
ఈయొయ్యారము-నీశ్వంగారము  
నేయెడ నెను-నెఱుంగము ధరలో ॥ ౧ ॥

7. రాగం-అపావేరి. తాళం-రూపకిం.

అదిదను—మనసిజాతలాలనా రమా- రమా-  
ఫనవిశాల-గుణసుశీల-ప్రదాతెపాల-నా-  
కసనీ-శ్రీ-మా-దే-వీ  
నసజాతవాసిని ॥

8. సుయో— రాగం-రంజుటి. తాళం-అది.

అబ్బ అబ్బ-యదేమి నూపమబ్బబ్బ-  
తబ్బిబ్బులాయెను-మెనుమబ్బుమూసెను  
నేనుబ్బిపొవఁజాలను.

॥ పల్ల ॥

అయ్యోలయ్యో-వెయ్యేలచేరజాలను  
రావయ్యమాటలు-లేవ య్యేగన్నులు  
ఉ-దయ్యమెఱుగును మాయబృ.

9.           మేఘ —   రాగం-కాంభోజి.           తాళం-రూపకం.

బౌరాయింతటిపాటువచ్చునె-శూరకోటికి ముద-మొదవెడు  
సారసాక్షులు-చేరవచ్చిన-క్రూరంబగువై రంబున-నేరితిగ -  
బోరాడుద || మార ||

ఇలలోగలశూరాళికి - బహుసాహసమగునేయిటు - కలకల  
సవ్వరెజనములు - బలుదుర్యశమలరారజెలనాజన - మిగ  
జంపగ.

10.           మేఘ —   రాగం-కమాజి.           తాళం-అది.

పోరాడ మాకుఁదగునే వారులతోడ  
పోరగసిగ్గు-నారులతోడను-వైరమిదేలాగలిగె  
చాలగ బాణము నేలీలబూనుదు-సోలవలసె యూరకె.

11.           రాగం-జంజాటిఁ           తాళం-రూపకం.

మేఘ — నారీమణితాళైదవే-దారుణమీ-నారసము.  
దారుణిను-ఎంతయును మిక్కిలియు చూడఁచూడ.

మలయ — పోరగలవెయసురా-పారకరా-రారయిటు,  
ఊరికిని-పారక-వెనుబడి-నాకుమిక్కి.

మేఘ — చేడెవిను నాకనిలో-నోడితినను-మానెరనీ వాడిగల బాణ  
మెద-గాడిననే-మాడెదవో (ఈశరము-బాణమెదనీయెదను.)

మలయ — కానికానిహీననిను-న్నానెదనే నేననిలో  
నానిశిత బాణములక-బోనగునేప్రాణముతో (నీకుమతి ఎం  
దునైన వలదని.)

12.

రాగం-భృగు.

తాళం-ఱది.

మేఘు—సరోజలోచనవిరోధమిది యేటికినాతో రణభూమి.

మలయ—సురారినీచుడ-కరాసి నినునేదునుమాడనే పొగనేల.

మేఘు—ధరాధరారాతియా-సురేంద్రుడేవచ్చిన-దురంబు నాతోడఁ  
శ్చేయఁగలఁడేయో-యరాళసి రోజయాహవముననిన్నాఁజ్ఞేదఁ  
గనుమా.

మలయ—అదేల సురేంద్రుడ-వా-మదేవుడే వచ్చిన-విచారణం  
బేనుజేయనేర నెయో-మదాంధనీకేమి మానమువలెనా-ప్రాణ  
మువలెనా.

13.

రాగం-కమాజి.

తాళం-ఱది.

మాలతి—ధీరా మేగా-యిదిశూరతనమా

సారిపోకనిల్వమింక బలుమాటల నాడగనేల.

సాత్యకి—బాలా-చాలా-మేలాయె స్త్రీలగు

పోలదీలాగాజనీకు-పొలతీ-వలఁతీచాలాయె.

మాల—ఊరికె మాటల-ధీరతనముగాదు

భూరిధనువుపట్టి నిలిచి-పొగడం జగడంబీరాడె.

సాత్యకి—ఈ పరితాళిఁగ-నోపుడెయబలా

మాపాలను నిల్చుటిది-మగువాపొగడందగడే.

14.

రాగం-కమాజి.

రూపకం-తాళం.

సాత్యకి—పోరాడఁజాలవయో

పొలతీ యాలమున || బోరాడఁ ||

మాలతి—నీ కేలయీకరుణ

నిక్కముగా || నీ కేల ||

స్తాత్య—తరుణీనిన్ను గన. గరుణయుప్పతిలె

యీదురమెట్లాడగల.

సూల—కరుణాలోకమున. బొరలక నిక్కముగా

నా-శరముల్లీవముకా

॥ పల్ల ॥

15.

రాగం-జంజూటి.

తాళం-అది.

వృష—అలముననునాకెదురెవరు-శూలియు నిండుడు నిలుతురొకో

బాలపు మిక్కిలియుబలపుగా-సోలితినని వడిబరుగిడుమా.

మంజు—బాలుడవెంతటి మూర్ఖుడవు-ప్రేలకు నీవొక శూరుడవే

శూలములగు నాబాణములక-దాళగల వెమటిబ్రది కెదవే.

వృష—అట్టులై నగొను మీశరముక-నెట్టినదాళుముచూచెదను

గట్టిగనిల్చిన ప్రాణములక-బట్టుగత్తి సెడుగనుమబలా.

మంజు—ఏమిరయంతటి శూరుడవే-నామహితాంబక విద్రేడుతుక

సామర్థ్యంబున నీదుశరం-బేమా యెనుగంటివెబాలా.

16.

రాగం-బ్యాగు.

తాళం-రూపకం.

సుయో—తీరు గాదు మేర గాదు-పోరగలవెచూడుక్షి

ఘోరమునమాడ కల. నారులారపీడుక్షి

॥ పల్ల ॥

మంగళాలింగనంబు సంగజాతుసంగము

రంగుమీఱగోరవలదె పొంగెనంత రంగము.

చారు—సాటిగాదు పాటిగాదు మాజ లేలమానుమా.

సూటిమీద బాణసమితి-నాట నెందుపోయెదో.

॥ పల్ల ॥

ఏలయీవిచారమిందు. పోరనిల్చి చూడుమా

లీలతోడనింతలోన-కూలచేతుచాలు కే.

17.

రాగం-జంజాటి.

తాళం-అది.

కనక—ఒక్కరును-పోరాడువారే-లేరుగదా

ఎవ్వరును-పో॥ కొంతయును పో॥ యిందుమరి ॥ పల్ల ॥

పోరఁగజాలువీరులెలేరుపారాఽయారనివేసాఽతినిమఱి ॥పో॥  
కుంతికుమారుఁడె తటిభటుడో - వింతాయెనీయాజినింతైనఁ  
గాసమఱి.

18.

రాగం-భాగము.

తాళం-అట.

ప్రద్య—భాసురాంగీమణి చూడరాదా-నను-దాసుఁగాఁగై

కొనియేలరాదా-మీసరమాయెను దాళజాల. ॥ ౧ ॥

కనక—పోలదీమాటలనాడనేలా-యీలీలసంగ్రామము

మానవేల-దూలిపోవ సరిసోలిపోవ-వడిపోవ-యీ విచారమేల.

ప్రద్య—మంగళాంగీయిటుపోవకుమా-నాకు-కొంగిలీకత్తోయకుమా

కొంగిలీకత్తోయకుమా యిటుభంగమొందఁజేయకుమా.

కనక—ధీరవిలాసయాతీరుమేలా-యని-పోరకీవిచారములా

పోరకీవిచారములా-కడు ధీరురీతివాదములా, ॥ పల్ల ॥

19.

రాగం-జంజాటి.

తాళం-అది.

నీల—ఎంతనిపొగడుదునింత-యీ-కొంతలచెలువమునింత॥ మావార

లువెలిరాఁరై రే-యీ-నారులవలఁబడిపోరే, ఏదానిఁజూచిన

లేరే-యీనారులవలఁబడిపోరే, ఇది-దురాగతముగాదా-దు-

ర్యశంబలనిరాదా-భీతిలేదా-చూడబలువంత. ॥ ఎంత ॥

ఈచానకానకటుపోయె-ఇంతైన కరుణలేదాయె ॥ తుదలేనినిం

డు వెతలాయె-ఇంతైనకరుణలేదాయె-ఓ-మనోజ్ఞకలవాణి-నను

గనంగనవెరాణి-మంజువాణి-రావె-నాపొంతా.

20.

రాగం-పీఠ.

తాళం-అది.

మలయ—కడు-పరాకు మానియాలి పుమా-మా-భంగముదేవీ.

పార్థునిభటులు-పారంగదోలఁగ-వ్యర్థలమగు

గతిగలిగె-యనర్థములాయె.

॥ ౧ ॥

పోడిమివారితో-బోరఁగఁజాలక-యోడితి మవ్వయేమనఁగా

మేము:-నేడబలలము

॥ ౨ ॥

21.

రాగం-కాంభోజి.

తాళం-అది.

ప్రమీల—ఏమిది చిత్రమొయేమియుఁ దెలియదు

నామది నేమియు-సన్నిక పొడమదు

ఇలలోన నెందును-దులగానకున్నమి

మ్మలక్ష్మిడి నేడుతా-గెలువంగఁ జాలెనే.

॥ ౩ ॥

22.

రాగం-మోహన.

తాళం-అది.

ప్రమీల—కొనిరమ్మా-మఁజరీ

ధనువు నిషంగము తడయకనసియు

॥ పల్ల ౩ ॥

నారథ మిప్పజె-చేరికఁ బూన్పుము

సారథి వగుము నీపూరక తరుణి

23.

రాగం-శాస్త్రానామక్రియ.

తాళం-అది.

సుయో—అగునే యిది బలద్రోహమే

॥ వా ॥

తగని విరోధము-మిగులఁగనగునా

నిరతమునమ్మిఁ-గురువునకీగతి

దురితము లెంచుట- పాడియే

॥ ౧ ॥

24.

రాగం-కమాజి.

తాళం-అది.

సుయో—ఈడులేని భాగ్యమలఁచె-నేమి తెలుపనీ

నేడనింకమానకనిక గూడియుండుదు

కూడియుండుదు.

వింతమీద నింకనాదు సంతసంబునీ

చెంతఁ జేర్చముదము వెలయ-నింతవేడద.

|| ౧ ||

25.

రాగం-కాంభోజి.

తాళం-రూపకం.

(పమిల—చాలదే-భూపాలుఁజూచిన-జాలదే

బాలసోముని లీల గేరెడు ఫాలమునుగనజాలదే॥ హళిమీరగ-  
మేళియరమున- సోలినిరతము బాళిమదనుని- కేళి నెనయఁగ వెలసినఁ  
జాలదే ॥

26.

రాగం-జలజాటి.

తాళం-ఆట.

అందరు—పగమీటనారీవారముంజంపక

తగనివగలఁ-బడితిమే

|| వల్ల ||

మేఘు—మలయ - వతినా-కెంతటి-కార్యము

సలిపెనా - వెలఁదిరా - దెదుటికి ॥

|| ౧ ||

సాత్య—మాలతీ-యీవిధి-దీనత నించెతే

యేలనా-యెడకురా-వళికులా

|| ౨ ||

ప్రద్యు—వినుతమా నాయశం-బంతయు-బోవఁగా

కనకల-తనుగని - బడలితి

|| 3 ||

27.

రాగం-హిందూస్తాని హోడి.

తాళం-ఆది.

అందరు—ఘనవేణీననుఁజేరవే-కనికరించి యేతెరవే ॥

మేఘు—నీవాఁడ నేనిక్కముననుఁజ్రోవఁగ పూబోణిరో రావేల వెలదీయ  
రావేల కరుణ ॥

ప్రద్యు—శనువెలార్పఁగ నేటికే-కనకలతాంగనారాగదే

నినునింకఁ గనకున్న మనఁజాల కనకాంగి

|| ౨ ||



సాత్య—తాళజాలమరుబారికి. జాలమేలనను గావవే మూతి నీకేటి  
కీలాగువగ.

28.

రాగం-బృగ.

తాళం-రూపకం.

సుయో—దారి-తెలియ-దయో-దూరమంతచూచిన

అర్జు—ఓరి మూఢమతీ. ఏలయిట్టులాడెదవు.

సుయో—పాడుపురిని-వీధులెల్ల-జూడనొక్కతీరుగా.

అర్జు—ఇట్టివాడనిందునన్ను-నేల తెచ్చినాడవు.

29.

రాగం-చక్రవాకం,

తాళం-ఆట.

మలయ—చాలగశ్రీదము-వీలవైమీపాదము

చాలగగ్రాసుగా. వెయ్యేలకావజాలుగా || వల్ల ||

పావనముగా-జేసెనానగు భవచతురము నీక్షణములోన

దేవధాతీదేవకుంజర దీపజలములగాచుగద || ౧ ||

భూనుతంబగు భాగ్యమలరెను-బుణ్యచయ్యెజరిత్రము

జ్ఞానచహిమాతీతమియ్యడ. నేనుధన్యతజెందితిని || ౨ ||

30.

రాగం కల్యాణి.

తాళం-ఆది.

ప్రమీ—సుందరునిగళియి నే మునంగందరమా.

భూపచూళివచ్చినకు - ప్రాపుచూపకున్ననీ

తాపమునిండగ నేగతి-సైపుదు నెచ్చలి.

ప్రమీ—దారిబారిమేకమూటి వీరి కేరిరూరుడొ

మానుశరముల బారికి పా రెసుబడ తెననింక.

31.

రాగం-కేదారగౌళ.

తాళం-రూపకం.

కనక—తాపమేటిమృనీకు - భూపచూళినిన్నుజెందు

నైపవలదేవైదలియిపాటునకోపవిక.

భేదముమానుమిక-గూదిదివేళచెలి

నీదాసిని. నేదెచ్చెద. భూదారునిమోదమున

॥ ౧ ॥

32.

రాగం-నాదనామక్రియ.

తాళం-అట.

మాలతి—దేవియేటికింతనీకు. దీనవాక్యము

కన్యమెల్లదీరెనే యగ్జనుండుపాతెనే.

నిష్ఠరేకుడైననేమి నిన్ను మీతెనే.

33.

రాగం-నాదనామక్రియ.

తాళం-అది.

మంజు—శువిధినాడెద. వేటికిదేవీ

కావవెకరుణను. గైకొనుమనవిని

సారనుచరితమె-ధీరవిచారమె. కారణమేమికలక గలుగదా-

స్థూరలీల-విచారమేల-చేకూరదేల యాధారుణివరుకూరిమి

34.

రాగం-కమాజి.

తాళం-అది.

కనక—నలవక్షిరీతియోచన. చెలువాతలపకు కలగకుమిక ॥ పల్ల ॥

నరుడెయదేటికా-సురనాథుండు నీచరిణదానుడయి సరగు

సనీ-సరననుబడియడలడె.

॥ పల్ల ॥

35.

రాగం-బ్యాగు.

తాళం-అది.

అర్జు—అంగజనిబంగారు మంగళాంగియినారి సింగారమంగనాకృతి

గనువలె-రంగారుచున్నదిగా. యీభృంగవేణి.

॥ పల్ల ॥

లేదేనిరుద్రాణియో. యా-భూదారుపూర్వాణియో

కాదేనివిరించికాంతామణియో-యీవేదండగామిని-వాదమేల

కాదుకాదు.

36.

రాగం-కపిజ.

తాళం-రూపకం.

అర్థ—పరితాపమగుజూడుమా

గురుతాప-మీపాప-మేనోప

॥ పల్ల ॥

మునులఁజెండఁగఁగోరు-వనజాక్షులుందురె

కొనసాగ-దనురాగ-మిదిబాగా

॥ ౧ ॥

37.

రాగం-బిలహరి,

తాళం-రూపకం.

ప్రమీల—తాళఁజాలను నే. బాలిమీఱసి. పదములయాన

॥ పల్ల ॥

యాలాగుచల. మేలావల్లభ-వేళాకోళముగద

॥ అనుపల్ల ॥

అర్థ—బాలయావిధముపోలఁజెందును-గలిగెడుదురితము

॥ పల్ల ॥

శీలాయీవగ-మేలానీమది-కేలాగు తెలియదు

॥ అను పల్ల ॥

ప్రమీల—తాపమార్పక - ప్రాపుఁజేర్పక - కోపగించిన నేపుమీరు నె

యేపారగను-గాపాడవొకొ-నాపాపమేమియ్యె.

॥ ౧ ॥

అర్థ—నీకుఁజెల్లునె యీకళంకము నాకువెంతగుజోక దోచెను

యీకోరికలకీకొన్న ననుచు కాకుపరుపదె.

॥ ౧ ॥

38.

రాగం-ధన్యాసి.

తాళం-రూపకం.

ప్రమీల—నన్నగనలకే సఖ నిన్ను వేడెద

తరళాక్షి నేబడియెడు-పరితాపమునీవెఱుఁగవు

గురుదాహము జనియించెడు ధరణిమనఁజాలనింక.

39.

రాగం-ముఖారి.

తాళం-రూపక.

ప్రమీల—చాలనునే-మనియుండఁగ. నకటా-భూమికాలగతియె. యీ

లాగగు-జాలియేల. బాలలార తెఱఁగులనేమీకెయ్యెద-నఱిగిం

చిలినటు చేయుఁడు వెఱువకుడి యీగతినను - మరచిపొండు

మరచిపొండు.

40. రాగం-పూర్వీకల్యాణి. తాళం-ఆది.

మలయ— ఈవిచారి మేటికిలతాంగి. మదిలోన

భామగో యూరక-ప్రాణమువాయుట

కీమాటలాడుట-కేస్తైనదమ్మా

|| ౧ ||

వింతవిధంబగునిం తేటికికనీ

చెంతకుఁదెత్తునీ. చేతోవిధుని

|| ౨ ||

41. రాగం-ఖమాజ. తాళం-ఆట.

మలయ } భామాచనదీమాససము

కనక } ప్రేమాయతి నీమాటలనేమాడెద వోమానిని

మలయ— ఇటుతారుమారుగ సారెసారెకు సడలియొడలను బడలి  
కడలెడు

ధీరామతివై రాజిల. కీరీతిగనారీమణి.

కనక— బాలామణీయాలోగనె. దాలాధము. వాలాయము.

చాలన్వేతదూలంగని కేలామణియాలగున.

|| ౨ ||

42. రాగం-ఖమాజ. తాళం-ఆది.

ప్రమీల— తాపమొందఁజాలనే. సఖియా. తాళంగలనె

|| పల్ల ||

పాపమేలయింకీ. హాసమేప్పుగాక్షి.

|| అను పల్ల ||

మలయ— ఏలాయీగతింబల్కుగా దేసి. ఈలాగగునె

|| పల్ల ||

యాలోచింపకింత బేలవై తివయ్యో

|| అను పల్ల ||

ప్రమీ— భూపమాళిమోము. జూపువారెలేరె. ప్రాపుజూపినన్ను. కాపా  
డువగలుగదె.

మలయ— లోలనేత్రభూమి. పాలమాళివచ్చి. మేలునింపజాలునీలోనఁ  
గడుబడలకు.

ప్రమీల— ఊరకాశఁజూపమేరగాదునీకు. నేరంబె. వైరంబెనీరేజి.

సయనాతగదు.

మల—పోలదింతవంత-యేలకల్లెనీకు-లోలాక్షి-చాలా యేమేలా నెవిప  
రీతగతి. || ౨ ||

ప్రమీ—బాలా-తాళ-జాల-వేళార్పకుము || 3 ||

మల—అమ్మా-యమ్మా-కొమ్మా-సమ్మోదమగు. || 3 ||

ప్రమీ—మసల-వెసనా-యసువుల్-వసివాటు-గద || ౪ ||

మల—లలనా-వలదీ-లలిబల్బలు కాడిగను || ౫ ||

ప్రమీ—కిననిక్క-ముగా-మనఁజాలను నె-విస వేటికినా-మనవికరుణఁద  
సర-సళిస-సయస.

మల—శదేవీ వెతలం-దుకగాం చెదు నె-మ్మడిజెందుమునీ-కొదవుముద  
ము-మదస-హరుని-కరుణ.

ప్రమీల—కలవాణి-భరియింపం-బలుతాపం - బరుదయ్యం - దళితాం  
గంబై-యసమానంబై-జ్వలనాభంబై విషమంబై-తలచిన-  
బలువెత్త-గలంప-గ-దలఁ కెడ-నులికెడినిదె. || ౬ ||

మలయ—వినుదేవీ-మదిఁగుండం-జను నేవీ-ఆడిభంగి-మనసారంగ  
ఘనమోదంబు-గొనసాగింతు-నినునిదె  
జనవిభు-నెనయంగ-మనవిని-నుగనలకు. || ౭ ||

43.

రాగం-జంజాళె.

తాళం-అది.

కనక—శదేలా-యంతవంత-సుంద రాంగీ-నీ  
ముదంబొదవ-నేడెవచ్చు-నీవిభుదునీ  
ప్రియానందం-బొందుదాన-వంతలోననే  
అయోనీ-తాపమింక- (అయ్యయోనీ) తాపమింక-మాను  
మమ్మనీ.  
కరాళంబై-తో చెమాకు-నీవిధానము  
యీదురాపంబైనభంగి-హ-దురాపంబైనభంగి-  
జెందనానెనీ.

44.

రాగం-నాదశామి.

తాళం-రూప.

ప్రమీ—భూమీశుడు-నన్ను-గామించు నేయాహాహ  
ఈసరసోక్తులుల్లాసమునించునే  
వాసిగనవుమీ-మోసపుమాటలు

45.

రాగం-మాడ్.

తాళం-అది.

అందరు—వట్టికిత తాపమో-చూడవే

మాటికీశో-కమేల-వీడవే

||పల్ల||

కనక—మాడఁజాల-నీకునింత-తాపము

వేడిచూపఁగాఁజొగో-పాపము

||౧||

మలయ—వానిఁజూడ-నిప్పడే-పోయెద

మానుమింకి-శోకమో-గోమలి

||౨||

మంజు—ఏలరాఁజో-చూడుమా-నీపలి

బాలచాలు-చింతల-పాపవే

||౩||

మాల—చింతసేయ-కమ్మరో-వేచెద

పతఖో-దెంచగా-దీనికి

||౪||

46.

రాగం-పూర్వీ.

తాళం-రూప

ప్రమీల—గంభీరమై-తాజిలె

వీడగమేఘ-మటు

వాడగ చందుగుడు

అడగకులగిరు-లాకాశమె

అల్లాడగ ధారుణి సోలగ తారలురాలగా

47.

రాగం-పీలు

తాళం-అది

ప్రమీల—భూరమణా రతిగోరుదాన

వాడిశరంబుల పంచనసేయుచు

న్నాడుబ్రదుకఁగా-నీడుమారుడు,

ప్రమీల—తేరలిం చెననుమారు-శరములు వేడెద

ధరణీపాలకనన్ను గరుణింపవే.

||పల్ల||

అర్జు—అతివాతగు నెనేను వ్రతము సల్పెడువాడ

మితముగాదిట్టులైన సతిపాపము||

ప్రమీల—హయరత్న కైయింత నియమమువలయు నె

ప్రియమారగొంగిలి-వయసేయవే

ప్రమీల—నిన్ను వేడుకొందు నేవ నై కాడ

||పల్ల||

విన్నాణమున నెన్నుకరుణ మన్నించగ

||అను||

సమ్మోదమున గొగిలిమ్మని వేడెద

నా-కొచ్చాయనుచు నెమ్మదిని కానిమ్మనవె.

ప్రమీల—కొలదిగనక మాటలాడఁగాఁ

గలవాతులువా-పలువా

అర్జు—వెగటుపలుకు బూరకాడఁగాఁ

దగవా-మగువానగవా.

ప్రమీల—తులువతనముదీక్షింగి నీ

తెలనుగోయఁబాల నెనే

నిలుముక నెదునాదుకటారి

అర్జు—పొగరుమాటలేటికి నే

మగువల యడ బొణముల

మిగుల కొడుగఁజాల నిక్కము

||మగు||

52.

రాగం-కమాణి.

తాళం-అది,

ప్రమీల—ధరణీ-పాలనన్ను-కరుణజూడవే

నెమ్మదినిన్నే-నమ్మినదాన

53.

రాగం-ఇంగ్లీషునోటు.

తాళం.

అందరు—ఆనందంబై చెలంగె మహనీయానందంబయ్యెన్ ||పల్లవి||

ప్రమీల—ఇల నే-గడుధ-నవ్యసురమణా

అర్జు—బలుధన్వఃడనే-గదరమణీ

ప్రమీ—విలసిల్లగనా. కెనయెపరు

అర్జు—బలుసంతసమా. యెనుతరుణీ

మేఘ—మలయా-వతినా-రతనమరా

మల—కలయం-గనుమా. మేఘవర్షా

మేఘ—చెలవా-రదెసం. తనమతివా

మల—పొలుపారదెస. మృగమనసఘా

సుయో—ఘనచారుమతి. ననుగనవే

చారు—చనుడెంచెదధీ. రసుయోగా

సుయో—మనసంతసమే. గిరికలదు

చారు—చనదేజనమా-హాగతిగా

ప్రద్యు—వడిరాగదవే. కనకలతా

కనక—బడినే. నిదేవ-చ్చితిమదనా

ప్రద్యు—కడుసంతసమిం పగుడరుణీ

కనక—నుడువందరమే. మనముదము

సాత్య—సతిమూలతినా. దయాగనవే

మూల—వెతదీరెనెసా. త్యకిమదిలో

సాత్య—అతివాకడు సమ్మతిగలిగెన్

మూల—అతిహర్షము. పొంగెరమణా||

||ఆనం|| (1)

||ఆనం|| (2)

||ఆనం|| (3)

||ఆనం|| (4)

||ఆనం|| (5)



నీల—మదిరా-జితేనే-మంజువాణీ

మంజు—ఎదనీ-లద్వజ-కడుముదమే

నీల—సుదతీ-కడుస-మ్మన మొదవె

మంజు— సుదిరాగము. నాకోదెయొదనె

|| అసౌ ||

64.

మంగళం రాగం-మోహన

తాళం-అది.

అందరు— పగదా-ధారా-నకలకళా

నిగమా-లోకా-నిపుణులహా

సుగుణ-కాంతా-శుభఫలదా

విగతా-భీక-పులవిధా

మునిజనతా-వనకమలా-సహహరిలో

చనవినుతా-ఘనసుని

పాల-పూజ-స్థియశీల

ధీవిశాల-మాణిలోల

పావనాల-పావినీల-సేవితేలా

భూవిబు ధానన-కేవల-వానన-శ్రీనివా

రామకృష్ణ-పూజిత || జగ ||

ప్ర మీ లా య నీ య గాటకము

సంప్రదించు.









